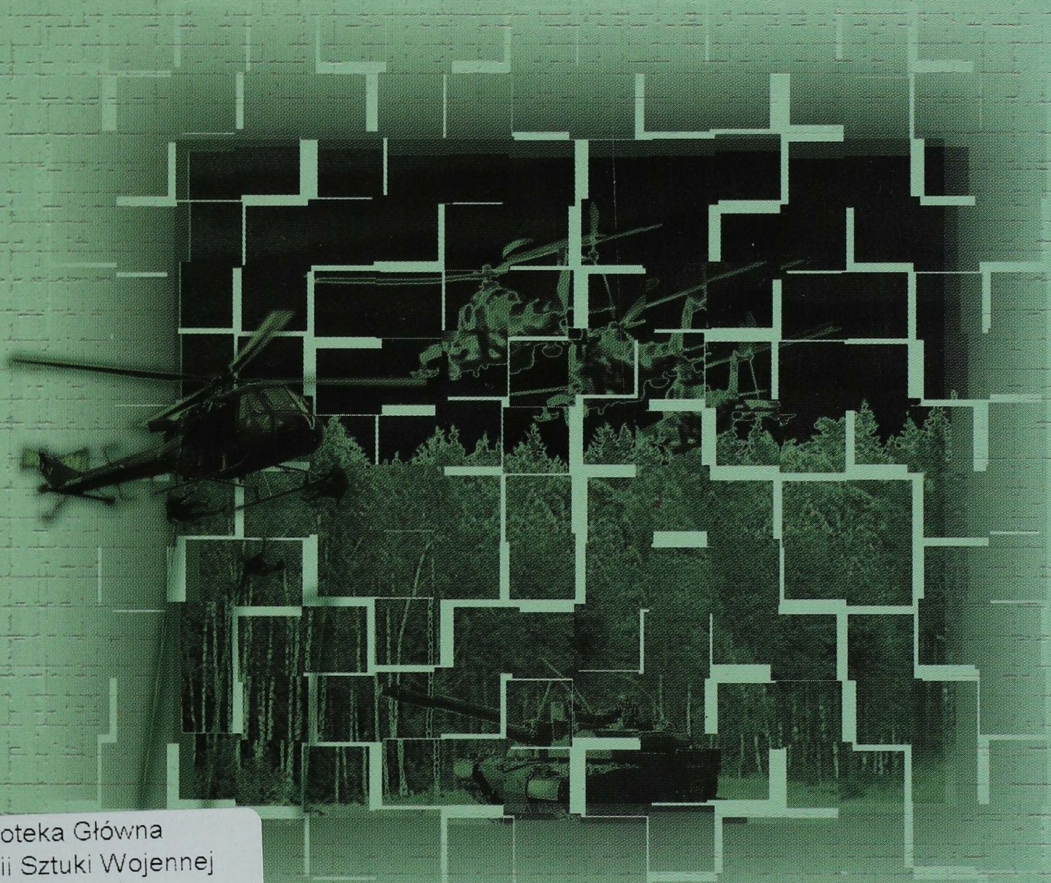
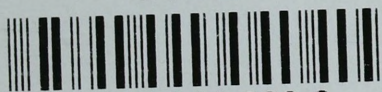

MARIAN KOZUB

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wojennej

54412

09-054412-000-0

LOTNICTWO

WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

54412

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ LOTNICTWA I OBRONY POWIETRZNEJ
KATEDRA LOTNICTWA

AON 5410/02

Marian KOZUB

**LOTNICTWO WOJSK LĄDOWYCH
W OPERACJACH POŁĄCZONYCH**

Projekt okładki
Ewa Wiśniewska

Redaktor
Teresa Piątek

Redaktor techniczny
Beata Klarowska

Korekta
Marzena Piecyk

SNP NR

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 277/2002

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. OPERACJE POŁĄCZONE	7
1.1. Podstawowe pojęcia i struktura obszaru operacji połączonych.....	7
1.2. Istota i czynniki operacji połączonych.....	11
1.3. Operacje wielonarodowe	18
1.4. Dowodzenie w operacjach połączonych	21
2. TEORIA UŻYCIA LOTNICTWA WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH	40
2.1. Ogólne założenia	40
2.2. Identyfikacja lotnictwa wojsk lądowych.....	41
2.3. Zadania lotnictwa wojsk lądowych w operacji połączonej	45
3. LOTNICTWO WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH	55
3.1. Użycie lotnictwa wojsk lądowych w podstawowych rodzajach działań	55
3.2. Sposoby działań oraz ogólne założenia użycia lotnictwa wojsk lądowych w operacjach połączonych	69
3.3. Właściwości użycia lotnictwa wojsk lądowych w operacjach połączonych	79
ZAKOŃCZENIE.....	84
BIBLIOGRAFIA.....	85

WSTĘP

Współczesne opracowania teoretyczne traktujące o charakterze przyszłej wojny, miejscu i zadaniach wojsk lądowych, sił powietrznych i morskich w systemie obronnym kraju jednoznacznie wskazują na potrzebę pełnej integracji wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Charakter współczesnych działań wojennych wymaga zespołowego działania wszystkich komponentów sił zbrojnych dla osiągnięcia wspólnego celu. Umożliwia to bowiem użycie przeważających sił w różnych wymiarach i z różnych kierunków dla zadania zaskakującego uderzenia i pobicia przeciwnika. Efektywnie zintegrowane rodzaje sił zbrojnych nie mają słabych punktów i są odporne na ataki, same zaś mogą szybko zidentyfikować i skutecznie uderzać na słabe punkty przeciwnika. O sukcesie operacji połączonych, angażujących wszystkie rodzaje sił zbrojnych, decyduje przede wszystkim umiejętne wykorzystanie potencjałów bojowych poszczególnych komponentów. Współczesne wojska lądowe, siły powietrzne i siły morskie wspierają i uzupełniają się nawzajem w znacznie większym stopniu niż dawniej w zakresie zasięgu, mocy i precyzji środków rażenia. Takie podejście do wykorzystania sił zbrojnych nie wymaga dodatkowych wyjaśnień. Odzwierciedla zresztą tendencje ogólnoswiatowe.

Problematyka operacji połączonych odgrywa znaczącą rolę w oficjalnych publikacjach poszczególnych państw NATO. Siły zbrojne Wielkiej Brytanii wykorzystują „Regulamin połączonych działań wojennych” (JSP-1), będący oficjalną doktryną określającą zasady przygotowania i prowadzenia tych operacji. W amerykańskich siłach zbrojnych obowiązuje opublikowana w 1995 roku „Doktryna operacji połączonych”.

W ostatnich latach podjęto intensywne wysiłki w celu opracowania doktryny operacji połączonych dla wszystkich członków Sojuszu. Ich efektem było opublikowanie w 1994 roku dokumentu pt. „Sojusznicze operacje połączone” (*Allied Joint Operations AJP-01*).

Teoria operacji połączonych odzwierciedla istotę nowoczesnych działań wojennych. Odwołano się w niej do zasad sztuki wojennej i do pewnych wartości, które w wyniku synergii działań poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk decydują o ostatecznym zwycięstwie. Przyjęto przy tym za podstawę zapewnienie dowódcom połączonych sił szerokiego zakresu opcji pobicia przeciwnika w wojnie i doprowadzenia operacji innych niż wojna oraz wskazano na pożytek wynikający z pracy zespołowej, jedności wysiłku i synchronizacji operacji wojskowej co do czasu, przestrzeni i celu. Ponieważ postępy w technologii będą w dalszym ciągu wpływać na zwiększenie tempa, siły niszczenia i zasięgu prowadzonych działań

wojennych, więc teoria operacji połączonych powinna być na tyle elastyczna, aby można było ją modyfikować po pojawieniu się nowych technologii militarnych.

Rola lotnictwa wojsk lądowych w walce zbrojnej coraz bardziej wzrasta. Dobrym tego potwierdzeniem była wojna w Zatoce Perskiej, podczas której lotnictwo wojsk lądowych w znaczny sposób przyczyniło się do przeprowadzenia błyskawicznej, stugodzinnej operacji lądowej. Wnioski z tego konfliktu dają nowy impuls do konstruowania kolejnych, doskonalszych generacji wojskowych samolotów, śmigłowców i środków bezzałogowych, bardziej odpowiadających wymogom szeroko rozumianego pola walki.

Wykorzystanie lotnictwa wojsk lądowych w działaniach bojowych, warunkowane jest w znacznym stopniu osiągnięciem interoperacyjności w działaniach, o zasadniczym znaczeniu dla powodzenia operacji połączonych. Najbardziej istotne, z punktu widzenia prowadzenia operacji połączonych, są: **wykonywanie zadań przeciwpancernych, powietrzno-manewrowych oraz transportowych**, natomiast **zwalczanie celów pancernych i opancerzonych przez śmigłowce lotnictwa wojsk lądowych** (*Employment of Helicopters in the Antiarmour Role*), z racji posiadanych przez nie możliwości manewrowych i ogniowych, uważane jest za jeden z najbardziej efektywnych sposobów wsparcia działań naziemnych elementów wojsk lądowych w operacjach połączonych. Analiza założeń użycia LWL w działaniach zaczepnych wskazuje, że pożądane będzie włączenie pododdziałów śmigłowców w skład zgrupowań zadaniowych oraz skoordynowanie uderzeń śmigłowców z ogniem artylerii i atakami samolotów lotnictwa szturmowego. Specyfika tych działań będzie się odzwierciedlała w niemal samodzielnym realizowaniu zadań przez współdziałające ze sobą lotnictwo wojsk lądowych i lotnictwo taktyczne.

1. OPERACJE POŁĄCZONE

1.1. Podstawowe pojęcia i struktura obszaru operacji połączonej

Każdy rodzaj sił zbrojnych działa w innym środowisku walki i cechuje się odmiennymi właściwościami, innym stosunkiem do poszczególnych czynników operacyjnych, jakimi są obszar i czas. **Wojska lądowe** mogą zająć i utrzymywać obszar, **siły powietrzne** mogą się szybko przemieszczać i panować na obszarze powietrznym własnym i przeciwnika, przygotowywać i wspierać operacje lądowe i morskie. **Siły morskie** dysponują z kolei znaczną żywotnością i możliwością długotrwałego działania bez zaopatrywania, a ponadto są w stanie operować poza wodami terytorialnymi i mają możliwość transportowania wojsk lądowych. Siły powietrzne walczą nie tylko z lotnictwem przeciwnika, lecz mogą również działać przeciwko jego siłom morskim, wojskom lądowym oraz ich systemom dowodzenia. Wspomagają wojska lądowe, realizując działania ogniowe, rozpoznawanie powietrzne i transport powietrzny. Działają również na korzyść sił morskich i sił specjalnych, osłaniając je, a także zwalczając cele nawodne (podwodne). Siły morskie mogą nie tylko kontrolować obszary wodne, lecz również izolować walczące zgrupowania lądowe przeciwnika, odcinając mu morskie linie zaopatrzenia. Ponadto mogą zwalczać cele nawodne, desantować wojska lądowe lub ewakuować je z brzegu zajmowanego przez przeciwnika. Należy podkreślić, że wojska lądowe walczą nie tylko z przeciwnikiem naziemnym, lecz niszczą również cele powietrzne i nawodne (podwodne). Mogą zajmować i ochraniać bazy morskie i lotnicze.

Realizacja przez każdy z komponentów sił zbrojnych niezależnych celów z osobna może powodować powstanie zagrożenia zmarnowania wysiłku. **Zagrożeniu temu można przeciwdziałać przez prowadzenie tzw. operacji połączonych**, podczas których ma miejsce nie tylko współdziałanie, ale również pełna integracja rodzajów sił zbrojnych. Tak więc dowodzenie operacyjne staje się tym samym dowodzeniem trzema rodzajami sił zbrojnych, w ramach którego dowódca operacyjny będzie potrafił nie tylko właściwie ocenić możliwości poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i granice między nimi, lecz również będzie umiał połączyć je w spójną całość i skierować do realizacji wspólnego celu.

Pomyślne prowadzenie operacji połączonej wymaga jednoznacznego zrozumienia doktryny i wszystkich pojęć związanych z prowadzeniem walki, bitwy i innych działań bojowych – przez każdego uczestnika konfliktu. Zwykle nie ma

większych problemów, jeżeli rozpatruje się działania każdego rodzaju sił zbrojnych z osobna. Będzie to jednak niezwykle rzadkie zjawisko, ponieważ współczesne działania i współczesne pole walki wymagają skoordynowanego wysiłku wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Brak jednolitych procedur może być przyczyną wręcz nieobliczalnych strat zadawanych przez środki rażenia wojsk sojuszniczych lub koalicyjnych. Dlatego też w ostatnich latach państwa członkowskie NATO podjęły próbę wypracowania doktryny operacji połączonych, prowadzonych zarówno w składzie sojuszniczym, jak i w ramach koalicji. Wieloletnie doświadczenia dowiodły bowiem, że sukces w walce zbrojnej można osiągnąć tylko poprzez doskonałe, wzajemne poznanie możliwości różnych rodzajów sił zbrojnych oraz procedur używanych przez te siły zbrojne i przez państwa będące członkami sojuszu bądź koalicji. Dla potrzeb niniejszego opracowania przyjęto definicje terminów związanych z prowadzeniem operacji połączonych, zawarte w słowniku AAP-6U, oraz pracach naukowo-badawczych¹ opracowanych w AON. Do ważniejszych terminów należą:

Operacja (*Operation*) – czasowo skoordynowane działania wojenne dużych związków, prowadzone z zamiarem osiągnięcia wspólnego celu. W ramach operacji toczy się bitwy i walki, prowadzi działania specjalne i realizuje zadania o charakterze ogólnym.

Operacje połączone (*Joint Operations*) – operacje, w których biorą udział elementy co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych. Jeżeli nie wszystkie rodzaje sił zbrojnych są zaangażowane w operacji, to mówimy o operacji powietrzno-lądowej, powietrzno-morskiej, lądowo-morskiej.

Operacje wielonarodowe lub sojusznicze (*Combined Operations*) – operacje prowadzone przez połączone siły zbrojne dwóch lub więcej państw.

Wielonarodowe operacje połączone (*Joint Combined Operations*) – operacje prowadzone przez siły dwóch lub więcej państw, w których biorą udział elementy co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych.

Dowódca połączonych sił zbrojnych (*Joint Force Commander – JFC*) – dowódca upoważniony do dowodzenia połączonymi siłami zbrojnymi.

Połączone siły (*Joint Force*) – siły składające się z elementów co najmniej dwóch rodzajów sił zbrojnych.

¹ J. Zieliński, M. Wiatr, M. Kozub i in., *Operacje połączone. Podstawy*, AON, Warszawa 1999; M. Kozub, E. Cieślak, R. Szustek, *Lotnictwo wojsk lądowych w operacjach połączonych*, AON, Warszawa 2000; M. Kozub, J. Gruszczyński, E. Cieślak, *Bezpośrednie wsparcie lotnicze wojsk lądowych*, AON, Warszawa 2000; M. Kozub, *Lotnictwo sił zbrojnych w operacjach*, AON, Warszawa 2001; M. Kozub, *Lotnictwo sił zbrojnych w działaniach bojowych. Synteza wyników zadania badawczego*, AON, Warszawa 2001; M. Wiatr, *Operacje połączone*, AON, Warszawa 1999; M. Wiatr, *Dowodzenie operacyjne w sztuce wojennej*, AON, Warszawa 1999; M. Krauze i in. *Działania połączone*, cz. I. *Podstawy teorii połączonych działań sił zbrojnych. „Kooperacja-1”*, AON, Warszawa 2001.

Sojusz jest rezultatem formalnego porozumienia pomiędzy dwoma lub więcej krajami, zobowiązującymi je do współpracy politycznej i wojskowej oraz do udzielania sobie wzajemnej pomocy w określonej sytuacji. Cele sojuszu są szerokie i długoterminowe. Operacje prowadzone w ramach sojuszu są z natury rzeczy wielonarodowe i często pojęcie operacje sojusznicze jest synonimem operacji wielonarodowych.

Koalicja jest porozumieniem, zwykle politycznym, dwóch lub więcej państw, zawartym w celu wspólnego prowadzenia wojny przeciwko państwu lub grupie państw. W odróżnieniu od sojuszu koalicja jest związkiem mniej formalnym, krótkoterminowym i ulega zwykle rozwiązaniu po osiągnięciu celu, do którego realizacji została powołana.

W sztuce wojennej państw NATO występuje wiele pojęć, które nie mają odpowiedników w naszym słownictwie operacyjnym. Należy do nich bez wątpienia zaliczyć: centrum (źródło siły i możliwości działania), bazę operacyjną, linie operacyjne, operacje po liniach wewnętrznych, operacje po liniach zewnętrznych i punkt kulminacyjny. Część tych pojęć była stosowana w Polsce w okresie międzywojennym, ale wraz z przejściem radzieckiej nauki wojskowej została częściowo zapomniana.

Centrum lub **źródło siły** (*Center of Gravity*) to spójne określenie potencjału politycznego, militarnego, ekonomicznego i moralnego państwa, sojuszu, koalicji lub strony konfliktu, mającego decydujące znaczenie dla możliwości prowadzenia wojny (działań bojowych). Chodzi tu więc o te składowe ogólnych możliwości przeciwnika, których zaatakowanie i wyeliminowanie doprowadzi do jego klęski lub zmusi do podjęcia negocjacji pokojowych. Centrami takimi mogą być: ośrodki podejmowania decyzji politycznych i wojskowych, ośrodki i centra gospodarcze, infrastruktura komunikacyjna, systemy dowodzenia i rozpoznania, broń masowego rażenia, odwody strategiczne i operacyjne oraz zapasy i systemy logistyczne. Z centrów tych siły zbrojne wywodzą swoją swobodę działania, możliwości bojowe, morale i wolę zwycięstwa. W celu uzyskania rozstrzygnięcia należy skierować niezbędne siły i środki przeciwko źródłom siły i możliwościom działania przeciwnika. Centrów tych nie należy utożsamiać z punktami ciężkości, które są odpowiednikami naszego rejonu lub kierunku skupienia głównego wysiłku.

Punkt ciężkości jest to przejściowe zmasowanie sił i środków w rejonie, w którym dowódca planuje uzyskanie rozstrzygnięcia lub też na nie oczekuje. Taki punkt ciężkości powinien być skierowany przeciwko słabemu punktowi przeciwnika, unikać przy tym należy frontalnego zderzenia punktów ciężkości.

Linie operacyjne to linie dowodzenia i przegrupowania, określające w ogólny sposób drogę (kierunek) przemieszczania wojsk z bazy operacyjnej do celu operacji.

Operacje po liniach wewnętrznych to odpowiednik naszego manewru po liniach wewnętrznych, stanowiącego wstępny warunek uzyskania rozstrzygnięcia w starciu z przeważającym przeciwnikiem. Operacje takie jest korzystnie prowadzić

dopóty, dopóki obszar i czas może być wykorzystany do szybkiego przesunięcia sił w celu kolejnego rozbijania zgrupowań przeciwnika. Własne wojska muszą być przy tym na tyle silne i ruchliwe, aby nie zostały pobite. Użycie wojsk powietrzno-manewrowych oraz systemów uzbrojenia dalekiego zasięgu może zmniejszyć takie zagrożenie.

Operacje po liniach zewnętrznych umożliwiają jednoczesne prowadzenie działań zaczepnych z wielu kierunków lub oddzielnych frontów. Takie operacje wymagają od prowadzącego je dowódcy zdolności do świadomego podejmowania ryzyka oraz znacznego wysiłku koordynacyjnego, aby elastycznie kierowane siły mogły zostać skoncentrowane we właściwym momencie na polu bitwy.

Punkt kulminacyjny to moment, w którym pojawia się groźba przejęcia inicjatywy i możliwości skutecznego kontynuowania operacji przez przeciwnika. Granica ta jest bardzo płynna. Jej określenie jest częścią operacyjnej sztuki dowodzenia. Podczas działań zaczepnych punkt kulminacyjny pojawia się wówczas, gdy własne siły nie wystarczają już do skutecznego pobicia przeciwnika i ryzykują niepowodzenie lub nawet klęskę w razie kontynuowania natarcia. W operacji obronnej pojawia się wówczas, gdy własne siły nie są już w stanie skutecznie reagować na działania przeciwnika i nie mogą już zapewnić spójności obrony lub też przejść do rozstrzygającego przeciwuderzenia.

W celu uniknięcia wzajemnych konfliktów oraz koordynacji połączonych działań poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk dowódca połączonych sił zbrojnych powinien określić obszar operacji połączonej. Wielkość takiego obszaru i rodzaj użytych w nim sił zależy od charakteru konfliktu i przewidywanego czasu trwania operacji. W operacjach ograniczonych co do skali i czasu trwania dowódca może określić następujące obszary operacji:

- **obszar operacji połączonej** (*Joint Operations Area – JOA*) obejmuje ląd, morze i przestrzeń powietrzną (według najnowszych publikacji – przestrzeń powietrzno-kosmiczną), w jego ramach dowódca połączonych sił zbrojnych prowadzi działania operacyjne w celu wykonania określonego zadania. Obszar operacji połączonej jest szczególnie użyteczny w operacji ograniczonej co do skali i geograficznego obszaru oraz gdy działania mają być prowadzone na pograniczu teatrów działań;

- **obszar specjalnych operacji połączonych** (*Joint Special Operations Area – JSOA*), obejmuje ląd, morze i przestrzeń powietrzną, jest określony przez dowódcę ponoszącego odpowiedzialność za użycie komponentu sił specjalnych do prowadzenia operacji specjalnych;

- **obszar operacji** (*Area of Operations – AOs*) jest to określony obszar operacji dla wojsk lądowych, sił powietrznych i morskich. Nie obejmuje zwykle całego obszaru przydzielonego dowódcy połączonych sił, jednak jego wielkość powinna umożliwić dowódcom poszczególnych komponentów wykonanie zadań oraz zapewnić bezpieczeństwo ich wojsk. Dowódcy komponentów w ramach swojego

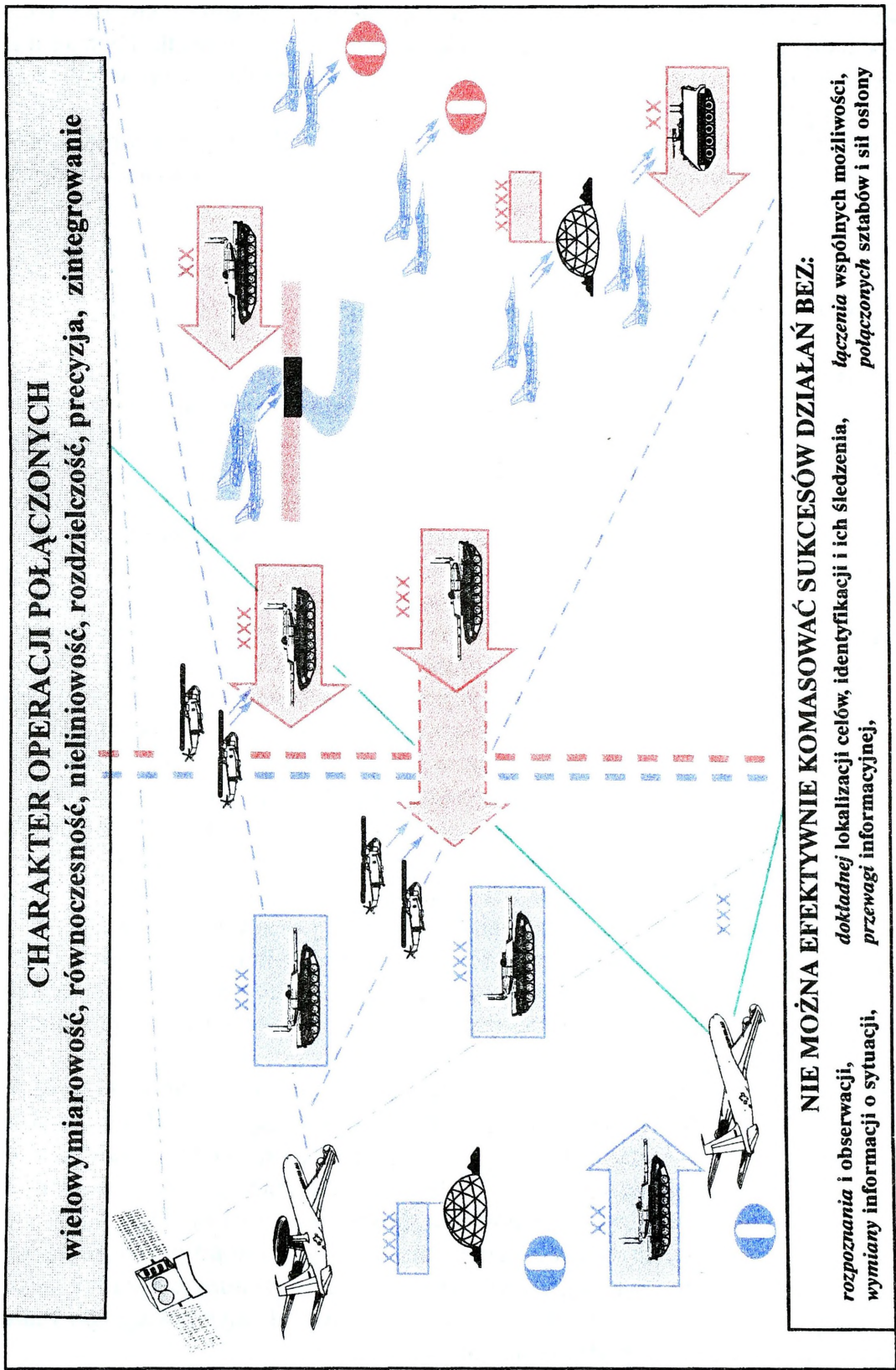
obszaru operacji wydzielają obszary operacji podległym wojskom. Dowódcy tych wojsk wykorzystują w pełnym zakresie doktrynalne i graficzne środki kontroli dla określenia odpowiedzialności, uniknięcia wzajemnych konfliktów oraz wspierania jedności wysiłków.

Strefy działań bojowych i komunikacji (*Combat and Communications Zones – COMMZ*) to ustanowione przez dowódców regionów obszary działań bojowych i komunikacji.

1.2. Istota i czynniki operacji połączonej

Podstawą rozważań dotyczących rozwoju operacji połączonej stała się, ulegająca ciągłej modernizacji, koncepcja bitwy powietrzno-lądowej, która pod nazwą FOFA, w latach osiemdziesiątych, została przyjęta jako doktryna NATO. Opracowano ją w odpowiedzi na radziecką koncepcję manewrowych grup operacyjnych, które miały zapewnić szybkie włamanie się w głąb terytorium NATO (nawet bez przekraczania progu wojny jądrowej) i umożliwić ofensywę sił głównych na szerokim froncie. Po raz pierwszy koncepcja bitwy powietrzno-lądowej (rys. 1) została przedstawiona w opracowaniu „Field Manual 100-5”, wydanym w 1982 roku. Szczególny nacisk położono tam na ścisłe połączenie działań lądowych i powietrznych pod wspólnym dowództwem. Nie miało to jednak być tylko współdziałanie tych dwóch rodzajów sił zbrojnych, ale zupełnie nowa forma wspólnego działania bojowego. Baczną uwagę zwracano przy tym na konieczność prowadzenia uderzeń na wojska przeciwnika podchodzące z głębi jego ugrupowania, co miało zapobiegać wejściu ich do bitwy, podkreślano ponadto odejście od broni jądrowej na rzecz nowych, precyzyjnych rozpoznawczo-uderzeniowych systemów raketowych. Koncepcja ta, opracowana dla potrzeb odparcia zmasowanych uderzeń zgrupowań pancernych Układu Warszawskiego, wykorzystywała doświadczenia z walk na wzgórzach Golan, wskazujących na konieczność przejęcia inicjatywy i przejścia do działań zaczepnych. Toteż zakładano, że po przełamaniu linii obrony przez przeciwnika należało przejść do zaskakujących zwrotów zaczepnych, wymierzonych w skrzydła i inne słabe punkty nacierających zgrupowań przeciwnika oraz unikać uderzeń czołowych.

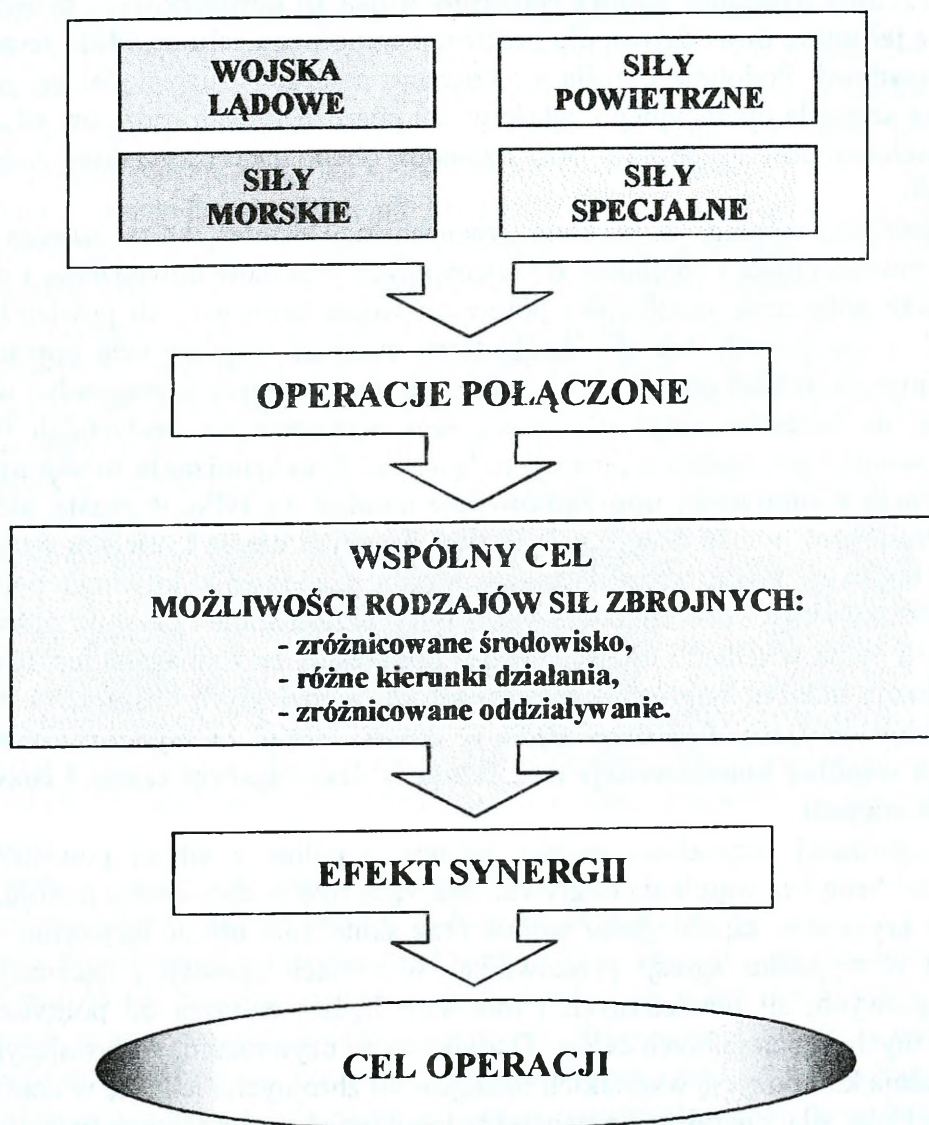
Koncepcja bitwy powietrzno-lądowej stanowiła wyraz odradzania się w państwach NATO dowodzenia operacyjnego, jako ogniwa spajającego taktykę ze strategią. W 1990 roku przekształcono ją w koncepcję operacji powietrzno-lądowej. O ile koncepcja bitwy powietrzno-lądowej zakładała odcięcie drugich rzutów przeciwnika, o tyle jej nowa wersja wymaga podjęcia działań przeciwdziałających już formowaniu się jego drugich rzutów i odwodów. Wysiłki skupiono przy tym na zapewnieniu zdolności do szybkiego przenoszenia ognia i przemieszczania wojsk na duże odległości w ramach operacji połączonych, prowadzonych w ugrupowaniu narodowym, sojuszniczym bądź koalicyjnym.

Rys. 1. Koncepcja bitwy powietrzno-lądowej w operacji połączonej

Do rangi nadrzędnych zasad, umożliwiających prowadzenie operacji powietrzno-lądowej, podniesiono ciągłą dyspozycyjność, elastyczne tworzenie i przemieszczanie punktów ciężkości (głównego wysiłku), demonstracyjną obecność oraz prezentowanie silnych zgrupowań zdolnych do wykonywania różnorodnych zadań.

Istota operacji połączonej (*Joint Operation*) wyraża się (rys. 2) w synchronizacji wysiłków wojsk i środków poszczególnych rodzajów sił zbrojnych podczas realizacji zadań operacji, przy wykorzystaniu ich zróżnicowanych możliwości bojowych, tak aby skutki połączonych działań były większe niż zwykła suma skutków działania rodzajów sił zbrojnych z osobna (efekt synergii).

Rys. 2. Istota operacji połączonej

Gdy w operacji połączonej biorą udział wszystkie rodzaje sił zbrojnych, jest to połączona powietrzno-lądowo-morska operacja. Jeżeli wezmą w niej udział dwa rodzaje sił zbrojnych, będą to operacje powietrzno-lądowe, powietrzno-morskie lub lądowo-morskie.

Takie określenie istoty operacji połączonej wskazuje, że operacja w swym rozwoju przeszła pewną ewolucję, w której początkowo różne rodzaje sił zbrojnych działały w zasadzie niezależnie od siebie, zanim zostały zintegrowane w ramach wspólnych działań, pod jednolitym dowództwem. Zgodnie z obowiązującymi dokumentami normatywnymi NATO **operacja połączona jednego rodzaju sił zbrojnych, np. powietrzna, definiowana jest obecnie jako powiązane czasowo i przestrzennie działania bojowe rodzajów wojsk sił powietrznych, prowadzone przez jednolite dowództwo, dla realizacji wspólnego celu, zgodnie ze wspólnymi zasadami.** Podobnie określa się operacje połączone, uwzględniając jednak specyfikę szczebla operacyjnego, właściwości poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, wielonarodowość struktur oraz działania obejmujące cały zakres zadań sił zbrojnych.

Wyjaśnienia wymaga tu problem synchronizacji działań, która oznacza osiągnięcie równoległości i spójności zróżnicowanych procesów dowodzenia i planowania oraz połączenie możliwości bojowych wojsk lądowych, sił powietrznych, morskich i specjalnych, tak aby dzięki temu osiągnąć wspólne cele operacyjne. Synchronizacja działań odnosi się nie tylko, jak ma to miejsce w przypadku współdziałania, do bezpośredniego użycia sił, lecz występuje we wszystkich fazach przygotowania i prowadzenia operacji połączonej. **Synchronizacja to skomplikowany proces wymagający uporządkowania działań nie tylko w czasie, ale także w przestrzeni w celu osiągnięcia w decydującym czasie i miejscu optymalnej siły bojowej.** Synchronizacja wykracza poza uzgodnienia dotyczące pojedynczych przedsięwzięć i obejmuje więcej niż tylko przestrzenne i czasowe ześrodkowanie sił i ognia w jednym miejscu. Warto podkreślić, że wymagana jest również **koordynacja działań bojowych**, realizowanych na rozległych obszarach i w różnych odstępach czasu. **Przedsięwzięcia te można uznać za zsynchronizowane, jeżeli ich wspólne konsekwencje oddziałują w decydującym czasie i rozstrzygającym miejscu.**

W najbliższej przyszłości wojska lądowe wspólnie z siłami powietrznymi i morskimi będą bez wątpienia odgrywać znaczącą rolę w utrzymaniu pokoju, opamięnieniu kryzysów, zapobieganiu wojnie oraz skutecznie bronić terytorium kraju (krajów) w wypadku agresji przeciwnika. W ramach operacji połączonej rola wojsk lądowych, sił powietrznych i morskich będzie zależała od politycznych, strategicznych i operacyjnych celów. Dodatkowymi czynnikami, wpływającymi na odpowiednią kompozycję wszystkich rodzajów sił zbrojnych i ich rolę w konflikcie i wojnie, będą: siła, charakter i potencjał bojowy wojsk ewentualnego przeciwnika, wymogi operacyjnego rozwinięcia, obszar operacji oraz poziom technologicznego rozwoju przeciwnych stron.

Szczegółowa analiza ostatnich wojen i konfliktów wskazuje, że zarówno operacje lądowe, jak i powietrzne oraz morskie nie mogą być prowadzone w oderwaniu od siebie. Koncepcja operacji, zakładająca zachowanie swobody działania, przy jednoczesnym zwiększeniu połączonego efektu ograniczonych środków, musi być uzgodniona zarówno przez dowódcę wojsk lądowych, jak i sił powietrznych (sił morskich). Toteż prowadzone operacje lądowe, powietrzne i morskie muszą się nawzajem uzupełniać w celu minimalizowania strat i poszukiwania ekonomii wysiłków, a plany działań wojsk lądowych oraz sił morskich muszą być dostosowane do realnej sytuacji powietrznej.

Wywalczenie przewagi w powietrzu będzie natomiast podstawowym warunkiem sukcesu działań wojsk lądowych i sił morskich w walce zbrojnej, jeżeli się nie chce, aby potrzeby obrony wojsk własnych przed uderzeniami lotnictwa przeciwnika stały się niemożliwym do zaakceptowania ograniczeniem swobody działania. Dla zwiększenia efektów działań lotnictwa niezbędna jest pełna integracja działań innych rodzajów wojsk sił powietrznych z manewrem wojsk lądowych i morskich, gdyż tylko dzięki temu będzie można uzyskać wzajemne korzyści w realizacji zadań przez te rodzaje sił zbrojnych. Toteż przyjmuje się, że efektywność operacji połączonej będzie zdecydowanie większa w sytuacji, gdy przeciwnik będzie zmuszony do przeciwstawienia się jednocześnie atakowi wojsk lądowych i uderzeniom sił powietrznych oraz morskich. Podobnie zresztą będzie, gdy uderzenia sił powietrznych zmuszą przeciwnika do rozśrodkowania swoich sił i środków, co ułatwi manewr wojskom lądowym i siłom morskim.

Przyjmuje się, że podstawą sprawnego wykonania zadań na rzecz wojsk lądowych (sił morskich), a zarazem efektywnego wykorzystania możliwości przestrzennych lotnictwa, będzie stały podział pola walki za pomocą linii rozgraniczeń i koordynacji wsparcia ogniowego. Linie te, wyznaczane na podstawie mapy, ale według charakterystycznych punktów terenowych, najczęściej przebiegają równolegle do linii styczności bojowej wojsk. Wyznacza się je w celu kontroli i koordynacji manewru i wsparcia ogniowego w obszarze prowadzonej operacji oraz dla zwiększenia efektywności połączonych działań poszczególnych rodzajów wojsk.

Działalność lotnictwa sił powietrznych na rzecz wsparcia wojsk lądowych obejmuje:

- izolację lotniczą (*Air Interdiction – AI*);
- bezpośrednie wsparcie lotnicze (*Close Air Support – CAS*).

Linia koordynacji wsparcia ogniowego (*Fire Support Coordination Line – FSCL*) jest określana przez odpowiednich dowódców wojsk lądowych i sił powietrznych w granicach ich linii rozgraniczenia. Wyznaczana zwykle w odległości 25–30 km od przedniej rubieży wojsk własnych i używana do oddzielenia zadań bezpośredniego wsparcia lotniczego od zadań realizowanych w ramach lotniczej izolacji (lotnictwo może atakować cele przeciwnika leżące poza FSCL bez uprzedniej koordynacji tych działań z dowódcami wojsk lądowych, natomiast wszelka

działalność lotnictwa sił powietrznych i wojsk lądowych w granicach FSCL musi być ściśle skoordynowana). Decyzja o tym, gdzie wyznaczyć FSCL, wymaga szczegółowych rozważań prowadzonych w ramach oceny sytuacji. Analizie poddaje się wojska przeciwnika, przewidywane tempo działań, możliwości ogniowe środków rażenia oraz inne czynniki, które zależą od konkretnej sytuacji. FSCL odnosi się tylko do operacji powietrzno-lądowych. Dodatkową korzyścią stosowania FSCL jest ograniczenie potencjalnych strat zadawanych sobie nawzajem przez własne wojska. W granicach FSCL działalność ogniowa wszystkich komponentów połączonych sił jest kontrolowana przez odpowiedniego dowódcę wojsk lądowych. W stosunku do działań poza FSCL dowódcy mogą natomiast zastosować środki zwiększające bezpieczeństwo wojsk własnych przez narzucenie ograniczeń co do użycia pewnych typów amunicji (np. z opóźnionym działaniem) czy określenie rejonów zastrzeżonych w wypadku prowadzenia działań przez wojska specjalne. Dowódcy wojsk lądowych dostosowują położenie FSCL stosownie do tempa prowadzonej operacji (w operacjach o wysokim tempie FSCL mogą być zmieniane co kilka godzin).

Linie rozgraniczenia określają natomiast obszar powierzchni ziemi (morza) w celu ułatwienia koordynacji i zapobieżenia konfliktom między własnymi wojskami w toku operacji. Dowódca połączonych sił zbrojnych może użyć bocznych, tyłowych i przednich linii rozgraniczenia dla określenia obszarów operacji lądowych i morskich. Wielkość, kształt i umiejscowienie tych obszarów powinno umożliwić dowódcom wojsk lądowych i sił morskich wykonanie postawionych im zadań, zapewniając jednocześnie ochronę rozwiniętych tam sił.

Szczególnie lotnictwo uderzeniowe¹ jest przygotowane do prowadzenia działań zaczepnych o zasięgu taktyczno-operacyjnym i (w określonych warunkach) strategicznym, a celem jego działań będzie niszczenie (obezwładnianie) osłanianych przez OP i OPL obiektów, a także oddziałów i związków taktycznych wojsk lądowych oraz sił floty na różnych odległościach, z różnych wysokości i kierunków.

W założeniach użycia lotnictwa sił powietrznych w operacji połączonej podkreśla się, że:

- warunkiem skutecznego rozpoczęcia operacji lądowej jest uzyskanie przewagi w przestrzeni powietrzno-kosmicznej;
- wykonanie zadań przez wojska lądowe jest bezpośrednio uzależnione od działań prowadzonych przez siły powietrzne, szczególnie w pierwszym etapie działań wojennych;
- wykonanie uprzedzających uderzeń z powietrza gwarantuje osiągnięcie sukcesu przez wojska lądowe, które wykorzystując efekty tych działań, przejdą do

¹ Lotnictwo uderzeniowe wchodzi w skład lotnictwa bojowego, jest przeznaczone do wykonywania uderzeń na obiekty naziemne i nawodne w operacyjnej (czasami strategicznej) i taktycznej strefie działań bojowych. Może być użyte również do zwalczania ŚNP w powietrzu oraz do rozpoznania powietrznego.

prowadzenia operacji obronnej lub zaczepnej swoimi zgrupowaniami uderzeniowymi według tzw. koncepcji bitwy powietrzno-lądowej;

– różnorodny jest stopień i zakres oddziaływania środków napadu powietrznego na obiekty wojsk lądowych zarówno w początkowym okresie, jak i w toku prowadzenia działań wojennych.

Bezpośredni wpływ na wykonanie zadań bojowych, związanych ze zwalczaniem sił i obiektów naziemnych (wojsk lądowych) i nawodnych (sił morskich) przeciwnika – w ramach operacji połączonej – mają rezultaty prowadzonej walki o uzyskanie przewagi w powietrzu. Jednak takie czynniki, jak posiadanie wysokiego potencjału bojowego lotnictwa sił powietrznych o najwyższych parametrach, a także przygotowanie i wyszkolenie personelu latającego, decydują o możliwościach jego użycia na rzecz własnych wojsk lądowych i sił morskich.

Działania lotnictwa sił powietrznych nie są ograniczone lądowymi czy morskimi liniami rozgraniczenia. Ponieważ jednak przestrzeń powietrzna nad obszarem działań wojsk lądowych czy też sił morskich jest wykorzystywana przez wszystkie komponenty połączonych sił zbrojnych, dowódca tych sił musi precyzyjnie określić sposób wykorzystania przestrzeni powietrznej w celu uniknięcia konfliktów pomiędzy wieloma jej użytkownikami. Położenie linii rozgraniczeń wymaga zatem stosunkowo częstych zmian wynikających z aktualnej sytuacji operacyjno-taktycznej, przewidywanego tempa działań i środowiska, w którym prowadzona jest operacja.

Czynniki operacyjne, czy też szerzej czynniki walki, to według ustaleń obowiązujących w NATO: **siły, czas, obszar i informacja**. Podkreślić należy, że czynniki te określają działania operacyjne, natomiast stosunek między nimi musi odpowiadać celowi i planowi operacji.

Siły to wojska i środki, jakimi dysponuje dowódca podczas wykonywania zadania. Powinny one być dostosowane do rodzaju zadania. Za podstawowy warunek skutecznego prowadzenia operacji połączonej uważa się skuteczne i wielostronne rozpoznanie oraz dysponowanie odpowiednimi siłami. Możliwości sił wynikają natomiast z ich składu i wyposażenia, rodzaju i stanu uzbrojenia, stopnia wyszkolenia oraz stanu fizycznego i duchowego żołnierzy. Duże znaczenie ma również osobowość dowódcy. Przemieszczanie wojsk na duże odległości i zapewnienie im właściwego wsparcia logistycznego są ogromnym wyzwaniem, przed jakim staje dowództwo operacyjne. Podstawowym warunkiem powodzenia operacji połączonej jest stworzenie przynajmniej miejscowej przewagi. Koncentrowanie potrzebnych do tego sił wymaga koordynacji i kierowania manewrem wojsk na rozległych obszarach.

Obszar poprzez swą rozległość i pokrycie wpływa na planowanie działań i zachowania wojsk. Postrzegany jest przy tym jako środek służący do osiągnięcia celu, czyli do zniszczenia przeciwnika. Dlatego też dowódca operacyjny określa, gdzie teren ma być oddany lub utrzymany i gdzie należy szukać rozstrzygnięcia.

Wymaga to operacyjnego wykorzystania całego terenu, niezależnie od jego podziału na strefy i pasy działania.

Czas przydzielony na wykonanie zadania stanowi istotną wielkość, którą należy uwzględnić podczas planowania działań bojowych. Jako czynnik operacyjny czas może przyjmować różne wymiary dla poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk. Nie zawsze dowódca ma wystarczająco dużo czasu, np. na przegrupowanie wojsk i ich rozwinięcie operacyjne czy też wsparcie logistyczne. Toteż zyskanie na czasie, w stosunku do przeciwnika, może mieć decydujące znaczenie dla powodzenia operacji połączonej. Częste przechodzenie od masowania sił do ich rozśrodkowania wymaga dokładnego planowania terminów oraz koordynacji manewrów w celu skoncentrowania sił w odpowiednim czasie. Trzeba być nie tylko szybszym niż przeciwnik, ale jeszcze bardziej niż on ruchliwym. Nie ma to być przy tym wyłącznie fizyczna ruchliwość wojsk na polu walki, ale również „umysłowa”. Pozyskiwanie, przetwarzanie i przekazywanie informacji, podejmowanie decyzji i stawianie zadań oraz ich szybkie wcielanie w życie przyczyniają się do zyskania czasu i efektywnego wykorzystania sił i środków.

Wartość **informacji**, jako czynnika walki, można określić prawdopodobieństwem osiągnięcia założonego celu działania, charakteryzującego się niezawodnością decyzji. W sytuacji idealnej prawdopodobieństwo to powinno się równać jedności. Jest sprawą oczywistą, że na skutek oddziaływania przeciwnika zarówno na źródła, jak i na nośniki informacji oraz otoczenie systemu dowodzenia wartość tego prawdopodobieństwa drastycznie maleje. Stąd też występuje konieczność ochrony systemów informacyjnych ze strony wyspecjalizowanych jednostek.

1.3. Operacje wielonarodowe

Operacje wielonarodowe angażują siły zbrojne dwóch lub więcej krajów działających razem dla osiągnięcia wspólnego celu. Mogą być prowadzone w ramach sojuszu lub koalicji. Operacje wielonarodowe mogą być prowadzone zarówno w czasie wojny, jak i w działaniach innych niż wojna, wśród których najbardziej znanymi współcześnie są operacje pokojowe. Biorąc pod uwagę nową strategię rozszerzanego Sojuszu, można przewidywać, że NATO stanie się zapewne jeszcze w większym stopniu organizacją wykonującą zadania reagowania na kryzysy z mandatu ONZ i OBWE. Zwiększy się tym samym rola wielonarodowych formacji wojskowych, co z kolei będzie wymagało przygotowania sił zdolnych do działania w różnych warunkach wspólnie z wojskami innych państw i to nie tylko z tymi, które należą do NATO.

Operacje wielonarodowe charakteryzują się szczególnymi cechami. Wymagają one od dowódców i wojsk nie tylko wiedzy i umiejętności prowadzenia wszystkich rodzajów działań na polu walki, ale także umiejętności działania w sytuacjach kry-

zysowych i prowadzenia operacji pokojowych. Przede wszystkim jednak wymagają umiejętności wspólnego działania z siłami innego kraju, poszukiwania sposobów na pokonanie barier doktrynalnych i kulturowych, sztuki kompromisu i budowy wzajemnego zrozumienia i zaufania.

Każda operacja prowadzona przez siły wielonarodowe jest zupełnie inna. Problemy rozwiązywane zarówno w procesie ich planowania, jak i prowadzenia zmieniają się w zależności od sytuacji międzynarodowej, motywów, którymi kierowały się poszczególne państwa wydzielające określone siły, wykszolenia i wyposażenia tych sił, różnic kulturowych, języka itp. Dlatego dowódcy takich operacji powinni mieć pełną świadomość wszystkich problemów, które mogą występować w czasie formowania komponentów wielonarodowych i rozważyć wiele dodatkowych czynników, do których można m.in. zaliczyć:

- **cele narodowe** – trudno znaleźć dwa kraje, które przystępując do sojuszu bądź koalicji, kierują się takimi samymi motywami. Ponadto motywacje każdego z krajów mogą się zmieniać w czasie trwania związku. Należy przyjąć, że ogniwem wiążącym wielonarodowe siły jest porozumienie oparte na wspólnych celach, które są podstawą do oceniania rzeczywistości. Wyznaczeni dowódcy wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (JFCs) powinni dążyć do zapoznania się z celami każdego kraju oraz określić, jak mogą one wpływać na sposób osiągnięcia końcowego celu operacji. Utrzymanie spójności i jedności wysiłku wymaga zrozumienia i dostosowania ogólnego celu do oczekiwań krajów członkowskich;

- **jedność wysiłku** – motywacje krajów członkowskich sojuszu (koalicji) mogą być różne, ale cele powinny być osiągalne, wyraźnie zdefiniowane i wspierane przez każdy kraj członkowski. Dowódcy sił wielonarodowych powinni rozważyć bardzo szczegółowo rodzaje zadań przydzielone podległym im wojskom. Ponieważ możliwości bojowe poszczególnych jednostek narodowych będą często różne, więc wrażliwość oraz uwzględnianie narodowych aspiracji są tak samo ważne dla osiągnięcia końcowego sukcesu, jak wkład i możliwości tych sił. Dla zachowania jedności wysiłku niezwykle ważne jest skoordynowane planowanie zasad użycia sił, maskowania, WRE, łączności;

- **planowanie operacji** – dowódcy wielonarodowych sił i ich sztaby powinni dążyć do angażowania wszystkich krajów członkowskich w proces podejmowania decyzji, zgodnie z warunkami określonymi w momencie zawiązywania sojuszu (koalicji). Propozycje każdej ze stron powinny być na bieżąco uwzględniane przez dowódców sił wielonarodowych, a w okresie opracowywania wariantów działań, zasad użycia sił, przydzielania zadań siłom poszczególnych krajów oraz określania priorytetów jest to wręcz niezbędne;

- **osobiste kontakty między dowódcami i żołnierzami**, wzajemne zrozumienie i respektowanie praw każdej ze stron, zaufanie i zdolność do kompromisów odgrywają zasadniczą rolę w budowaniu i utrzymaniu silnego zespołu;

– **doktryna, szkolenie i wyposażenie** – wśród państw, członków sojuszu (koalicji) występuje zwykle wiele jednostek, różniących się jakością sprzętu i uzbrojenia. Różnice występują również w sferze teorii i praktyki ich użycia. Dlatego też uważa się, że dowódcy powinni prowadzić ćwiczenia zgrywające, mające na celu zwiększenie możliwości połączonych, wielonarodowych sił w prowadzeniu wspólnych działań. Dowódcy powinni również określić kryteria, według których będą oceniać możliwości, silne i słabe strony podporządkowanych im sił, w celu dobrania zadań odpowiadających ich zdolnościom bojowym;

– **różnice kulturowe** – każdy kraj uczestniczący w operacjach wielonarodowych charakteryzuje się odrębną tożsamością kulturową wynikającą z języka, uznawanych wartości, religii, ekonomicznych i socjalnych perspektyw. Dowódcom nie wolno ignorować tych różnic, ponieważ mogą one być potencjalnym źródłem zagrożeń dla spójności koalicji i przyczyną niepowodzeń. Powinni uwzględniać święta religijne, przerwy na modlitwę i inne tradycje ważne dla członków sojuszu (koalicji);

– **określenie oficjalnego języka sojuszu (koalicji)** – można przyjąć, że język angielski jest językiem podstawowym, ale zwykle będzie to zależało od składu koalicji, obszaru, w jakim działania bojowe będą prowadzone i państwa odgrywającego główną rolę, tzw. państwa wiodącego. Należy jednak pamiętać, że tłumaczenie z jednego języka na inny może powodować zniekształcenie informacji, a wynikające z tego nieporozumienia i przekłamania prowadzić do niepowodzenia operacji;

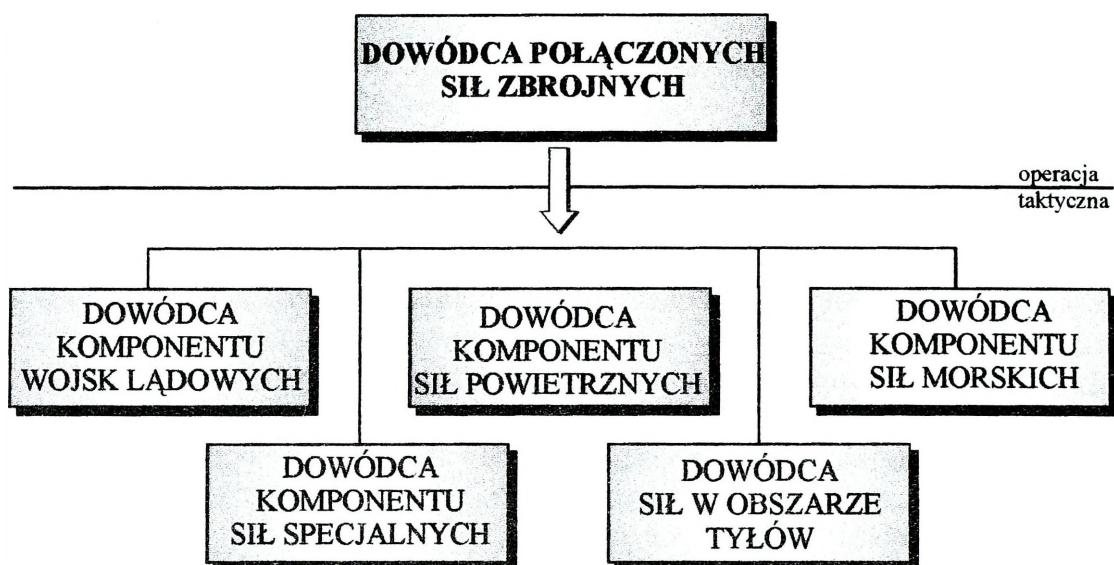
– **zarządzanie zasobami** – siły państw członkowskich muszą być wspierane zarówno przez środki narodowe, jak i przez sojusz (koalicję). Wkład każdej ze stron zwykle bywa bardzo zróżnicowany. Niektóre kraje będą wspierać sojusz (koalicję) w obszarze logistyki, inne mogą wydzielać siły operacyjne. Niektóre zaś mogą być zdolne do wspierania koalicji w obu obszarach. Dowódcy wielonarodowych sił muszą mieć pewność, że wydzielone siły są właściwie zaopatrywane, a wkład krajów członkowskich jest zgodny z możliwościami tych państw i z warunkami określonymi w czasie zawierania układu;

– **narodowe systemy łączności** – dowódcy wielonarodowych sił powinni przewidywać, że niektóre podporządkowane im siły będą miały bezpośrednią łączność z obszaru operacji ze swoimi odpowiednikami, narodowymi władzami. Takie możliwości będą przydatne szczególnie w koordynacji działań, ale mogą być też źródłem nieporozumień, w sytuacji gdy wytyczne dla sił narodowych będą przesyłane bezpośrednio, z pominięciem JFCs. Wymaga to dodatkowych ustaleń i ustanowienia czytelnych zasad podległości i odpowiedzialności.

1.4. Dowodzenie w operacjach połączonych

Współczesne opracowania teoretyczne traktujące o charakterze przyszłej wojny, miejscu i zadaniach poszczególnych rodzajów sił zbrojnych w systemie działań zbrojnych jednoznacznie wskazują na potrzebę pełnej integracji ich użycia. Z analizy materiałów źródłowych na temat operacji połączonych wynika, że żaden z rodzajów sił zbrojnych nie jest obecnie w stanie samodzielnie rozwiązać problemu skutecznego prowadzenia połączonych działań bojowych i skoordynowanego wykorzystania dostępnych środków walki, a realizacja przez każdy z komponentów sił zbrojnych niezależnych celów operacji połączonej może powodować powstanie zagrożenia zmarnowania wysiłku. Jak już wspomniano, zagrożeniu temu można przeciwdziałać przez organizowanie i prowadzenie operacji połączonych. W celu poprawy funkcjonowania Sojuszu, zgodnie z obowiązującą koncepcją strategiczną NATO, państwa członkowskie podjęły intensywne wysiłki zmierzające do wypracowania zasad organizowania i prowadzenia operacji połączonych, w tym z państwami nie należącymi do Sojuszu (zawijazywanie koalicji), w ramach wielonarodowych sił zadaniowych (*Commbined Joint Task Force* – CJTF) – pod egidą Organizacji Narodów Zjednoczonych lub Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (*Organization for Security and Cooperation in Europe* – OSCE). Koncepcja operacji połączonych ulega ciągłym modyfikacjom – rozszerzając zakres swojego zastosowania – nie tylko wraz z rozwojem technologicznie zaawansowanej techniki wojskowej, dającej możliwości coraz większego oddziaływania poszczególnych komponentów sił zbrojnych, ale i rozwojem jej teorii – na dotąd niedostępne obszary zainteresowania, będące domeną działania tylko jednego rodzaju sił zbrojnych.

Prowadzenie zarówno narodowych, jak i wielonarodowych (sojuszniczych bądź koalicyjnych) operacji połączonych należy rozpatrywać z perspektywy poziomów dowodzenia (rys. 3). Prowadzenie operacji połączonej w ujęciu strategicznym to integracja i koordynacja wszystkich składników sił państwa (sojuszu, koalicji). Obok sił zbrojnych zaliczyć do nich należy potencjał ekonomiczny, możliwości polityczne, informacyjne i technologiczne. Dlatego też uważa się, że **strategia jest metodą przekształcania możliwości państwa (sojuszu, koalicji) w konkretne działania polityczne, metodą transformacji siły w politykę**. Na tym poziomie ma miejsce również przekształcanie woli politycznej w cele polityczne i wydzielenie sił i środków (wojskowych i niemilitarnych) niezbędnych do ich realizacji. Najwyższe dowództwo wojskowe określa natomiast na tej podstawie cele strategiczne (wojskowe) oraz wydziela siły i środki do ich realizacji. Strategia wojskowa, będąca częścią strategii narodowej (sojuszniczej lub koalicyjnej), postrzegana jest przy tym jako ogólna filozofia użycia sił i środków, jako ogólny sposób prowadzenia poszczególnych operacji, które są domeną szczebla operacyj-

Rys. 3. Poziomy dowodzenia operacji połączonej

nego. Dowództwo operacyjne – na podstawie wytycznych kierownictwa strategicznego – przekształca natomiast stopniowo cele strategiczne w cele operacyjne, wydaje dyrektywy dla dowództw taktycznych i kieruje operacjami poszczególnych rodzajów sił zbrojnych. Z kolei dowództwo taktyczne na podstawie otrzymanych dyrektyw koordynuje połączone działania poszczególnych rodzajów wojsk sił zbrojnych i bezpośrednio nimi kieruje.

Dowodzenie było i jest nadal w swej istocie poszukiwaniem pewnych wartości w odniesieniu do zamiarów działań przeciwnika, położenia, zamiarów działalności wojsk własnych, a także czynników mających istotny wpływ na działania bojowe, jak pogoda, teren i ludność, oraz posiadanych informacji – „Im bardziej skomplikowane zadanie, tym więcej informacji potrzebuje jego wykonawca”. W zasadzie można wyróżnić dwie możliwości rozwiązania tego problemu: można dążyć do zwiększenia przepływu informacji lub też tak zorganizować wojska i nimi dowodzić, aby posiadane informacje były wystarczające. Scentralizowane dowodzenie wymaga przepływu szczegółowych informacji między szczeblami dowodzenia, a tymczasem na przykład informacja o liczbie zniszczonych samolotów przeciwnika nie wydaje się tak istotna jak ta, że uderzenie osiągnęło zamierzony cel, np. spowodowało zablokowanie lotniska. Stąd nasuwa się wniosek, iż celem przepływu informacji nie powinna być zupełna pewność, lecz raczej zdolność podejmowania decyzji również przy braku wystarczającej informacji. Dlatego też uważa się, że **dowodzenie przez cele, a więc dowodzenie zdecentralizowane, jest skuteczniejsze w realizacji postawionych zadań**. Oznacza to delegowanie odpowiedzialności, a jednocześnie redukcję napływających informacji.

Z powyższych uwarunkowań wynika, że operacje połączone należy przypisać do poziomu strategicznego, ale przede wszystkim do operacyjnego. Oznacza to, że **będzie ona prowadzona przez jednolite dowództwo operacyjne**, tak więc jej planowanie i prowadzenie będzie domeną operacyjną, natomiast jej ogólne zarysy i cele będą powstawały na szczeblu strategicznym i wynikały bezpośrednio z ustaleń politycznych. Dowodzenie operacyjne wymaga gruntownej znajomości problemów taktycznych. To na szczeblu taktycznym da się rzeczywiście dostrzec i określić, w jaki sposób skutecznie zwalczać siły zbrojne przeciwnika. Dowodzenie na szczeblu operacyjnym wymaga również opanowania problematyki strategicznej. Dowództwo operacyjne planuje przecież operacje rodzajów sił zbrojnych i koordynuje realizację połączonych działań zgodnie z celami strategicznymi. To też dopiero ten, kto opanuje problematykę najniższego i najwyższego poziomu prowadzenia wojny, może właściwie działać operacyjnie.

Dla dowodzenia operacyjnego, oprócz dużej swobody działania, ekonomii sił i tworzenia punktów ciężkości (masowania wysiłków), istotne znaczenie mają również następujące wyróżniki: planowanie i działanie wobec przeciwstawnej woli przeciwnika; konieczność planowania i prowadzenia działań, czasami wbrew postanowieniom regulaminów, które przecież stanowią podstawę działań taktycznych; przydzielanie sił w zależności od możliwości i obszaru, na którym mają działać; planowanie i prowadzenie działań połączonych; planowanie i prowadzenie połączonych działań w strukturach wielonarodowych.

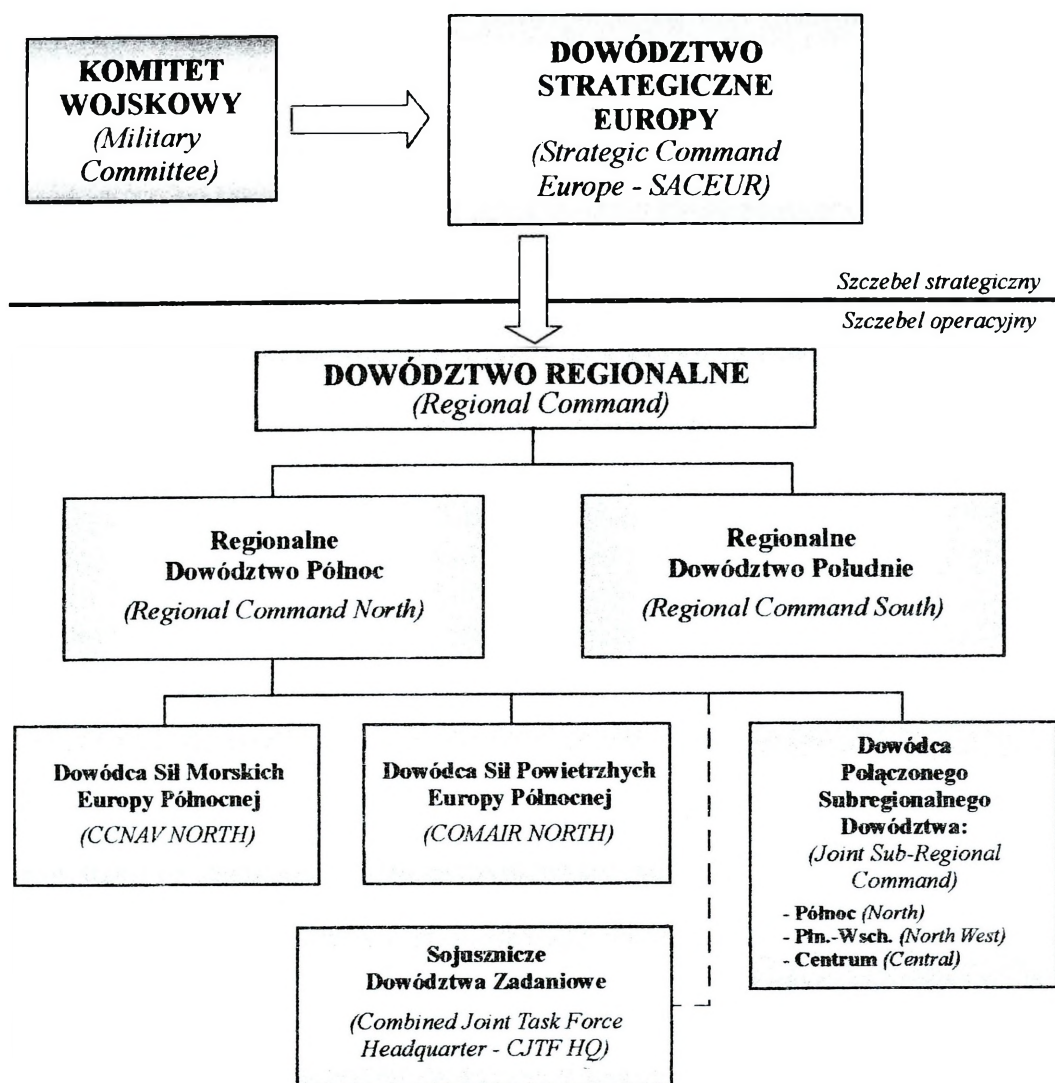
Wyróżnikiem dowodzenia operacyjnego jest planowanie i prowadzenie zintegrowanych działań rodzajów sił zbrojnych, np. wojsk lądowych z siłami powietrznymi, a na kierunku nadmorskim z siłami morskimi. Nie chodzi tu wyłącznie o współdziałanie z innymi rodzajami sił zbrojnych, ale o organizowanie i prowadzenie operacji połączonej pod jednolitym dowództwem. Dowodzenie operacją połączoną przypada temu rodzajowi sił zbrojnych, który w danej operacji spełnia wiodącą rolę. Zrozumiałe jest przy tym, iż w rzeczywistości operacyjnie dowodzi ten szczebel, na którym dowódca odpowiada za prowadzenie połączonych działań bojowych w co najmniej dwóch środowiskach, np. w powietrzu i na lądzie. Istnieją bowiem szczeble, na których ma miejsce tylko współdziałanie między dwoma rodzajami sił zbrojnych pozostających pod własnym dowództwem, a więc ich koordynacja (*Joint in Coordination*). Wynika to z tego, iż np. walka radioelektroniczna, rozpoznanie, czy też zwalczanie obrony powietrznej przeciwnika, maskowanie i wprowadzanie przeciwnika w błąd nie mogą być w pełni zrealizowane tylko przez jeden rodzaj sił zbrojnych. Muszą więc być organizowane i koordynowane na szczeblu operacyjnym.

Istotną cechą dowodzenia operacyjnego, zwłaszcza z punktu widzenia państw NATO, jest jego wielonarodowy charakter. Planowanie i prowadzenie działań w układzie wielonarodowym (sojusz, koalicja) nie jest oczywiście warunkiem koniecznym dla występowania dowodzenia operacyjnego. Z uwagi jednak na specy-

fikę NATO, w którym nie ma narodowych związków operacyjnych, jest to sytuacja typowa. Wymóg polityczny jest tu ważniejszy niż celowość takiego działania z wojskowego punktu widzenia. Skuteczne prowadzenie operacji połączonych w takich warunkach wymaga znajomości języka sojusznika i posługiwania się wspólnym aparatem pojęciowym, znajomości zasad funkcjonowania i prowadzenia działań taktycznych przez sojusznicze wojska, podobnych procedur wypracowywania i przedstawiania decyzji oraz zbliżonych struktur organizacyjnych i zakresu kompetencji osób funkcyjnych.

Strategiczne organy Sojuszu Północnoatlantyckiego to: Komitet Wojskowy (*Military Committee*) oraz Dowództwo Strategiczne Europy (*Strategic Command Europe*). Dowództwami operacyjnymi są zaś dowództwa regionalne (*Regional Command*), a więc RC NORTH w Brunsum i RC SOUTH w Neapolu, dowództwa komponentów, takie jak Dowództwo Komponentu Sił Powietrznych (CC AIR) w Ramstein oraz połączone dowództwa subregionalne (*Joint Sub-Regional Command*) lub też tworzone doraźnie sojusznicze dowództwa zadaniowe (*Combined Joint Task Force Headquarter* – CJTF HQ). Strukturę systemu dowodzenia Sojuszu pokazano na rysunku 4.

Podobnie wygląda to w relacjach narodowych. Dowództwami operacyjnymi są dowództwa rodzajów sił zbrojnych, a korpusy należy uznawać za związki taktyczne. Powyższe ustalenia i wnioski są podstawą do oceny, że operacje połączone, w ugrupowaniu sojuszniczym lub koalicyjnym, mogą być prowadzone przez dowództwa regionalne lub subregionalne, a w zasadzie przez tworzone odpowiednio do sytuacji dowództwa zadaniowe. W ugrupowaniu narodowym natomiast operację połączoną prowadzi narodowy organ dowodzenia bezpośrednio realizujący cele polityczne. Należy sądzić, że w warunkach funkcjonowania Sojuszu jest to raczej mało prawdopodobne, gdyż odpowiednie procedury NATO czynią odpowiedzialnymi za organizację i prowadzenie operacji połączonych dowódców regionalnych. Proces ten jest inicjowany przez Radę Północnoatlantycką, Komitet Planowania Obronnego lub Komitet Wojskowy, które zobowiązują Dowództwo Strategiczne w Mons do przygotowania wojskowych opcji działania. Po uzgodnieniu opcji między państwami członkowskimi dowództwo strategiczne określa militarne cele operacji i definiuje potrzebne środki wojskowe. Wyznacza również odpowiednie dowództwo regionalne, np. RC NORTH, do opracowania planu i przeprowadzenia operacji. Na tej podstawie dowództwo regionalne wysyła do rejonu prowadzenia operacji załączek sojuszniczego dowództwa połączonych sił zadaniowych, a więc jego ściśle dowództwo. Wokół tego rdzenia rozwija się cała kwatera główna. Z kolei odpowiednie połączone dowództwo subregionalne, np. JSRC CENTRAL (Niemcy) czy JSRC NORTHWEST (Dania), wysyła właściwe elementy: rozpoznania, operacyjne, planowania, logistyczne, współpracy cywilno-wojskowej itd. Będzie ono, w razie potrzeby, uzupełnione modułami wydzielanymi przez Dowództwo Komponentu Sił Powietrznych lub Dowództwo Komponentu Sił Morskich.

Rys. 4. Struktura systemu dowodzenia NATO w Europie

Następnie ten „kościec” dowództwa zadaniowego jest uzupełniany elementami narodowymi. W przypadku organizowania dowództwa połączonych sił zadaniowych odpowiedni personel wydzielany jest do realizacji określonych zadań, a po zakończeniu operacji powraca do macierzystych sztabów.

To samo dotyczy innych środków i zdolności NATO wydzielanych ze stałych struktur dla potrzeb konkretnej operacji. W większości ocenia się, że takie podejście do tworzenia dowództw zadaniowych wynika z koncepcji sojuszniczych sił zadaniowych. Najogólniej rzecz ujmując, koncepcja ta służy dostosowaniu funk-

cjonowania NATO do powstałych uwarunkowań geopolitycznych i geostrategicznych, związanych z rozpadem systemu socjalistycznego i Związku Radzieckiego. Sojusz uznał konieczność podejmowania misji wykraczających poza tradycyjne i podstawowe zadanie zbiorowej obrony państw członkowskich. Wymagało to dostosowania struktury dowodzenia i sił zbrojnych do elastycznego podejmowania działań uzależnionych od rozwoju sytuacji. Dlatego też stacjonarne struktury dowodzenia są tak optymalizowane, aby – przy zachowaniu zdolności obronnych Sojuszu – możliwe było także przemieszczanie tworzonych doraźnie stanowisk dowodzenia w rejon kryzysu na obszarze NATO lub poza nim. Kwatery takie mają kierować zarówno operacjami połączonymi w ramach obrony sojuszniczej, jak i operacjami wspierania pokoju czy innymi działaniami, realizowanymi siłami Sojuszu, pod auspicjami ONZ, UZE lub OBWE.

Skuteczny system dowodzenia będzie odgrywał podstawową rolę w operacjach połączonych, w których będą uczestniczyły różne rodzaje sił zbrojnych (narodowych lub koalicyjnych). Zrozumienie istoty tych operacji, ich wymagań oraz towarzyszących temu uwarunkowań dla organizacji dowodzenia będzie niezbędne na wszystkich szczeblach dowodzenia.

Siły zbrojne sojuszu mają zwykle podobne struktury dowodzenia (*Command and Control* – C2), systemy i procedury decyzyjne, a dowódcą połączonych sił będzie zazwyczaj przedstawiciel kraju wiodącego w sojuszu. Sztaby są zintegrowane, a podległe dowództwa kierowane przez oficerów krajów członkowskich.

Uważa się, że nie powinno być większych problemów w organizowaniu sojuszniczych operacji połączonych, ale na pewno one wystąpią, gdy będą organizowane i prowadzone w ugrupowaniu koalicyjnym. Wynika to z tego, że koalicje są zawierane na krótki okres i mogą być tworzone przez siły nie przygotowane i najczęściej nie przystosowane do wspólnego działania. Ustalenie w takiej sytuacji wspólnego dowództwa i procedur jest niezwykle skomplikowanym wyzwaniem i wymaga woli wszystkich stron do osiągnięcia kompromisu dla jak najlepszej realizacji zakładanych wspólnych celów operacji. Chęć zachowania narodowej dumy czy też prestiżu może również w pewnym sensie ograniczać możliwości powołania koalicyjnego dowództwa (gdy niektóre kraje nie będą chciały podporządkować swoich sił dowódcy pochodzącemu z innego kraju). Dlatego zakłada się, że dowodzenie i nadzór (kontrola) w działaniach koalicji mogą być charakteryzowane przez jedną lub dwie podstawowe struktury: dowodzenie równoległe lub dowodzenie wiodącego kraju.

Dowodzenie równoległe funkcjonuje, w sytuacji gdy poszczególne państwa koalicji sprawują nadzór (kontrolę) nad swoimi siłami, a organizowane może być w dwojaki sposób:

- kraje realizują wspólny cel operacji przy zachowaniu narodowej kontroli nad swoimi siłami;

– kraje realizują wspólny cel operacji, przy czym niektóre sprawują narodową kontrolę nad swoimi siłami, a inne pozwalają przejąć kontrolę połączonemu dowódcy bądź innemu państwu-członkowi koalicji.

Taką strukturę dowodzenia przyjęto w operacji „Pustynna Burza”, w której dowodzenie równoległe zostało wsparte przez Koalicyjne Centrum Koordynacji, Łączności i Integracji (*Coalition Coordination, Communications and Integration Center* – C3IC). Centrum to zostało ustanowione w celu ułatwienia wymiany informacji rozpoznawczych i operacyjnych, zapewnienia koordynacji działań wojsk koalicji oraz stworzenia możliwości rozwiązywania rutynowych zadań w sposób nieformalny i kolegialny wśród oficerów sztabu.

Kiedy natomiast dowodzenie jest realizowane przez wiodący kraj (wydzielający przeważające siły i środki), wyznacza on zwykle dowódcę sił koalicyjnych. Państwo to zachowuje wówczas swoje organiczne struktury dowodzenia i kontroli (C2), a siły innych krajów przechodzą pod jego nadzór (kontrolę). W ramach koalicji może być jednocześnie realizowane dowodzenie równoległe i dowodzenie wiodącego kraju. Taka kombinacja może wystąpić, gdy dwa lub więcej państw sprawuje kontrolę nad połączonymi siłami międzynarodowymi. Miało to miejsce m.in. w koalicji utworzonej w celu prowadzenia wojny w Zatoce Perskiej. Wojska państw zachodnich podporządkowano dowództwu amerykańskiemu, siły zaś państw arabskich były podporządkowane dowództwu saudyjskiemu.

Narody zawierając sojusze i koalicje, które będą oparte na wzajemnym zaufaniu i zrozumieniu, stanowią bazę dla działania sił wielonarodowych. Wspólne wykonywanie zadań, częste podporządkowanie różnym dowódcom i wymiana żołnierzy będą decydowały o skuteczności użycia sił. Wspólne cele muszą być zatem nie tylko precyzyjnie sformułowane, ale i popierane przez wszystkich członków sojuszu (koalicji). Jak się wydaje, silna osobowość dowódcy w wielonarodowych operacjach połączonych może się stać „kluczem” do właściwego współdziałania, wpływając bezpośrednio na budowę zaufania przed, w toku i po zakończeniu operacji, a tym samym może zadecydować o końcowym sukcesie.

Stopień podporządkowania wojsk na okres trwania operacji połączonej może być zróżnicowany, a uwarunkowane to będzie wymogami sytuacji na polu działań. W strukturach organizacyjnych systemu dowodzenia Sojuszu wyróżnia się następujące stopnie dowodzenia: **dowodzenie pełne** (*Full Command* – FULLCOM)¹; **dowodzenie operacyjne** (*Operational Command* – OPCOM)²; **kontrola (nadzór)**

¹ Pełne dowodzenie (FULLCOM) – prawo wydawania wszelkich rozkazów przysługujące wyłącznie dowódcom narodowym.

² Dowodzenie operacyjne (OPCOM) – uprawnienia dowódcy do samodzielnego kierowania podporządkowanymi mu siłami podczas operacji. Może on stawiać zadania podległym mu wojskom, zmieniać ich podporządkowanie oraz przekazywać część uprawnień dowodzenia w formie operacyjnej lub taktycznej kontroli. Uprawnienia te nie dotyczą spraw służbowych i odpowiedzialności za wsparcie logistyczne.

operacyjna (*Operational Control* – OPCON)¹; **dowodzenie taktyczne** (*Tactical Command* – TACOM)² oraz **kontrola (nadzór) taktyczna** (*Tactical Control* – TACON)³.

Istotne w organizacji wielonarodowych operacji połączonych jest **upoważnienie do koordynacji** (*Coordinating Authority*). Posiadanie takich uprawnień daje dowódcy możliwość koordynowania działań, zadań lub czynności, w realizacji których biorą udział siły dwóch lub więcej rodzajów sił zbrojnych, czy też dwa lub więcej rodzaje wojsk jednego rodzaju sił zbrojnych. Podkreślić należy, że uprawniony dowódca jest wprawdzie upoważniony do zwołania narad między zaangażowanymi stronami, ale nie ma uprawnień do wymuszania porozumienia. W razie zaistnienia różnicy zdań pomiędzy stronami jest on zobowiązany do podjęcia próby osiągnięcia porozumienia przynajmniej w najważniejszych punktach. Jeżeli to się jednak nie uda, musi powiadomić o tym instytucję zlecającą to uprawnienie.

Pojęcia: dowodzenie⁴ operacyjne i taktyczne oraz kontrola (nadzór)⁵ operacyjna i taktyczna są ściśle ze sobą powiązane i regularnie używane. Nie są jednak synonimami.

Ujednolicone procedury dowodzenia w połączeniu z dostępnymi systemami łączności i rozpoznania (*Command and Information System* – CIS) tworzą system dowodzenia, kontroli i rozpoznania (*Command and Control Information System* – CCIS), który jest wykorzystywany przez dowódcę, jego sztab i podwładnych do planowania, kierowania, koordynowania i nadzorowania (kontrolowania) operacji. Wyróżnia się przy tym pięć zasad dowodzenia w operacjach połączonych:

– **jedność dowodzenia** (*Unity of Command*) to fundamentalna zasada skutecznego i ekonomicznego użycia sił i środków, osiągnięta przez przekazanie uprawnień do kierowania i koordynowania działań wszystkich rodzajów sił zbrojnych (wojsk) jednemu dowódcy. Należy jednak podkreślić, że w koalicyjnych bądź sojuszniczych operacjach połączonych mogą być wprowadzone pewne ograniczenia w zakresie podporządkowania narodowych komponentów jednemu dowódcy;

¹ Kontrola operacyjna (OPCON) – zakres władzy posiadanej w obszarze kierowania przydzielonymi siłami w celu wykonania określonych, zwykle ograniczonych co do rozmachu, czasu i obszaru zadań, zmian dyslokacji sił do wykonania postawionego zadania oraz przekazywanych lub zachowanych uprawnień taktycznego zarządzania przydzielonymi siłami.

² Dowodzenie taktyczne (TACOM) – uprawnienie dowódcy do stawiania podległym mu siłom zadań umożliwiających wykonanie zadania postawionego mu przez przełożonego.

³ Kontrola taktyczna (TACON) – uprawnienia dowódcy ograniczone co do miejsca i czasu zezwalające dowódcy na kierowanie przegrupowaniami i przedsięwzięciami koniecznymi do wykonania zadania.

⁴ Dowodzenie jest to działalność, poprzez którą dowódca narzuca swoją wolę i zamiary podwładnym, obejmuje ono: upoważnienie i odpowiedzialność za rozwinięcie wojsk i użycie ich do wykonania postawionych zadań.

⁵ Kontrola (nadzór) jest zaś działalnością, poprzez którą dowódca, wspomagany przez swój sztab, organizuje, kieruje i koordynuje działania przydzielonych mu sił i środków.

– **ciągłość dowodzenia** (*Continuity of Command*) oznacza, że dowodzenie musi być sprawowane przez cały czas trwania operacji;

– **integracja dowodzenia** (*Integration of Command*) ma zapewniać jak najlepsze możliwości wykorzystania środków bojowych poszczególnych komponentów rodzajów sił zbrojnych do osiągnięcia wspólnego, zakładanego celu operacji;

– **czytelna struktura dowodzenia** (*Clear Chain of Command*) – wprawdzie struktura dowodzenia i kontroli jest zwykle hierarchiczna, jednak w wyjątkowych sytuacjach dyrektywy i rozkazy dotyczące prowadzenia działań mogą zawierać zadania tylko dla wybranego elementu poszczególnych rodzajów sił zbrojnych;

– **decentralizacja dowodzenia** (*Decentralization*) – chociaż odpowiedzialność dowódcy połączonych sił za wykonanie postawionego mu zadania jest niepodzielna, to jednak w niektórych sytuacjach przekazanie podwładnym pewnych uprawnień w zakresie dowodzenia i odpowiedzialności może być niezbędne. W takim przypadku podwładny musi mieć sprecyzowany cel, jaki ma osiągnąć swoimi działaniami, oraz zapewnione niezbędne siły i środki do jego realizacji. Przez przekazanie uprawnień dowódcy wyższych szczebli dowodzenia zapewniają podwładnym swobodę działania, umożliwiając im tym samym wykazanie inicjatywy oraz wykorzystanie szczególnych sytuacji, nadarzających się na polu walki. Ocenia się, że skuteczna decentralizacja dowodzenia wymaga spełnienia trzech warunków:

1. dowódca połączonych sił zbrojnych zobowiązany jest znać w każdym momencie operacji rodzaj i sposób prowadzonych działań oraz kolejny zamiar podwładnych i sytuację operacyjno-taktyczną w swoim obszarze odpowiedzialności;

2. podwładny dowódca musi w pełni rozumieć zamiar wyższego przełożonego oraz posiadać swobodę (możliwość) organizowania i prowadzenia działań według własnej decyzji, ale spójnych z działaniami przełożonego;

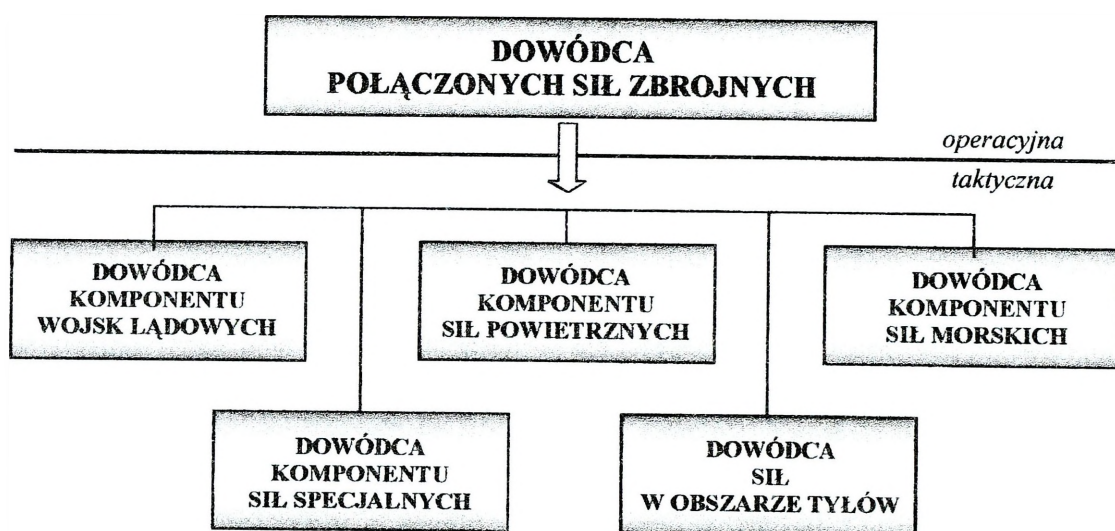
3. musi funkcjonować współdziałanie i jednakowe rozumienie zasad użycia sił (*Cooperation and Mutual Understanding*), procedur stosowanych przez inne rodzaje sił zbrojnych oraz mocnych i słabych punktów poszczególnych komponentów, a można to osiągnąć tylko podczas wspólnych szkoleń i ćwiczeń, organizowanych już w okresie pokoju.

Odpowiedzialny za planowanie i realizację planu operacji połączonych jest dowódca połączonych sił zbrojnych. Sprawuje on dowodzenie operacyjne (OPCOM) nad wszystkimi przydzielonymi mu komponentami sił. Określa strukturę i organizację dowodzenia, najodpowiedniejszą do prowadzenia operacji, a ponadto wymagania zabezpieczenia logistycznego dla osiągnięcia gotowości operacyjnej sił mu podległych i utrzymania jej podczas realizowanych działań. Należy podkreślić, że zarówno w trakcie planowania, jak i prowadzenia operacji połączonej dowódca powinien znać sytuację polityczną, kulturową i religijną w swoim regionie, a także brać pod uwagę interesy mieszkańców w obszarze działań bojowych. Informując przełożonego o sytuacji, przedstawia własną ocenę jej prawdopodobnego rozwoju i wynikających z tego koniecznych zmian w planie operacji i dodatkowych środ-

ków. Struktura dowodzenia operacji połączonej, ustanowiona dla dowódcy połączonych sił zbrojnych, oparta jest na następujących założeniach:

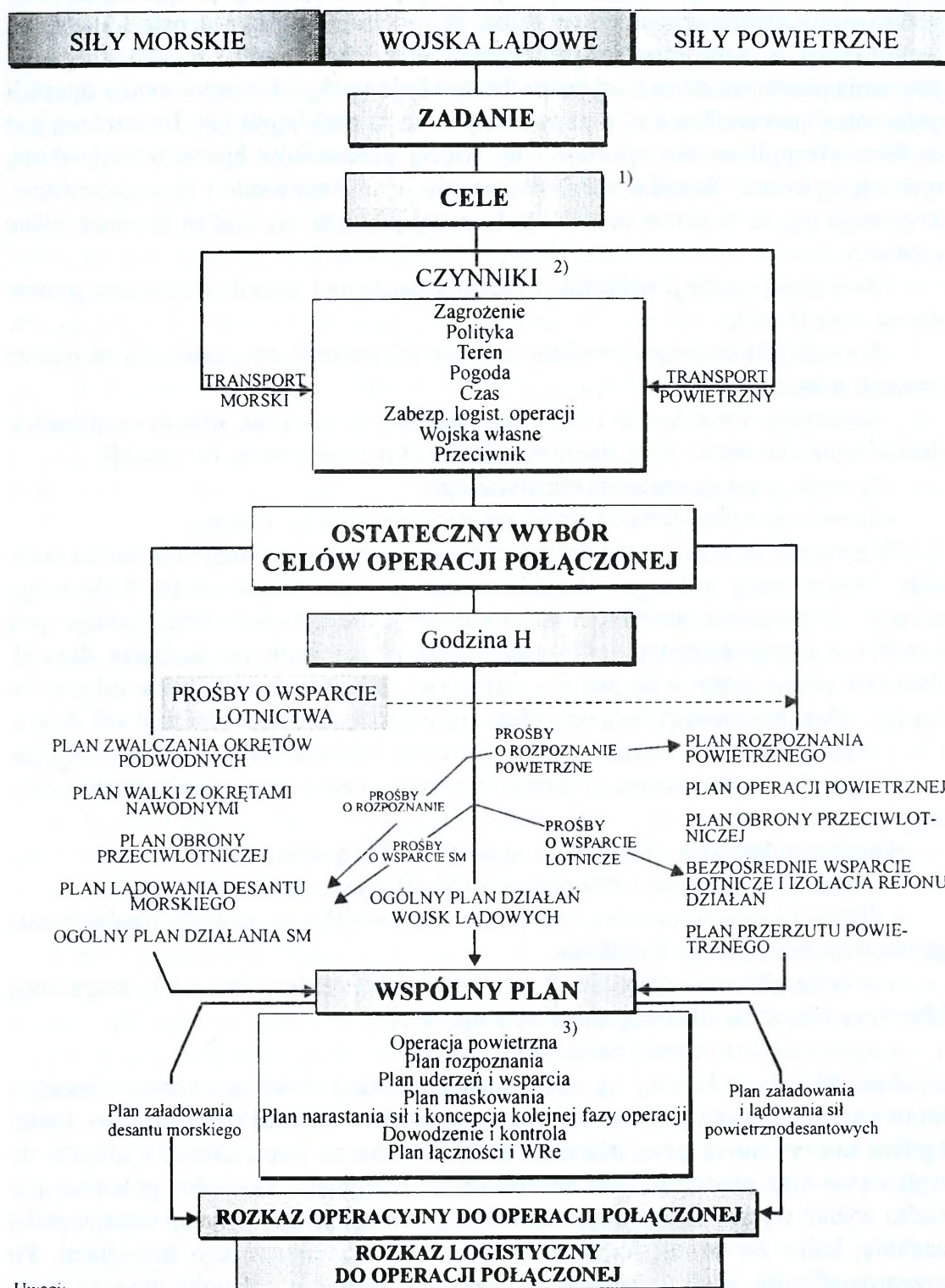
- dowódcy komponentów wojsk lądowych, sił powietrznych i morskich są jego bezpośrednimi podwładnymi. Dowódca każdego z komponentów odpowiada przed dowódcą połączonych sił zbrojnych za wszelkie aspekty udziału jego komponentu w operacji i może działać zarówno na operacyjnym, jak i taktycznym poziomie konfliktu (rys. 5);

- dowódca połączonych sił nie może być jednocześnie dowódcą któregoś z komponentów. Jedynym wyjątkiem może być sytuacja, gdy operacja jest zdecydowanie ukierunkowana na środowisko lądowe, morskie lub powietrzne, a zaangażowanie jednego lub dwóch pozostałych rodzajów wojsk jest niewielkie.

Rys. 5. Struktura dowodzenia w operacji połączonej

Właściwe zorganizowanie i prowadzenie operacji połączonych będzie wymagało szczegółowego planowania oraz koordynowania zarówno na etapie organizacji, jak i w toku ich prowadzenia. Toteż za podstawę sukcesu w operacji połączonej uważa się dokładne jej zaplanowanie. Konieczność szczegółowej koordynacji połączonych działań rodzajów wojsk, poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz złożony system zabezpieczenia logistycznego sprawiają, że zakres przedsięwzięć planistycznych jest bardzo szeroki. Należy jednak pamiętać, że bez względu na to, jak dokładne będzie planowanie, nie można przewidzieć wszystkich ewentualnych problemów wynikłych już w czasie trwania operacji połączonej i ich rozwiązać. Dlatego też uważa się, że dla sprostania wymogom współczesnych działań bojowych planowanie operacji połączonych powinno zapewniać zachowanie elastyczności działań oraz efektywne wykorzystanie wszystkich będących w dyspozycji sił i środków (rys. 6).

Uwagi:

1. Jest to krótka analiza dla określenia celów możliwych do zrealizowania i wyeliminowania niemożliwych.
2. Lista czynników nie jest pełna. Dyskusja ma miejsce tam, gdzie czynniki są wspólne dla dwóch lub wszystkich rodzajów wojsk.
3. Operacje powietrzne są ukierunkowane na wywalczenie przewagi (panowania) w powietrzu.

Rys. 6. Planowanie operacji połączonej

W zasadzie nie ma standardowej formy planu operacji połączonych. Jako podstawową zasadę przyjmuje się tylko, że **powinny one być proste i skupione na osiągnięciu jasno określonych celów.** Toteż zakres treści i sposób ich przedstawiania powinien zależeć od teatru działań bojowych, założonych celów operacji połączonej oraz struktury sił przewidzianych do działań bojowych. Im bardziej jest bowiem skomplikowana operacja i im więcej uczestników bierze w niej udział, tym więcej czasu i wysiłku będzie wymagało jej zaplanowanie i skoordynowanie. Przyjmuje się, że w planie operacji połączonej powinno się ująć m.in. następujące elementy:

- koncepcję operacji połączonej określającą, w jaki sposób będzie ona prowadzona, oraz jej cel;
- koncepcję rozwinięcia wojsk określającą kolejność narastania sił na teatrze operacji połączonej;
- koncepcję dowodzenia i kontroli, strukturę wojsk oraz sposób koordynacji dowodzenia i łączności oraz zbierania, obróbki i przekazywania informacji;
- koncepcję zabezpieczenia logistycznego;
- koncepcję wykorzystania wojsk po osiągnięciu celów operacji.

W procesie wypracowania decyzji największe znaczenie **odgrywa ocena sytuacji.** Celem oceny sytuacji, jako logicznego procesu poszukiwania najlepszego sposobu rozwiązania problemu, jest stworzenie maksymalnie przejrzystego pod każdym względem obrazu położenia, stanowiącego bazę do podjęcia decyzji. Punktem wyjściowym tego procesu jest zazwyczaj zadanie otrzymane od przełożonego, określające podwładnemu efekt, jaki powinien osiągnąć, czyli cel działania. Ocena sytuacji ma zatem stworzyć dowódcy warunki do podjęcia decyzji, jak ma osiągnąć ów pożądany stan końcowy. Proces oceny sytuacji obejmuje cztery etapy.

Analizując zadanie dowódca połączonych sił rozpatruje:

- zamiar przełożonego i rolę połączonych sił w jego realizacji;
- długo- i krótkoterminowe cele polityczne i wojskowe, których zrealizowanie pozwoli na zakończenie konfliktu;
- zadania główne i częściowe, a następnie określenie tych z nich, które mają kluczowe znaczenie dla osiągnięcia celu operacji;
- ograniczenia swobody działania.

Analiza zadania kończy się sprecyzowaniem przez dowódcę zadania własnego, które stanowi podstawę do dalszej pracy sztabu. **Dowódca określa: kto, co, kiedy i gdzie ma wykonać oraz dlaczego (cel).** Wyznacza jasne, zwarte zadania do wykonania oraz precyzuje, jaki cel ma zostać osiągnięty. Dowódca powinien ponadto wydać wytyczne dotyczące dalszego przebiegu oceny sytuacji oraz określić zadania, które zapewnią skupienie pracy sztabu zgodnie z jego intencjami. Po przeprowadzeniu analizy zadania rozważa się wszelkie czynniki mogące mieć wpływ na wykonanie postawionego zadania.

Przeciwnik. Oceniając przeciwnika, rozpatruje się jego ogólną sytuację, w tym: możliwości bojowe i słabe strony, polityczne i militarne intencje i cele, możliwe zewnętrzne wsparcie wojskowe oraz strategiczny i operacyjny środek ciężkości¹. Określa się również szczegółowo siłę, skład, rozmieszczenie i dyspozycję wojsk, wzmocnienie, logistykę, czynniki czasu i przestrzeni (w tym lotniska, bazy i porty morskie). Rozpatruje się również prawdopodobne warianty działania przeciwnika.

Środowisko. Środowisko operacyjne, a zwłaszcza geograficzne i demograficzne warunki wpływają na zakres, intensywność i czas trwania operacji. Ocenia się teren, klimat, pogodę, telekomunikację, warunki ekonomiczne, warunki socjalne i czynniki technologiczne. Rozważając warunki demograficzne, należy wziąć pod uwagę czynniki etniczne, religijne i kulturalne. Trzeba również uwzględnić, że w obszarze prowadzonej operacji może się znaleźć duża grupa uchodźców nie będących stronami w konflikcie. Mając na uwadze geostrategiczny kontekst operacji połączonych, należy ocenić sytuację międzynarodową, wpływy wewnętrzne, polityczne, ekonomiczne, prawne i moralne ograniczenia, rolę organizacji międzynarodowych oraz innych współzawodniczących lub łagodzących sytuację międzynarodową.

Wojska własne. Ocenę prowadzi się podobnie jak w przypadku przeciwnika. Na szczeblu teatru operacji dowódca ma dostęp do wyników specjalnych analiz dotyczących spraw logistyki, uzupełnień i innych. Wielonarodowe operacje połączone wymagają specyficznych analiz możliwości oraz słabych stron partnera koalicyjnego. Ocena wojsk własnych kończy się porównaniem sił przeciwnika i własnych. Uwzględnia się przy tym możliwości ich wykorzystania w czasie i przestrzeni oraz potencjały bojowe stron.

Ograniczenia. Rozpatruje się te czynniki, które ograniczają lub mogą ograniczyć użycie wojsk. Ocenie podlegają zarówno te ograniczenia, które zostały narzucone w dyrektywie, jak i te, które są niezbędne dla wsparcia innych strategicznych uwarunkowań związanych z dyplomatycznym, ekonomicznym i informacyjnym oddziaływaniem.

Czas i przestrzeń. Rozważenie czasu i przestrzeni, w tym czasu niezbędnego na osiągnięcie gotowości do działania, przegrupowanie i przygotowanie wojsk na teatrze operacji, ma zastosowanie zarówno w stosunku do wojsk własnych, jak i przeciwnika. Realistyczna ocena każdego zadania w aspekcie kolejności realizacji i czasu, w jakim ma ono być wykonane, powinna być dokonana przed kontaktem z przeciwnikiem.

Media i aspekty prawne. Dowódca musi rozumieć potrzeby mediów i ich wpływ na wykonywane przez niego zadanie. Powinien zapewnić właściwą współpracę z przedstawicielami mediów i ująć to w swoim planie operacji.

¹ Środek ciężkości – obejmuje te elementy ogólnych możliwości przeciwnika, których zaatakowanie i wyeliminowanie doprowadzi do jego klęski lub zmusi go do podjęcia negocjacji pokojowych (np. odwody, system dowodzenia, opinia publiczna, sojusze itp.).

Dowódcy na wszystkich szczeblach powinni znać zobowiązania i zadania nałożone na wszystkich uczestników konfliktu przez międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych. Ma to wpływ na prowadzenie operacji i w zależności od sytuacji może spowodować konieczność wykonania dodatkowych zadań natury humanitarnej.

Podsumowanie możliwych zadań. Na tym etapie oceny sytuacji powinna zostać określona lista zadań i niezbędny potencjał bojowy wojsk do ich wykonania. Kolejnym krokiem jest zatem porównanie listy zadań z całkowitym potencjałem bojowym, niezbędnym do ich wykonania. Często okazuje się, że te wymagania mogą przerastać możliwości sił, którymi dysponuje dowódca. Może to prowadzić do wniosków, że zadania powinny być realizowane kolejno. Można także zrezygnować z niektórych zadań lub zmniejszyć siły potrzebne do ich wykonania.

Rezultatem prowadzonej oceny sytuacji może być opracowanie wielu możliwych wariantów działania. Podkreślić należy, że każdy z tych wariantów musi być możliwy do realizacji. Na szczeblu teatru każdy wariant działania jest strategiczną bądź operacyjną koncepcją i powinien obejmować:

- główne strategiczne i operacyjne zadania, które mają być realizowane;
- siły wymagane do ich wykonania;
- koncepcję zabezpieczenia logistycznego;
- koncepcję rozwinięcia sił;
- ocenę czasu wymaganego do osiągnięcia określonych celów;
- koncepcję użycia odwodów.

Porównanie wariantów działania. W pierwszej kolejności określa się wpływ prawdopodobnych wariantów działania przeciwnika na każdy wariant działania wojsk własnych. Analizy prowadzi się, rozważając potencjalne działanie podwładnych o dwa szczeble niżej, uwzględniając działanie wojsk własnych, reakcje przeciwnika na nasze działanie i nasze przeciwdziałanie. We wnioskach określa się możliwość realizacji wariantu, precyzuje dodatkowe wymagania, dokonuje zmian, a także sporządza listę zalet i wad każdego wariantu.

Porównanie własnych wariantów działania. Ocenia się wady i zalety każdego wariantu działania przez porównanie ich z zasadami sztuki wojennej, czynnikami operacyjnymi oraz innymi ważnymi czynnikami (np. ograniczenia polityczne, media itp.), określając stopień ich zastosowania bądź uwzględnienia. Można wykorzystywać pewne elementy innych wariantów i włączyć je do tego, który będzie proponowany dowódcy jako zalecany przez sztab.

Ostatnim etapem w procesie oceny sytuacji jest dokonanie przez dowódcę wyboru jednego z przedstawionych mu przez sztab wariantów działania i ogłoszenie go jako swojej decyzji. Na podstawie tej decyzji dowódca określa zamiar działania, który musi zawierać myśl przewodnią działań.

Plany te, opracowywane na szczeblu strategicznym, powinny być przesłane z takim wyliczeniem, aby określonym siłom sojuszu (koalicji) zapewnić wystarczająco dużo czasu na ich własne planowanie i przygotowanie się do działań.

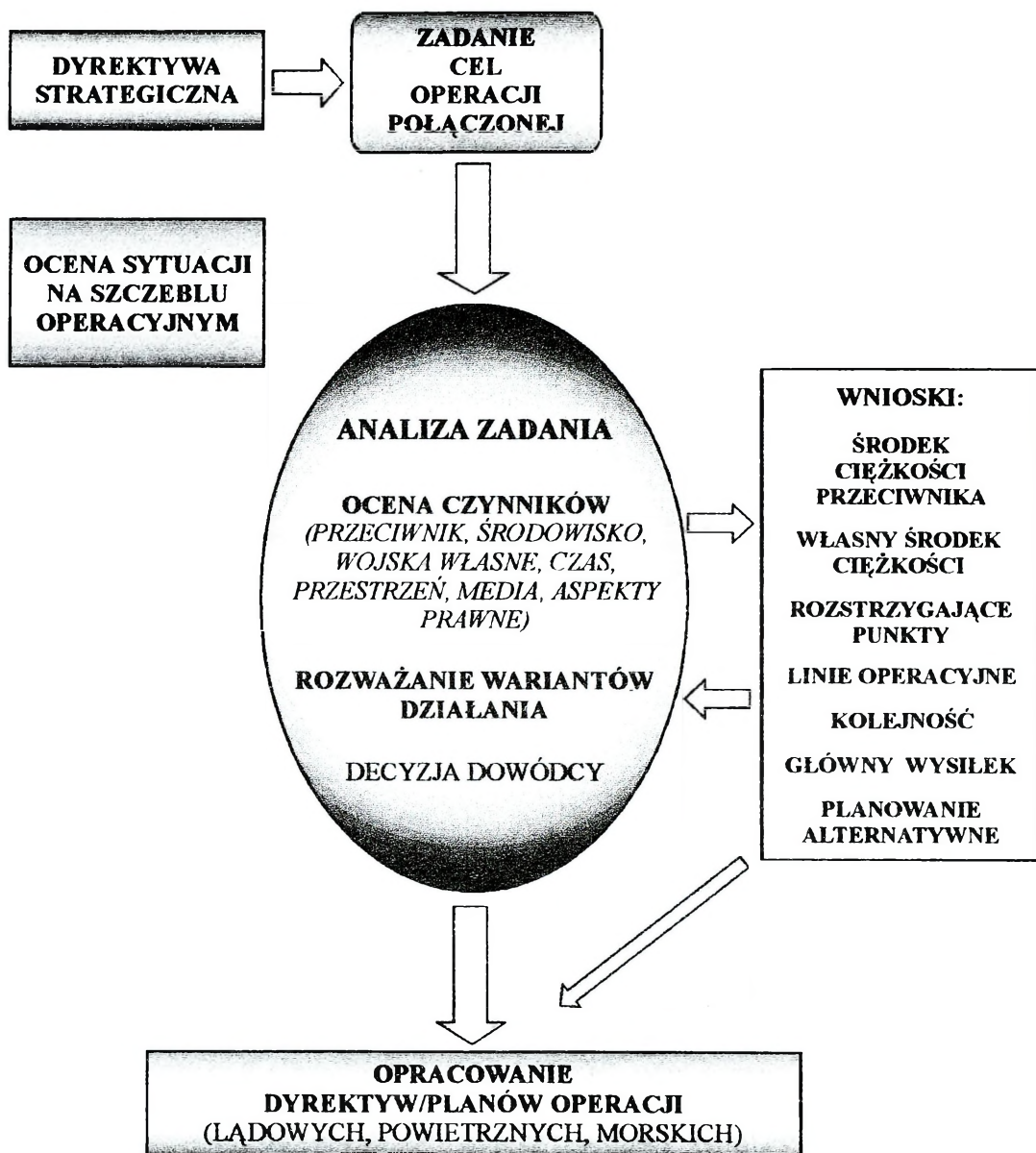
W celu uniknięcia błędów mogących doprowadzić do niepowodzenia operacji bądź poniesienia strat zadanych przez wojska innego członka sojuszu (koalicji) szczególnego znaczenia nabiera natomiast standaryzacja procedur związanych z koordynacją wsparcia ogniowego.

Podkreślić należy, że planowanie jest procesem ciągłym, pozwalającym dowódcy operacji połączonej na podjęcie jedynie słusznej decyzji umożliwiającej osiągnięcie celów operacji. Mimo że po rozpoczęciu operacji połączonej uwaga dowódcy będzie skupiona na prowadzeniu bieżących działań bojowych, musi on dostrzegać także przyszłe działania. Powinien zatem prowadzić ciągłą ocenę sytuacji (przeciwnik, wojska własne, środowisko, ograniczenia, czas, przestrzeń, warunki meteorologiczne, media, aspekty prawne, warianty działań) oraz analizę prawdopodobnego przyszłego zadania (kto? co? kiedy? gdzie? cel), co umożliwi rozpoczęcie procesu wstępnego planowania w poszczególnych komórkach sztabu oraz podjęcie decyzji działania przez dowódcę (rys. 7).

Z treści tych wynika, iż decyzja dowódcy operacji połączonej obejmuje dwa elementy: po pierwsze, wybór wariantu działania, który może być modyfikacją wariantu proponowanego przez sztab; po wtóre, wyrażenie ogólnej koncepcji przeprowadzenia tej operacji. Decyzja dowódcy odzwierciedla zatem jego wolę przeprowadzenia określonych działań bojowych, a rozwinięty na jej podstawie zamiar obrazuje sposób i kolejność ich wykonania. Decyzja dowódcy powinna więc określać zaangażowane siły (kto?), jego myśl przewodnią (dlaczego i jak?), szkic przyszłej operacji, wyrażony jako ogólny schemat manewru (co, gdzie, kiedy?), oraz główny wysiłek. Po podjęciu decyzji przez dowódcę sztab przystępuje do szczegółowego planowania operacji połączonej.

Dowództwa armii wszystkich krajów sojuszu lub doraźnie zawiązanej koalicji mają doświadczenie w planowaniu i prowadzeniu operacji wojskowych, jednak nie wszystkie według obowiązujących zasad, dotyczących operacji połączonych. Toteż w takiej sytuacji, gdy mają działać wspólnie, staną przed koniecznością wypracowania wspólnych procedur, pozwalających na ujednolicenie sposobu działania w ramach koalicji. Efektywne dowodzenie i kontrola będą bowiem niezbędnym elementem dla osiągnięcia sukcesu w każdej operacji połączonej. Z tego wynika, że osiągnięcie zakładanych celów operacji połączonej, w okresie jej przygotowania i prowadzenia, zależy w pierwszej kolejności od użycia właściwych rodzajów sił zbrojnych (wojsk), we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Toteż zrozumienie istoty tych operacji, ich wymagań oraz towarzyszących temu uwarunkowań dla organizacji dowodzenia jest niezbędne dla dowódców na wszystkich szczeblach dowodzenia.

Struktura organizacyjna połączonego stanowiska dowodzenia zależy w dużym stopniu od charakteru operacji, zadania oraz sił wydzielonych do jego realizacji. W każdym jednak wypadku stanowisko to musi zawierać następujące podstawowe elementy:

Rys. 7. Tok postępowania w planowaniu operacji połączonej na szczeblu operacyjnym

- a) dowódcę i jego sztab;
- b) dowódców komponentów oraz oficerów łącznikowych;
- c) połączony sztab pod kierownictwem szefa sztabu, zorganizowany w elementy funkcjonalne:
 - grupę planowania;

– grupę operacyjną, w tym komórki rozpoznania, operacyjną, łączności i informatyki;

– grupę administracyjną, w tym komórki personalna, logistyczna oraz współpracy cywilno-wojskowej;

d) elementy specjalistyczne w zależności od zadania wojsk i środowiska operacyjnego (np. działania psychologiczne, media), przydzielone do odpowiednich komórek sztabowych wymagających wsparcia;

e) jednostki wsparcia odpowiedzialne za zaopatrzenie dowódcy i jego sztabu w sprzęt administracyjny, środki transportowe, urządzenia zabezpieczające i inne środki niezbędne do funkcjonowania stanowiska dowodzenia.

Szef sztabu jest przełożonym wszystkich pracowników sztabu i kieruje jego pracą. Odpowiada przed dowódcą za sprawne funkcjonowanie sztabu. Informuje sztab o najważniejszych decyzjach dowódcy, a w razie nieobecności dowódcy podejmuje niezbędne decyzje.

Komórki organizacyjne sztabu zajmują się problematyką swoich obszarów dowodzenia zgodnie z wytycznymi szefa sztabu. Zarówno te obszary, jak i odpowiadające im komórki oznacza się literą J. Ich przeznaczenie i zadania zawarto w tabeli 1.

Tabela 1

STRUKTURA POŁĄCZONEGO SZTABU I GŁÓWNE FUNKCJE JEGO KOMÓREK

Oznaczenie komórki	Nazwa komórki	Funkcje
J-1	Personalna i administracyjna	Sprawy personalne, zarządzanie zasobami ludzkimi (rezerwy, uzupełnienia), przestrzeganie dyscypliny, opieka nad jeńcami wojennymi
J-2	Rozpoznania	Zdobywanie wiadomości, planowanie i prowadzenie rozpoznania, ocena przeciwnika, kontrwywiad
J-3(N)	Operacji sił morskich	Operacje morskie, w tym walka z okrętami nawodnymi i podwodnymi, obrona przeciwminowa, morskie operacje desantowe
J-3(L)	Operacji wojsk lądowych	Operacje wojsk lądowych, powietrznodesantowych i aeromobilnych
J-3(A)	Operacji sił powietrznych	Ofensywne i defensywne operacje powietrzne, taktyczne rozpoznanie powietrzne, transport powietrzny
J-3(SF)	Operacji sił specjalnych	Operacje specjalne
J-3 (OpsSp)	Wsparcia operacji	Koordynacja C2W, WRE, poszukiwań i akcji ratunkowych, operacje psychologiczne, bezpieczeństwo operacji i maskowanie
J-3(Coord)	Koordynacji operacji	Koordynacja pracy komórek J-3. Zasady użycia sił (ROE), meteorologia, obrona przeciwhemiczna
J-4	Logistyki	Zabezpieczenie logistyczne i medyczne, transport, koordynacja wsparcia przez państwo, na którego terytorium prowadzone są działania

Oznaczenie komórki	Nazwa komórki	Funkcje
J-5	Planowania	Prowadzenie oceny sytuacji i planowanie operacji. Planowanie i koordynacja kolejnych operacji. Planowanie alternatywne. Analizy operacyjne.
J-6	Wsparcia dowodzenia	Łączność, zarządzanie systemami informacyjnymi. Zarządzanie częstotliwościami. Kryptografia
J-7*	Doktryny i szkolenia	Wypracowanie doktryny operacji połączonych. Planowanie ćwiczeń
J-8	Zasobów i finansów	Sprawy personelu cywilnego. Planowanie finansów i budżetu. Zawieranie kontraktów
J-9	Spraw cywilnych	Kontakty polityczne, uwarunkowania prawne, koordynacja kontaktów z mediami i społeczeństwem

Komórka J-7 jest zwykle elementem SD okresu pokoju i może jej nie być na operacyjnym SD.

Zasady użycia siły (*Rules of Engagement – ROE*) to wskazówki i instrukcje w ramach dyrektyw politycznych, określające możliwy sposób działania wojsk opracowane w celu zapewnienia dokładnego kontrolowania użycia sił. Są przeznaczone do informowania dowódców o stopniu ograniczeń lub swobody działania dozwolonej w czasie wykonywania przydzielonych im zadań. Służą osiągnięciu założonych celów przy zachowaniu maksymalnej zdolności bojowej wojsk własnych. Muszą być opracowane zgodnie z prawem międzynarodowym i mają zastosowanie w stosunku do wszystkich rodzajów wojsk i sił zbrojnych we wszystkich operacjach. Dowódcy połączonych sił (JFCs) muszą zwracać szczególną uwagę na wczesne opracowanie zasad użycia sił (ROE) odpowiednich do sytuacji polityczno-militarnej i możliwych do zastosowania przez siły wszystkich państw sojuszu (koalicji). Jest to zadanie trudne i często wymaga współdziałania politycznych i wojskowych przedstawicieli wszystkich zainteresowanych stron. W praktyce, osiągnięcie pełnego konsensusu lub standaryzacja ROE mogą być trudno osiągalne z powodu indywidualnych uwarunkowań poszczególnych państw i przyjętej koncepcji operacji. W takiej sytuacji JFCs powinien dążyć do opracowania prostych zasad, które mogą być przystosowane przez siły poszczególnych członków sojuszu (koalicji) do ich indywidualnych potrzeb.

Rozpoznanie. Państwa sojuszu (koalicji) dysponują własnymi systemami rozpoznania dla wsparcia ich własnej polityki i działań sił zbrojnych, jednak systemy te mogą się znacznie różnić. Dlatego dowódca połączonych sił zbrojnych (JFCs) musi stworzyć jeden system rozpoznania, który we właściwy sposób wykorzysta systemy narodowe i dostarczy wszystkim uczestnikom ten sam obraz przeciwnika i obszaru operacji. JFCs jest również odpowiedzialny za określenie zakresu informacji, które powinny być dostarczane poszczególnym członkom koalicji. Ograniczenia w wymianie informacji rozpoznawczych i procedury, w jaki sposób ma to być robione, ustala się w czasie wstępnych negocjacji przedstawicieli władz politycznych i wojskowych z krajów członkowskich. W wypadku braku odpowiednich

wytycznych w tym zakresie dowódcy połączonych sił przekazują informacje niezbędne w planowaniu i prowadzeniu operacji oraz te, które bezpośrednio wpływają na działania podległych im wojsk.

Logistyka. Zabezpieczenie logistyczne jest jednym z najtrudniejszych wyzwań, przed jakimi stają siły wielonarodowe od samego początku planowania operacji. Problemy wynikają nie tylko z różnic w zasadach funkcjonowania logistyki w krajach członkowskich, ale i z poziomu zapasów, mobilności, infrastruktury obszaru operacji, ograniczonych zasobów materiałowych poszczególnych krajów itp. Za zabezpieczenie logistyczne wydzielonych sił odpowiadają poszczególne kraje sojuszu (koalicji). Nie zwalnia to jednak dowódcy i sztabu połączonych sił od szczegółowego planowania zabezpieczenia logistycznego w obszarze operacji. Dla ułatwienia tego procesu powoływane są przez JFCs wielonarodowe sekcje odpowiadające za koordynację i wsparcie operacji pod względem logistycznym. Dużą pomocą w rozwiązywaniu tych problemów jest standaryzacja systemów i procedur logistycznych, interoperacyjność sprzętu, szczególnie w sytuacjach podporządkowania sił narodowych innemu krajowi.

Obrona i ochrona. Przedsięwzięcia ochrony i obrony stosowane w operacjach połączonych odnoszą się również do operacji wielonarodowych. Na szczególną uwagę zasługują wszelkie działania zmierzające do uniknięcia strat zadawanych sobie nawzajem przez wojska własne. Ma to duży wpływ na jedność koalicji i zaufanie panujące między jej siłami narodowymi. Dowódcy połączonych sił muszą ciągle poszukiwać sposobów na zminimalizowanie tego potencjalnego zagrożenia. Proces ten rozpoczyna się już od rozpatrywania wariantów działania w trakcie wypracowywania koncepcji operacji, a w toku operacji obejmuje kombinację operacyjnych i technicznych rozwiązań.

Reasumując, pomyślne prowadzenie operacji połączonych wymaga jednoznacznego zrozumienia doktryny i wszystkich pojęć związanych z prowadzeniem walki, bitwy i operacji przez każdego uczestnika konfliktu. Współczesne działania wymagają skoordynowanego wysiłku wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Przyjęcie wspólnej doktryny i systemu pojęć z nią związanych nabiera jeszcze większego znaczenia kiedy operacje będą prowadzone przez siły kilku krajów. W tym wypadku jest wręcz niemożliwe osiągnięcie wspólnych celów, jeżeli każdy z członków sojuszu (koalicji) będzie stosował własne, narodowe podejście przy rozwiązywaniu problemów pola walki.

2. TEORIA UŻYCIA LOTNICTWA WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

2.1. Ogólne założenia

Zapisy dotyczące założeń użycia lotnictwa wojsk lądowych w działaniach bojowych zawarte są w wielu dokumentach normatywnych szczebla strategicznego, operacyjnego oraz taktycznego NATO. Zgodnie z zapisami normatywnymi AJP-1A wojska lądowe muszą być zdolne do:

- realizacji zadań w każdej fazie operacji;
- prowadzenia walki w ugrupowaniu połączonym;
- ścisłego współdziałania z własnymi siłami morskimi, powietrznymi, działań specjalnych i innymi;
- osiągnięcia szybkiej koncentracji bądź rozśrodkowania sił i oddziaływania ogniowego;
- ciągłego oceniania i reagowania na zmiany w sytuacji przeciwnika;
- izolowania szczególnie ważnych sił i środków przeciwnika (*High Priority Targets*) wspólnie z siłami morskimi, amfibijnymi i powietrznymi, w tym w ramach operacji specjalnych;
- zapewnienia ciągłości działań w dzień i w nocy, we wszystkich warunkach klimatycznych i terenowych;
- przeciwstawiania się siłom przeciwnika, zwłaszcza wojskom pancernym, zagrożeniu z powietrza o małej skali oraz neutralizowania bądź obezwładniania artylerii przeciwnika;
- zapewnienia elastycznego, żywotnego i interoperacyjnego systemu dowodzenia, łączności i rozpoznania;
- prowadzenia działań w ramach walki z systemem dowodzenia przeciwnika (*Command and Control Warfare – C2W*) wspólnie z pozostałymi rodzajami sił zbrojnych.

Przedstawione wymagania wyraźnie wskazują na rosnącą rolę manewru i mobilności w działaniach wojsk lądowych oraz potrzebę zapewnienia dowódcom wojsk lądowych możliwości prowadzenia jednocześnie działań zaczepnych i obronnych, stosowania połączenia manewru i ognia w celu osiągnięcia zdecydowanej przewagi w działaniach rozstrzygających, osłony własnych sił, a także tworzenia korzystnych warunków do realizacji kolejnych zadań.

Analogicznie do innych rodzajów wojsk zostały sformułowane wymagania zarówno w stosunku do lotnictwa wojsk lądowych, jak i śmigłowców pozostających w strukturach organizacyjnych innych rodzajów sił zbrojnych, realizujących zadania w operacjach połączonych.

Śmigłowce wykorzystane do działań w operacjach połączonych powinny charakteryzować się następującymi cechami:

a) **wielozadaniowością i wszechstronnością** (*Versatility*), umożliwiającą realizację różnorodnych zadań;

b) **mobilnością** (*Mobility*), wyrażającą się swobodą działania, niezależnością od warunków terenowych i pogodowych;

c) **elastycznością** (*Flexibility*), umożliwiającą szybkie reagowanie na zmieniającą się sytuację;

d) **szybkością wykonania zadań** (*Speed of Execution*), pozwalającą na skrócenie czasu reakcji w przypadku realizacji zadań o wysokim priorytecie;

e) **zaskoczeniem** (*Surprise*), osiąganym dzięki relatywnie dużej swobodzie ruchu, zdolności do wykorzystania maskujących właściwości terenu.

W dokumentach normatywnych wskazuje się również na ograniczenia wykorzystania śmigłowców w operacjach połączonych. Poza **wrażliwością** (*Vulnerability*) na oddziaływanie przeciwnika obejmują one takie czynniki, jak:

a) ograniczenia techniczne sprzętu (*Performance Limitations*) związane z:

– wysokością użycia nad poziomem morza oraz temperaturą (*Altitude and Temperature*);

– wymaganiami w zakresie ładunku użytecznego i promienia działania (*Payload and Range Requirements*);

– możliwościami przenoszenia ładunków podwieszanych (*Underslung Loads*);

b) ograniczenia związane z działaniami w nocy (*Night Operations*) i warunkami atmosferycznymi (*Weather Limitations*);

c) konieczność zapewnienia bezpieczeństwa śmigłowcom na ziemi (*Security*);

d) zabezpieczenie logistyczne (*Logistic Support*);

e) dostępność sił (*Availability*);

f) możliwości wykorzystania personelu latającego (*Aircrew Consideration*);

g) zagrożenie użycia bądź użycie broni masowego rażenia (*NBC Conditions*).

2.2. Identyfikacja lotnictwa wojsk lądowych

Rozumienie i interpretowanie pojęcia lotnictwo wojsk lądowych (LWL) zmieniło się w ciągu dziesięcioleci. Jeszcze podczas II wojny światowej przez lotnictwo wojsk lądowych rozumiano przede wszystkim lotnictwo wojskowe podporządkowane dowództwom wojsk lądowych – strukturalnie bądź operacyjnie. W tym czasie siły powietrzne Rzeszy Niemieckiej były już samodzielnym rodza-

jem sił zbrojnych (Luftwaffe). Niemniej jednak Naczelnemu Dowództwu Sił Lądowych (*Oberkommando des Heeres*, później *Oberkommando der Wehrmacht*) podlegało lotnictwo rozpoznawcze dalekiego zasięgu, stanowiące swego rodzaju „lotnictwo wojsk lądowych”.

Natomiast lotnictwo radzieckie, będąc samodzielnym rodzajem sił zbrojnych, do 1942 roku w większości było podporządkowane operacyjnie dowódcom armii i frontów. Używano pojęć „lotnictwo armijne” i „lotnictwo frontowe” dla określenia części składowych lotnictwa wojsk lądowych. W 1942 roku zlikwidowano dowództwo lotnictwa armijnego, a siły i środki tego lotnictwa podporządkowano szczeblowi frontowemu, włączając je w skład armii lotniczych.

Przełom w rozwoju lotnictwa wojsk lądowych nastąpił w siłach zbrojnych zwycięskich mocarstw po zakończeniu drugiej wojny światowej. Konieczność zmian spowodowało nie tylko wprowadzenie śmigłowców do struktur organizacyjnych wojsk, ale także przeobrażenia w prowadzeniu wojny wynikające z „atomowego pola walki”. Pomimo dość szerokiego zastosowania śmigłowców już w czasie drugiej wojny światowej i realizowania przez nie zadań na lądzie i morzu, doświadczenia z ich użycia nie były dostatecznie analizowane. Żadne z państw, które je wykorzystywały, nie wykreowało metod i zasad zastosowania nowej techniki z innymi rodzajami wojsk na polu walki. Nie prowadzono szerszych prób z uzbrojeniem, sądząc, że śmigłowce pozostaną nadal pomocniczym rodzajem lotnictwa, przeznaczonym do wykonywania określonych zadań z zakresu rozpoznania, transportu i ewakuacji rannych.

W połowie lat sześćdziesiątych w państwach byłego Układu Warszawskiego obowiązywała definicja, według której **lotnictwo wojsk lądowych** to: *oddziały i pododdziały lotnictwa wchodzące organizacyjnie w skład związków taktycznych wojsk lądowych, przeznaczone do zabezpieczenia działań bojowych tych związków. Lotnictwo wojsk lądowych jest również nazywane lotnictwem armijnym. Zabezpieczenie działań obejmuje natomiast, zabezpieczenie bojowe, logistyczne oraz uzupełnianie wojsk.*

Wielu tych zadań LWL (również w obecnym kształcie funkcjonalno-organizacyjnym) nie byłoby w stanie wykonać. Stąd powyższej definicji nie można przyjąć jako adekwatnej dla określenia współczesnego LWL.

Inna z definicji prezentuje LWL jako: *lotnictwo wchodzące organicznie w skład wojsk lądowych, spełniające wszelkie zadania rodzajów lotnictwa w taktycznej strefie działań bojowych wojsk lądowych. Obecnie głównym wyposażeniem LWL są śmigłowce różnej wielkości i przeznaczenia.*

Zadania, jakie miało wykonywać ówczesne LWL, zostały określone bardzo optymistycznie. W okresie tym zastąpienie wszelkiej działalności lotnictwa w taktycznej strefie działań bojowych przez LWL (śmigłowce) było nierealne, chociażby z tego względu, że były to pierwsze lata prób, związanych z uzbrojeniem śmigłowca, w tym w przeciwpancerne pociski kierowane, a ponadto nie wykonywało

ono rozpoznania w całej głębokości strefy taktycznej, nie realizowało osłony wojsk przed rozpoznaniem i uderzeniami z powietrza itd. Ogrom zadań postawionych przed LWL nie był możliwy do zrealizowania. Tak optymistyczna ocena możliwości bojowych była wynikiem bardzo wysokiej oceny działań śmigłowców w trwającej wówczas wojnie w Wietnamie. Po doświadczeniach wietnamskich dla lotnictwa wojsk lądowych tworzone nowe definicje, nie oddające w pełni opisywanej rzeczywistości. W zależności od punktu widzenia i przyjmowanych kryteriów traktowano LWL jako panaceum na rozwiązywanie problemów wojsk lądowych na polu walki.

Jedna z nich mówi, że: *LWL to rodzaj lotnictwa przeznaczony do bezpośredniego zabezpieczenia działań związków taktycznych i operacyjnych wojsk lądowych w zakresie wsparcia ogniowego, rozpoznania powietrznego, przerzutu grup specjalnych, rozpoznania artyleryjskiego, rozpoznania inżynieryjnego, rozpoznania skażeń promieniotwórczych i skażeń chemicznych, stawiania zapór minowych i zasłon dymnych, desantowania małych desantów powietrznych bez ciężkiego sprzętu oraz dowodzenia i łączności.*

Żadna z zaprezentowanych definicji nie spełnia wymogów, by móc nią opisać współczesne lotnictwo wojsk lądowych. Dlatego należy przyjąć, że współczesne **lotnictwo wojsk lądowych** to rodzaj wojsk lądowych przeznaczony do wsparcia ogniowego i osłony wojsk lądowych, prowadzenia działań powietrznoszurmowych (powietrznomanewrowych), rozpoznania powietrznego i walki radioelektronicznej oraz zabezpieczenia działań¹ tych wojsk.

Lotnictwo wojsk lądowych będzie zatem realizowało szereg zadań z zakresu wsparcia ogniowego, transportu, rozpoznania i zabezpieczenia, które można ująć w cztery grupy zadań: ogniowe, rozpoznawcze, transportowo-desantowe i specjalne (pomocnicze).

Różnorodne przeznaczenie i wynikająca z niego mnogość zadań nie może być zrealizowana przez jeden rodzaj śmigłowca. Zwiększające się możliwości śmigłowców oraz bardzo szeroki zakres zastosowania bojowego wskazują na konieczność ich klasyfikacji. Każda klasyfikacja wiąże się z przyjęciem pewnych kryteriów do jej tworzenia. Jako podstawowe kryterium przyjęto wykorzystanie bojowe śmigłowców w warunkach współczesnego pola walki.

W rozwoju śmigłowców i wynikającej stąd ich klasyfikacji można wyróżnić dwa etapy:

- **pierwszy**, trwający do wojny wietnamskiej, obejmuje dość dynamiczny rozwój konstrukcji śmigłowców, które nie znalazły jednak wielkiego uznania u ów-

¹ LWL bierze udział tylko w niektórych elementach zabezpieczenia działań wojsk lądowych. W zabezpieczeniu bojowym będą to: maskowanie (kontrola maskowania), zabezpieczenie inżynieryjne (rozpoznanie inżynieryjne, minowanie) oraz obrona przeciwochemiczna (zadymianie, rozpoznanie skażeń i zakażeń). Natomiast w zabezpieczeniu logistycznym: zaopatrywanie (transport sprzętu i środków materiałowych) oraz zabezpieczenie medyczne (transport rannych i chorych). Na podstawie *Regulaminu działań taktycznych*.

czesnych dowódców ogólnowojskowych (nie dowierzali oni możliwościom śmigłowców i ich realnemu wpływowi na przebieg działań na lądzie). Śmigłowce wykonywały głównie zadania transportowe, łącznikowe, ratownicze i w niewielkim zakresie również rozpoznawcze. Podjęto też próby zwalczania celów naziemnych przez śmigłowce. W tym okresie można w zasadzie wyróżnić dwa rodzaje śmigłowców: wielozadaniowe i lekkie transportowe.

• **drugi**, od wojny wietnamskiej, podczas której potrzeby pola walki (głównie wojsk lądowych) dyktowały rozwój śmigłowców, a nie odwrotnie. Wykorzystuje się masowo śmigłowce uzbrojone, przeznaczone do szturmowania celów naziemnych. Obok śmigłowców wielozadaniowych i transportowych pojawiły się śmigłowce wyspecjalizowane: uzbrojone (szturmowe) i rozpoznawcze. Powyższy podział śmigłowców przetrwał praktycznie do kolejnych konfliktów, tj. wojny afgańskiej i wojny o Kuwejt. Doświadczenia wojenne z tych konfliktów wyznaczają niejako kres tradycyjnego podziału śmigłowców, który obowiązywał od wojny wietnamskiej. Wielu specjalistów skłania się do następującej klasyfikacji śmigłowców:

- wyspecjalizowane śmigłowce uderzeniowe;
- śmigłowce wielozadaniowe;
- śmigłowce morskie bazujące na okrętach.

Tak ujęty podział jest jednak zbyt ogólny. Brakuje w nim bowiem wyszczególnienia śmigłowców specjalistycznych, które wykonują na przykład zadania rozpoznawcze, transportowe. Najbardziej adekwatna jest klasyfikacja śmigłowców, ustalona i przyjęta dla potrzeb CFE-1, w której wyróżnia się:

• **śmigłowce bojowe** – to wiroplaty uzbrojone i wyposażone do zwalczania celów lub wykonywania innych funkcji wojskowych; są to śmigłowce uderzeniowe i śmigłowce wsparcia bojowego;

• **śmigłowce uderzeniowe** – to śmigłowce bojowe, uzbrojone w kierowane pociski przeciwpancerne, kierowane pociski klasy „powietrze-ziemia” lub „powietrze-powietrze” oraz wyposażone w zintegrowany system kierowania ogniem i naprowadzania na cel tych rodzajów broni; są to wyspecjalizowane śmigłowce uderzeniowe i wielozadaniowe śmigłowce uderzeniowe;

– **wyspecjalizowane śmigłowce uderzeniowe** – zaprojektowane głównie do stosowania broni kierowanej, np. w wersji przeciwpancernej wyposażony w ppk, w wersji myśliwskiej (eskortowej) uzbrojony w kierowane rakiety klasy „powietrze-powietrze”;

– **wielozadaniowe śmigłowce uderzeniowe** – zaprojektowane do wykonywania różnych funkcji wojskowych, przystosowane do wykorzystywania różnego rodzaju uzbrojenia, a w tym broni kierowanej;

• **śmigłowce wsparcia bojowego** – to śmigłowce bojowe nie spełniające wymogów kwalifikujących je do śmigłowców uderzeniowych; mogą być uzbrojone w różnego rodzaju broń o charakterze samoobronnym lub powierzchniowym, np. karabiny, działka, niekierowane pociski rakietowe i bomby lub bomby kasetowe;

mogą być też wyposażone do wykonywania innych funkcji wojskowych, np. rozpoznania, WRE itp.;

- **śmigłowce transportowe** – zaprojektowane i wyposażone do realizacji transportu powietrznego, w tych śmigłowcach nie montuje się uzbrojenia i instalacji nim sterujących.

Klasyfikacja śmigłowców wskazuje na stopniowy zwrot w kierunku wielozadaniowości. Wynika to z wielości zadań, które będą realizowane w różnych warunkach sytuacji operacyjno-taktycznej, często niesprzyjających warunkach atmosferycznych, o każdej porze roku i doby, na różnych głębokościach działań.

2.3. Zadania lotnictwa wojsk lądowych w operacji połączonej

Konieczność zapewnienia sprawnego wykorzystania lotnictwa wojsk lądowych różnych państw, podczas prowadzenia wspólnych działań w ramach połączonych sił sojuszniczych (*Allied Joint Forces* – AJF), bądź wielonarodowych połączonych sił zadaniowych (*Combined Joint Task Force* – CJTF), doprowadziła w ciągu ostatnich lat do zwiększenia zakresu ustaleń standaryzacyjnych oraz opracowania bądź modyfikacji dokumentów normatywnych dotyczących problematyki użycia śmigłowców, w tym przede wszystkim śmigłowców lotnictwa wojsk lądowych.

Ogólne zasady użycia lotnictwa wojsk lądowych oraz treści dotyczące dowodzenia i prowadzenia działań bojowych zawarte są w szeregu dokumentów normatywnych Sojuszu, m.in. w „Doktrynie taktycznej wojsk lądowych” (ATP-35B) oraz regulaminach: „Użycie śmigłowców w działaniach lądowych” (ATP-49A) i „Działania powietrznomanewrowe” (ATP-41), a także „Zarządzanie przestrzenią powietrzną w czasie kryzysu i wojny” (ATP-40B).

Z powyższych dokumentów wynika, że lotnictwo wojsk lądowych użyte w operacjach połączonych może realizować wiele różnorodnych **zadań**, z których do najważniejszych zalicza się:

1. **Zadania ogniowe** (*Armed Action*) rozumiane jako użycie uzbrojonych śmigłowców, zapewniające szybkie, nieograniczone warunkami terenowymi wzmocnienie potencjału rażenia ogniowego, wykorzystywanego w walce. Za najistotniejszą cechę wykonywania zadań ogniowych przez lotnictwo wojsk lądowych uważa się możliwość wykorzystania uzbrojenia pokładowego śmigłowców z maksymalnego zasięgu jego użycia, przekraczającego zasięg naziemnych środków ogniowych. Cecha ta wynika z braku uzależnienia od wspomnianych wyżej ograniczeń terenowych takich, jak wzniesienia terenowe, obszary zalesione itp.

2. **Rozpoznanie i obserwacja** (*Reconnaissance and Observation*) są definiowane jako wyszukiwanie i gromadzenie przez załogi śmigłowców potrzebnych informacji. Zakres gromadzonych informacji nie jest ograniczony tylko do działań

przeciwnika, lecz obejmuje określone obszary zainteresowania dowódców. **Najczęściej stosowane rodzaje rozpoznania to:**

- rozpoznanie wzrokowe prowadzone po określonej trasie lotu;
- rozpoznanie wzrokowe określonych stref lub obszarów;
- rozpoznanie fotograficzne;
- pomiary skażeń promieniotwórczych.

Dodatkowo lotnictwo wojsk lądowych może prowadzić rozpoznanie stanowisk ogniowych przeciwnika na polu walki, tras lotów śmigłowców przeciwnika, obszarów ostrzału artyleryjskiego oraz rozpoznania radiolokacyjnego i radioelektronicznego, które odgrywają znaczącą rolę w operacjach połączonych. Cechą charakterystyczną rozpoznania prowadzonego przez lotnictwo wojsk lądowych jest to, iż z reguły nie jest ono połączone ze zwalczaniem celów wykrytych przez załogi śmigłowców. Niemniej, jeżeli sytuacja taktyczna tego wymaga, załogi uzbrojonych śmigłowców rozpoznawczych będą samodzielnie poszukiwały i zwalczały cele.

Wykonywanie zadań obserwacyjnych przez lotnictwo wojsk lądowych (*Observation*) ma zwykle na celu utrzymywanie kontroli nad określonymi obszarami w celu wykrycia, śledzenia i informowania o ruchach, ilości sił oraz kierunkach podejścia przeciwnika. Zaletą wykorzystania śmigłowców obserwacyjnych jest to, że mogą one kontrolować obszary niedostępne dla wojsk lądowych.

3. **Kierowanie ogniem** (*Direction of Fire*) obejmuje zarówno kierowanie ogniem artylerii i wojsk raketowych, jak i naprowadzanie samolotów wykonujących zadania w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego. Odbywa się ono według ustalonych, jednolitych w skali Sojuszu¹ zasad, obowiązujących naziemne i powietrzne elementy kierowania wsparciem ogniowym. Za charakterystyczną cechę użycia śmigłowców w realizacji tego typu zadań uznaje się zwiększenie mobilności oraz powiększony (w stosunku do naziemnych elementów kierowania wsparciem ogniowym) obszar obserwacji. Istotną rolę odgrywa także kierowanie wsparciem ogniowym realizowanym przez inne komponenty wojsk lądowych, na przykład śmigłowce przeciwpancerne, a także artylerię. Należy podkreślić, że kierowaniu wsparciem ogniowym przypisuje się w NATO bardzo duże znaczenie, a wykorzystanie śmigłowców do realizacji tego typu zadań jest zalecane w jak najszerszym możliwym zakresie.

4. **Udział w zabezpieczeniu dowodzenia** (*Assistance in Command and Control*). Celem użycia śmigłowców w realizacji zadań zabezpieczenia dowodzenia jest zapewnienie wysokiego poziomu mobilności organów dowodzenia wojskami. Ponadto musi być zagwarantowane nieprzerwane sprawowanie dowodzenia przez dowódcę znajdującego się na pokładzie śmigłowca, poprzez możliwość wykorzystania pokładowych środków łączności. Część śmigłowców, wyposażona w dodat-

¹ Wymóg ujednolicenia procedur w tym zakresie uwidocznił się wyraźnie w wojnie w Zatoce Perskiej, de facto występuje do szczebla dowództw regionalnych (*Regional Commands*).

kowe radiostacje i systemy przekazywania informacji, może być wykorzystana jako powietrzne punkty dowodzenia. Śmigłowce z powodzeniem mogą w krótkim czasie dostarczyć rozkazy oraz wszystkie niezbędne informacje, których dystrybucja za pomocą innych środków jest niemożliwa. Ma to istotne znaczenie w sytuacji, gdy występują ograniczenia w wykorzystywaniu łączności radiowej lub nastąpiła całkowita utrata łączności z podległymi wojskami.

Śmigłowce lotnictwa wojsk lądowych mogą być także wykorzystywane do kierowania ruchem w przestrzeni powietrznej, realizując funkcje powietrznych punktów naprowadzania (*Airborne Forward Air Controllers – AFAC*).

5. Przewóz wojsk i ładunków (*Movement of Troops and Material*) obejmuje szeroki zakres wykorzystania śmigłowców transportowych, począwszy od pełnego ich udziału w operacjach połączonych, a na pojedynczych wylotach transportowych skończywszy. Zadania transportowe są wykonywane zarówno dla potrzeb zabezpieczenia działań taktycznych (bojowych), jak i pomocniczych – administracyjnych.

6. Działania powietrznomanewrowe (*Airmobile Operations*) obejmują użycie śmigłowców w celu zwiększenia mobilności elementów wojsk lądowych, bezpośrednio zaangażowanych w walkę. Dzięki prowadzeniu działań powietrznomanewrowych możliwe jest szybkie reagowanie w całym obszarze prowadzonych działań bojowych. Działania takie umożliwiają uzyskanie inicjatywy i swobody taktycznej. Za podstawowy sposób prowadzenia działań powietrznomanewrowych uznawane są działania powietrznoszurmowe.

7. Minowanie narzutowe (*Aerial Minelaying*). Śmigłowce lotnictwa wojsk lądowych mogą być także użyte do stawiania narzutowych zapór minowych, szczególnie w terenie niedostępnym dla innych środków minujących. Minowanie z powietrza jest uznawane za szczególnie korzystne ze względu na szybkość i elastyczność prowadzenia działań bojowych przez wojska lądowe.

8. Walka radioelektroniczna (*Electronic Warfare*). Część śmigłowców ze składu LWL, wyposażona w specjalistyczną aparaturę, może wykonywać zadania na korzyść wojsk lądowych, zabezpieczać działania innych grup lotnictwa wojsk lądowych lub nawet działania innych rodzajów wojsk i sił zbrojnych. Ponadto każdy śmigłowiec może zostać wyposażony w urządzenia służące do samoobrony przed oddziaływaniem radioelektronicznym przeciwnika, co w znaczący sposób wpływać będzie na żywotność sił realizujących zadania w operacjach połączonych.

Dużo bardziej szczegółowe zapisy dotyczące użycia LWL zawiera ATP-35B. W myśl powyższej doktryny wojska lądowe obejmują:

- wojska pancerne (*Armoured Forces*), w skład których wchodzi ciężkie i lekkie jednostki opancerzone;
- wojska niepancerne (*Non Armoured Forces*), obejmujące piechotę bez ciężkiego sprzętu (*Dismounted Infantry*) oraz jednostki powietrznomanewrowe;
- jednostki rozpoznawcze (*Reconnaissance*);

– jednostki śmigłowców uzbrojonych bądź uderzeniowych (*Armed or Attack Helicopters*).

Śmigłowce uzbrojone bądź uderzeniowe lotnictwa wojsk lądowych realizują szereg **zadań bojowych** (*Combat Missions*) zarówno w trakcie działań zaczepnych, jak i obronnych, w ramach działań w głębi i w styczności (*Deep, Close and Rear Operations*) oraz **zabezpieczenia bojowego**.

Grupa zadań bojowych (*Combat Missions*) obejmuje dwa podstawowe rodzaje zadań: zadania uderzeniowe (*Attack*) i zadania powietrze–powietrze (*Air Combat*).

Duża siła ognia, mobilność oraz prędkość lotnictwa wojsk lądowych pozwalają dowódcy operacji połączonej na zwalczanie szerokiego zakresu sił przeciwnika. Śmigłowce są optymalnym środkiem natychmiastowej reakcji w działaniach w styczności, w głębi i działaniach tyłowych. Podkreśla się, że oddziały śmigłowców uderzeniowych zapewniają wysoce manewrowe, precyzyjne i bezpośrednie rażenie ogniowe. Natomiast prędkość i manewrowość jednostek śmigłowców wraz z wykorzystaniem maskujących właściwości terenu kompensują słabe strony śmigłowców. Optymalne ich wykorzystywanie następuje w takich sytuacjach, kiedy ważny jest szybki czas reakcji bądź głębokość oddziaływania lub tam, gdzie teren ogranicza możliwości działania sił naziemnych.

Śmigłowce uderzeniowe, w działaniach bojowych połączonych sił zbrojnych Sojuszu, będą wykorzystywane do realizacji następujących zadań uderzeniowych:

- zadań przeciwpancernych (*Antiarmour*);
- walk powietrznych (*Air Combat*);
- ubezpieczenia obszaru (*Aerial Security*);
- działań w ramach połączonych lotniczych zespołów uderzeniowych (*Joint Air Attack Team – JAAT Operations*);
- wsparcia ogniowego (*Fire Support*);
- zwalczania siły żywej (*Antipersonnel*);
- obezwładniania środków przeciwlotniczych przeciwnika (*Suppression of Enemy Air Defences – SEAD*).

Analiza rozwiązań praktycznych stosowanych w LWL wybranych państw NATO wskazuje, że śmigłowce w operacjach połączonych będą wykorzystane także do realizacji zadań walki o przewagę w powietrzu, szczególnie w konfliktach o małej intensywności.

Zadania powietrze–powietrze są planowane i realizowane w celu zabezpieczenia i osłony naziemnych działań manewrowych (*Ground Manoeuvre Operations*). Zadania te będą miały charakter ofensywny lub defensywny i z reguły będą stanowiły element systemu obrony powietrznej obszaru wysuniętego (*Forward Area Air Defence System*). W zależności od sytuacji operacyjno-taktycznej lotnictwo wojsk lądowych będzie dowodzone przez dowódcę naziemnego bądź dowódcę

manewrowych sił lotnictwa wojsk lądowych, szczególnie w działaniach połączonych sojusznicznych sił zadaniowych w toku operacji połączonych.

W działaniach zaczepnych lotnictwo wojsk lądowych (śmigłowce uzbrojone i uderzeniowe), jako siły manewrowe, będzie zazwyczaj prowadzić działania w styczności, w głębi i działania tyłowe w celu zapewnienia realizacji koncepcji manewru dowódcy ogólnowojskowego przez atakowanie przeciwnika. Może to stworzyć korzystne warunki do posuwania się do przodu jednostek pancernych i zmechanizowanych przez kontrolowanie obszaru przed nimi. Działania te mogą być realizowane przez lotnictwo wojsk lądowych samodzielnie. W takich wypadkach zazwyczaj będzie ono otrzymywało wydzielony obszar działań i atakowało siły przeciwnika wykonujące manewr bądź pozostające w przygotowanych wcześniej rejonach (*Static and Mobile Enemy Forces*). Szczególnie efektywne będzie użycie lotnictwa wojsk lądowych w wykorzystaniu powodzenia osiąganego w działaniach pościgowych, wówczas może realizować takie zadania, jak: osłona skrzydeł, osłona lub zabezpieczenie kierunków i obszaru działań (*Flank Protection, Guard Force or Route and Area Clearance*).

W działaniach obronnych lotnictwu wojsk lądowych wyznaczono w zasadzie zadania zbliżone do tych, które wykonuje w działaniach zaczepnych. Jednak podstawową różnicą jest jego zasadnicza rola w możliwie wczesnym zadawaniu strat nacierającemu przeciwnikowi, w ramach działań w głębi (*Deep Operations*), a także w dezorganizacji, opóźnianiu i kanalizowaniu sił przeciwnika przed rozpoczęciem działań w styczności (*Disrupting, Delaying and Shaping the Enemy for the Close Battle*).

Szczególnie ważne znaczenie ma koordynacja użycia połączonych lotniczych zespołów uderzeniowych (*Joint Air Attack Teams*) i wykorzystanie lotnictwa wojsk lądowych do zamykania luk w ugrupowaniu obronnym do czasu zajęcia rejonu obrony przez komponent naziemny.

Lotnictwo wojsk lądowych powinno być także zdolne do przeciwdziałania potencjalnym działaniom przeciwnika w obszarze tyłowym wojsk własnych, zwłaszcza w zwalczaniu sił powietrznomanewrowych lub powietrznodesantowych przeciwnika.

Część śmigłowców lotnictwa wojsk lądowych może być wyposażona i przystosowana do prowadzenia walk powietrznych. Przy przyjęciu założenia, że warunki atmosferyczne, a zwłaszcza widzialność, umożliwiają prowadzenie działań lotnictwo wojsk lądowych – dzięki wysokiej mobilności, sile ognia i uniezależnieniu od warunków terenowych – może być skutecznie wykorzystane w:

- działaniach przeciw penetracji ugrupowania przez przeciwnika (*Operations Against Enemy Penetration*);
- powstrzymywaniu natarcia przeciwnika (*Containment of Enemy Attacks*);
- zabezpieczaniu kontrataków (*Support of Counterattacks*);

– zabezpieczaniu działań powietrznomanewrowych (*Support of Airmobile Operations*).

W **działaniach opóźniających** (*Delaying Operations*) lotnictwo wojsk lądowych będzie się natomiast koncentrować na dezorganizowaniu działań przeciwnika. Lotnictwo wojsk lądowych może opóźniać powodzenie przeciwnika przez tworzenie elastycznych i mobilnych zasadzek w głębi jego ugrupowania bojowego, które będą opóźniać przemieszczanie i kanalizowanie jego ruchu przed rozpoczęciem działań w styczności (*Close Operations*).

Jednostki opancerzonych (ciężkich) **śmigłowców uderzeniowych** (*Armoured Attack Helicopters*) mogą natomiast wspierać naziemny komponent wojsk lądowych, prowadząc działania opóźniające, przez zwalczanie sił pancernych przeciwnika, przede wszystkim ze skrzydeł i z maksymalnie dużych odległości. Śmigłowce uderzeniowe będą używane do szybkiego tworzenia obrony przeciwpancernej, w tym w głębi ugrupowania przeciwnika, w celu zabezpieczenia wyjścia z walki komponentu naziemnego wojsk lądowych oraz osiągania zaskoczenia. **Na podstawie analizy rozwiązań praktycznych stosowanych w państwach NATO można sformułować tezę, że lotnictwo wojsk lądowych będzie efektywnie wykorzystane, jeżeli dowódca operacji połączonej nie zechce przedwcześnie angażować sił komponentu naziemnego wojsk lądowych w celu prowadzenia działań opóźniających** (np. przed planowanymi zniszczeniami bądź zaporami).

Oprócz zadań bojowych śmigłowce lotnictwa wojsk lądowych realizują **zadania zabezpieczenia bojowego** (*Combat Support Missions*). Śmigłowce rozpoznawcze lotnictwa wojsk lądowych, zarówno uzbrojone, jak i nieuzbrojone, we wsparciu ogniowym (*Fire Support*) mogą realizować zadania w ramach:

- demonstracji (*Demonstrations*);
- kontrataków (*Counterattacks*);
- działań sił osłonowych (*Covering Force Operations*);
- działań rozpoznania walką (*Reconnaissance in Force Operations*);
- zadań przeciwmobilnych (*Countermobility Tasks*), w tym ustawiania min.

Lotnictwo wojsk lądowych (śmigłowce transportowe i wielozadaniowe) może być również wykorzystane we wsparciu działań bojowych, w tzw. asyście operacyjnej (*Operational Assistance*). W takich zadaniach śmigłowce wielozadaniowe i transportowe mogą realizować:

- zabezpieczenie działań sił specjalnych, między innymi przerzut grup dalekiego rozpoznania (*Support of SOF, Insertion of Long Range Surveillance Teams*);
- bojowe poszukiwanie i ratownictwo (*Combat Search and Rescue – CSAR*);
- zabezpieczenie działań powietrznomanewrowych, w tym rajdów i uchwycenia kluczowych punktów terenu bądź obiektów (*Seizure of Critical Points, Key Terrain Features and/or Assets*);

- zabezpieczenie przerzutu i rozwinięcia wysuniętych punktów uzbrajania i tankowania (*Forward Arming and Refuelling Points – FARPs*) w celu zwiększenia zasięgu bądź tempa działań śmigłowców uderzeniowych;
- ewakuację rannych i porażonych (*Casualty Evacuation*);
- działania zabezpieczenia logistycznego (*CSS Operations*);
- zapewnienie powietrznych punktów dowodzenia (*Providing Command and Control Facilities*).

W operacjach połączonych, w ramach działań ofensywnych, lotnictwo wojsk lądowych będzie użyte przede wszystkim do działań zabezpieczenia bojowego (*Employment of Combat Support Forces*). W takiej sytuacji **śmigłowce będą zabezpieczać działania zaczepne wojsk lądowych w ramach działań powietrzno-manewrowych**, prowadzonych w celu wykorzystania sprzyjających możliwości poprzez uchwycenie kluczowego terenu na kierunku działania nacierających sił. Ponadto śmigłowce lotnictwa wojsk lądowych mogą być użyte do realizacji:

- zadań zabezpieczenia dowodzenia (*Command and Control Missions*);
- rozpoznania i obserwacji skrzydeł i luk (*Reconnaissance and Surveillance of Flanks and Gaps*);
- zabezpieczenia logistycznego, w tym ewakuacji rannych i porażonych (*Logistic Support Including Casualty Evacuation*);
- przerzutu i podejmowania grup rozpoznania dalekiego zasięgu (*Insertion and Extraction of Long Range Surveillance Teams*).

Z kolei w **ramach zabezpieczenia bojowego działań obronnych** śmigłowce wielozadaniowe i transportowe lotnictwa wojsk lądowych będą wykorzystane do realizacji:

- działań powietrzno-manewrowych (*Airmobile Operations*);
- zabezpieczenia dowodzenia (*Command and Control Missions*);
- rozpoznania i obserwacji obszaru działań (*Reconnaissance and Aerial Observation Missions*);
- zabezpieczenia logistycznego, w tym ewakuacji rannych i porażonych (*Logistic Support Including Casualty Evacuations*).

W **ramach zabezpieczenia bojowego sił prowadzących działania opóźniające** jednostki śmigłowców rozpoznawczych i transportowych odgrywają ważną rolę poprzez:

- zabezpieczanie środków dowodzenia i łączności (*Providing Command, Control and Communications Facilities*);
- zabezpieczanie rozpoznania, obserwacji oraz wykrywania i określania obiektów uderzeń (*Providing Reconnaissance, Surveillance and Target Acquisition*);
- zabezpieczanie przerzutu grup niszczących, sekcji ogniowych i inżynierskich środków bojowych (*Moving Demolition Guards, Firing Parties and Barrier Munitions*);

– zabezpieczanie przerzutu piechoty niezmechanizowanej, zwłaszcza przed działaniami opóźniającymi oraz w trakcie wyprowadzenia z walki (*Lifting Non Mechanized Infantry, Particulary Before Delaying Operation and their Disengagement*);

– stawianie narzutowych zapór minowych (*Laying Scatterable Mines*);

– ewakuację rannych i porażonych (*Evacuating Casualties*);

– przerzut zaopatrzenia, części zamiennych i zespołów obsługi technicznych (*Moving Supplies, Spare Parts and Maintenance Working Parties*).

Z kolei w działaniach lotnictwa wojsk lądowych, **w przejściowych fazach prowadzenia działań** (*Transitional Phases During Operations*), wspólnie z jednostkami pancernymi, działając jako siły osłony (*Covering Force*) realizują zadania uzyskania informacji o przeciwniku oraz zapobiegania niepotrzebnemu opóźnianiu sił głównych (*Main Body*). Ustalenia normatywne określają zdolność sił osłony do atakowania i niszczenia elementów rozpoznawczych przeciwnika, pokonywania przeszkód i wyszukiwania przejść, zabezpieczania i uchwycenia kluczowych obszarów oraz powstrzymywania czołowych jednostek przeciwnika. Zintegrowane siły lotnictwa wojsk lądowych i wojsk pancernych zapewniają wysoce mobilny i elastyczny element ugrupowania, zdolnego do szybkiego prowadzenia rozpoznania przed czołem ugrupowania sił głównych.

Wydzielone siły lotnictwa wojsk lądowych będą także wykorzystywane w ubezpieczeniach: przednim, bocznym i tylnym (*Advance, Flank and Rear Guards*).

Do podstawowych zadań wydzielonych sił lotnictwa wojsk lądowych wykorzystywanych jako siły zabezpieczenia bojowego (*Combat Support Forces*) należą:

– obserwacja i rozpoznanie (*Surveillance and Reconnaissance*);

– zabezpieczenie dowodzenia (*Exercise of Command and Control*);

– uchwycenie kluczowych punktów lub obszarów terenu (*Seizure of Critical Points and Key Terrain Features*);

– zaopatrzenie wojsk i ewakuacja medyczna (*Resupply and Medical Evacuation*).

Ponadto lotnictwo wojsk lądowych może zostać użyte **w specyficznych warunkach** (środowiskach walki), do których zalicza się: **obszar zurbanizowany, tereny górskie, warunki arktyczne lub okres zimy oraz przeszkody terenowe.**

Lotnictwo wojsk lądowych, użyte **w obszarze zurbanizowanym** (*Built up Area*) jako siły zabezpieczenia bojowego, będzie wykorzystane do realizacji następujących zadań:

– rozpoznania wzrokowego i fotograficznego (*Visual and Photographic Reconnaissance*);

– zapewnienia wsparcia ogniowego (*Provide Fire Support*);

– poprawiania ognia pośredniego oraz naprowadzania samolotów realizujących zadania w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego (*Control of Indirect Fire and CAS Missions*);

– przerzutu pododdziałów i punktów obserwacyjnych na dachy wysokich budynków (*Deliver Troops and Observation Posts to the Tops of High Buildings*);

– przerzutu odciętych pododdziałów oraz przegrupowania sił (*Move Cut-Off and Reposition Forces*);

– retranslacji łączności radiowej i rozmieszczania środków łączności (*Radio Relay and the Positioning of Communications Facilities*);

– ewakuacji rannych i porażonych, zwłaszcza z obszarów niedostępnych dla pojazdów kołowych lub gąsienicowych (*Casualty Evacuation*);

– dostarczania zaopatrzenia w ramach zabezpieczenia logistycznego działań bojowych (*Deliver Combat Service Support Supplies*).

W działaniach w terenie górskim (*Operations in Mountains*) lotnictwo wojsk lądowych, wykorzystywane jako siły zabezpieczenia bojowego, będzie się w znaczącym stopniu przyczyniać do przezwyciężania trudności związanych z ruchem i wsparciem wojsk prowadzących tam działania. W działaniach takich mogą jednak występować ograniczenia w wykorzystaniu śmigłowców, wynikające z warunków atmosferycznych oraz wysokości działań. Czynnikiem mającym poważny wpływ na wykorzystanie lotnictwa wojsk lądowych w górach jest jego zwiększona wrażliwość na oddziaływanie środków przeciwlotniczych i broni strzeleckiej (małokalibrowej), rozmieszczonych na stokach górskich.

W przypadku prowadzenia działań w warunkach arktycznych lub w zimie (*Operations in Arctic and Cold Weather Conditions*) lotnictwo wojsk lądowych, w ramach zabezpieczenia bojowego działań, będzie realizowało następujące zadania:

– przemieszczanie armat (haubic), amunicji artyleryjskiej i ogniowych środków przeciwlotniczych (*Movement of Guns, Artillery Ammunition and AD Weapons*);

– ewakuacja rannych i porażonych (*Casualty Evacuation*);

– transport wojsk (*Troops Lift*);

– rozwijanie stacji przekaźnikowych (*Positioning of Rebroadcast Stations*);

– przerzut saperów, grup minowania i niszczeń (*Movement of Engineers Mining and Demolition Parties*);

– pilne uzupełnienie zaopatrzenia (*Urgent Resupply*);

– rozpoznanie (*Reconnaissance*).

Zaangażowanie się Sojuszu, w drugiej połowie lat 90. XX wieku, w operacje reagowania kryzysowego oraz operacje wspierania pokoju znalazło swoje odbicie w zadaniach połączonych sił zbrojnych Sojuszu, w tym również lotnictwa wojsk lądowych. W dokumencie Komitetu Wojskowego NATO – MC 327 „Planowanie wojskowe w NATO operacji wspierania pokoju” (*NATO Military Planning For Peace Support Operations*) z 1993 roku określono, że zadania PSZ Sojuszu w ope-

racjach wojskowych innych niż wojna (*Military Operations Other Than War* – MOOTW) obejmować będą:

- zapobieganie konfliktom;
- kontrolę zbrojeń i zapobieganie proliferacji;
- operacje wspierania pokoju;
- budowanie pokoju;
- operacje pomocy humanitarnej;
- ewakuację osób cywilnych (nie walczących).

Powyższe zapisy przyjęto w 1997 roku także w sojuszniczej doktrynie połączonej (AJP-01), jednak nie znalazły dotychczas swojego odbicia w sojuszniczych publikacjach taktycznych, dotyczących użycia LWL w działaniach bojowych. Wynika to z jednej strony z długiego kilkuletniego cyklu opracowywania i implementacji doktryn taktycznych, z drugiej zaś z braku doświadczeń. Na podstawie analizy treści zapisów normatywnych sojuszniczych publikacji taktycznych można stwierdzić, że nie zostały jeszcze przyjęte ustalenia w zakresie zadań, sposobów działań czy też taktyki LWL w operacjach innych niż wojna, w tym w operacjach reagowania kryzysowego lub wspierania pokoju. Niemniej jednak na podstawie obserwacji zebranych w trakcie ćwiczeń można przyjąć, że **podczas wymienionych operacji zadania lotnictwa wojsk lądowych mogą obejmować:**

- demonstrację siły;
- ewakuację ludności cywilnej (nie walczących);
- zabezpieczenie mobilności powietrznej sił pokojowych;
- rozpoznanie powietrzne i obserwację;
- pomoc humanitarną.

Na podstawie dotychczasowych analiz można stwierdzić, że podstawy doktrynalne użycia LWL w operacjach połączonych są dopiero, podobnie jak i same operacje połączone, rozwijane i nie zostały jeszcze implementowane w połączonych siłach zbrojnych Sojuszu.

3. LOTNICTWO WOJSK LĄDOWYCH W OPERACJACH POŁĄCZONYCH

3.1. Użycie lotnictwa wojsk lądowych w podstawowych rodzajach działań

Zwalczanie celów pancernych i opancerzonych przez śmigłowce lotnictwa wojsk lądowych (*Employment of Helicopters in the Antiarmour Role*), ze względu na ich możliwości manewrowe i ogniowe, uważa się za jeden z najbardziej efektywnych sposobów wsparcia działań naziemnych elementów wojsk lądowych NATO.

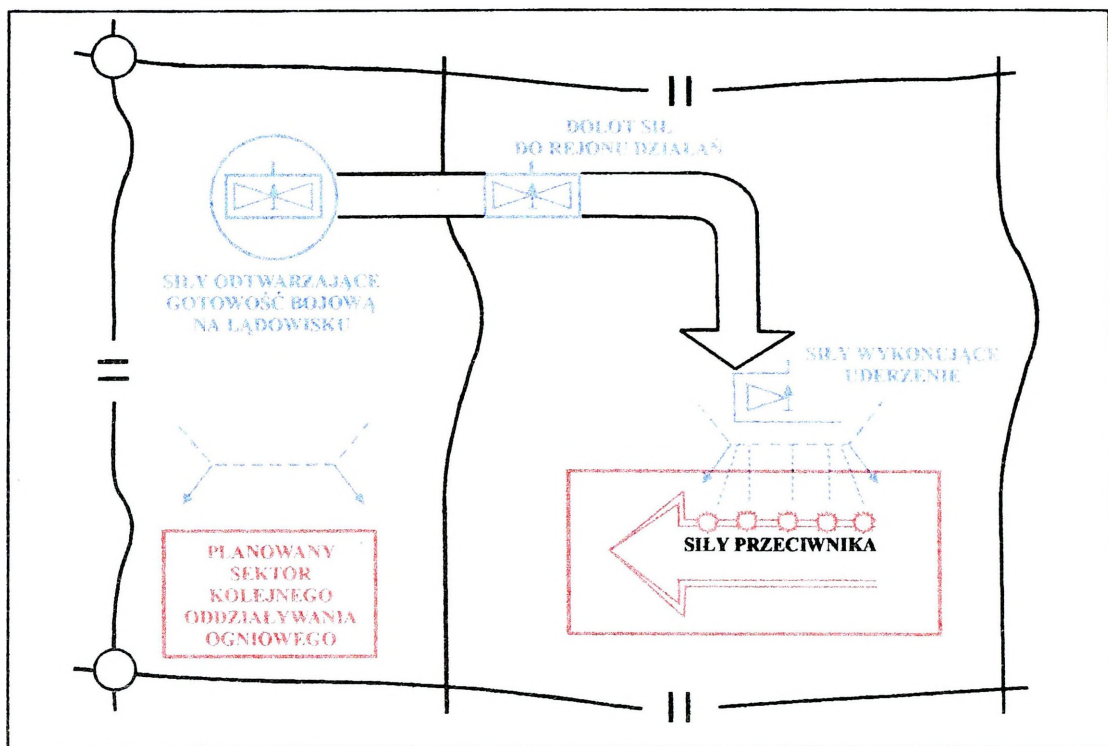
Podobnie jak w przypadku prowadzenia innych działań przez jednostki lotnictwa wojsk lądowych, jednostki śmigłowców przeciwpancernych wykorzystują zasady działania i dowodzenia wynikające z takich uwarunkowań, jak: doktryna narodowa sił zbrojnych, struktura oraz miejsce i rola lotnictwa wojsk lądowych w strukturze sił zbrojnych itp.

W Sojuszu zostały ustalone ogólne zasady wykorzystania lotnictwa wojsk lądowych i dowodzenia nim w działaniach przeciwpancernych. Ustalenia te zostały poczynione w celu ujednolicenia procedur i stworzenia możliwości efektywnego prowadzenia wspólnych działań przez połączone siły sojuszników (*Allied Joint Force – AJF*) lub międzynarodowe połączone siły zadaniowe (*Combined Joint Task Force – CJTF*).

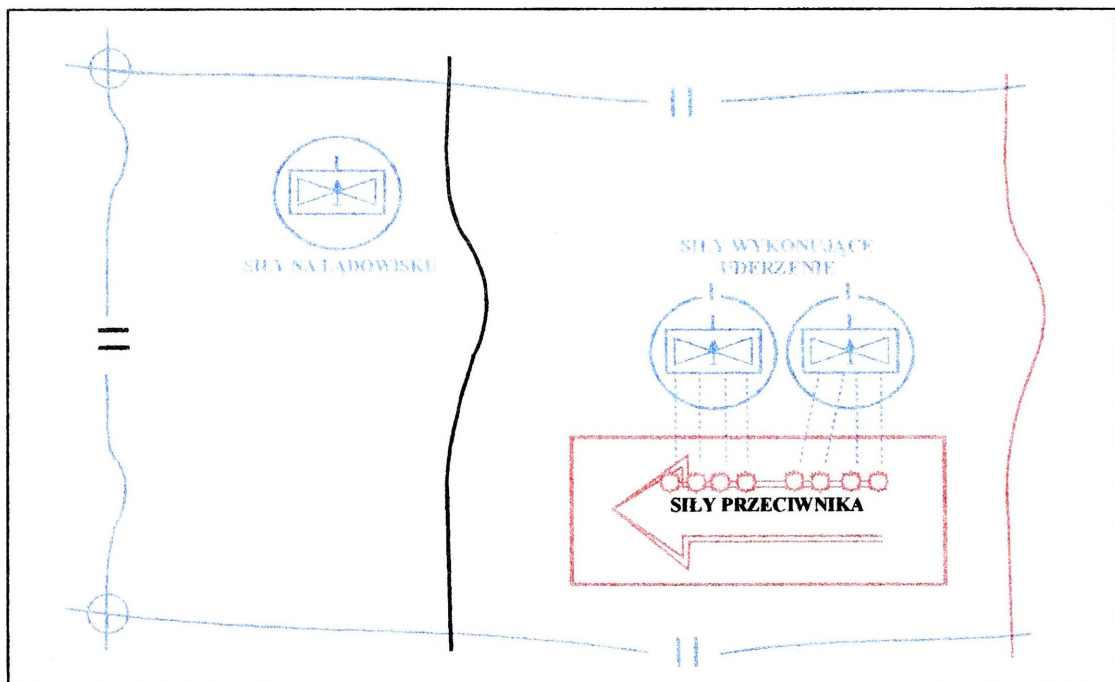
Prowadzenie działań przeciwpancernych przez śmigłowce lotnictwa wojsk lądowych jest realizowane trzema zasadniczymi sposobami (*Employment Techniques*): jako atak ciągły, etapowy i jednoczesny.

Istotą **ataku ciągłego** (*Continuous Attack*) jest nieprzerwane oddziaływanie na cele pancerne i opancerzone przeciwnika w określonym czasie. Zgrupowanie śmigłowców przeciwpancernych jest podzielone na trzy części: jedna grupa zwalcza cele z wybranych stanowisk ogniowych, druga znajduje się w drodze do rejonu działań i zastępuje grupę pierwszą z chwilą zakończenia przez nią walki, a trzecia grupa odtwarza gotowość do działań na lądowisku. Sposób ten umożliwia ciągłe oddziaływanie na przeciwnika w stosunkowo długim czasie (rys. 8).

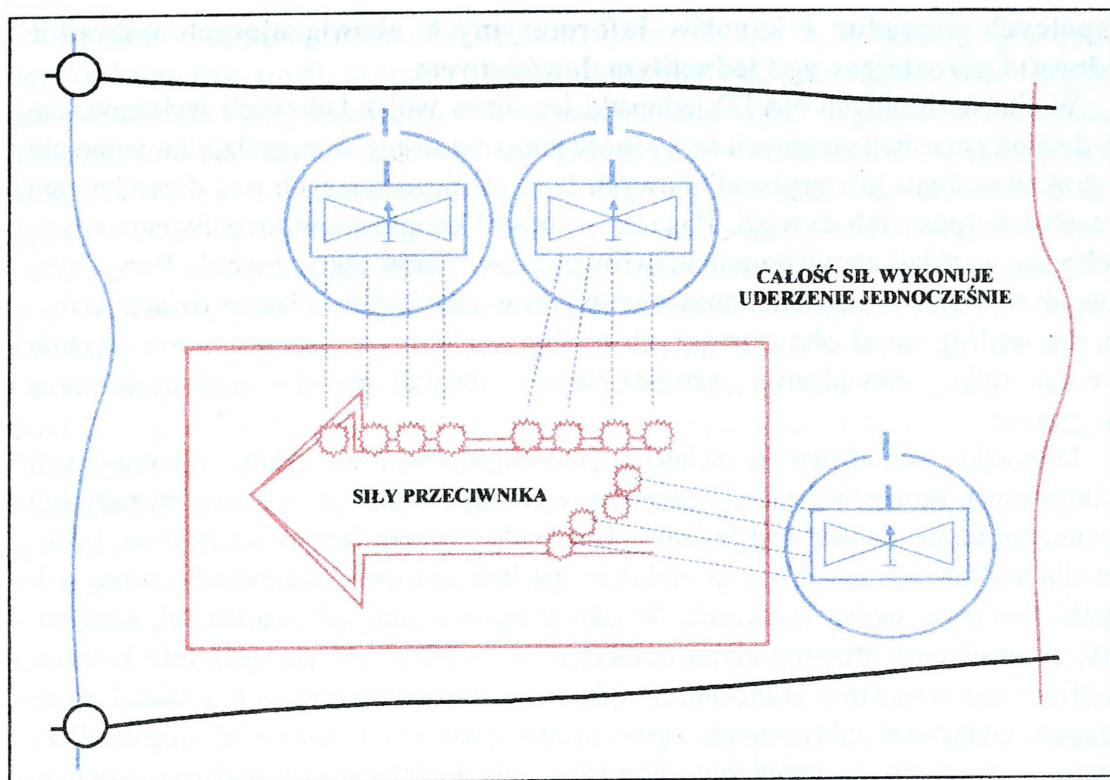
Atak etapowy (*Phased Attack*) można uznać za modyfikację ataku ciągłego. Zgrupowanie także jest podzielone na trzy części, przy czym zadaniem pierwszej grupy, rozpoczynającej walkę, jest wymuszenie reakcji przeciwnika (zmiana ugrupowania, ogień przeciwlotniczy itp.). Natomiast druga grupa, zajmująca pozycje ogniowe, rozpoczyna swoje działania z chwilą rozpoznania celów i obie grupy

Rys. 8. Ogólna idea ataku ciągłego

Rys. 9. Ogólna idea ataku etapowego

Rys. 10. Ogólna idea ataku jednoczesnego

wspólnie kontynuują walkę. W zależności od reakcji sił przeciwnika i zużycia środków bojowych przez śmigłowce, trzecia grupa, wchodząc w późniejszym czasie do walki, wspiera pierwszą lub drugą grupę własnych śmigłowców. Po odtworzeniu gotowości przez śmigłowce atak może być powtórzony w taki sam sposób lub dowódca może zdecydować o innym sposobie prowadzenia działań przeciwpancernych (rys. 9).

Atak jednoczesny (*Maximum Destruction*) prowadzony jest w celu zadania przeciwnikowi maksymalnych strat i wymaga użycia wszystkich dostępnych śmigłowców przeciwpancernych do jednoczesnego zwalczania celów pancernych i opancerzonych. Rażenie celów odbywa się z kilku pozycji ogniowych. W porównaniu z poprzednimi sposobami kierowanie atakiem jednoczesnym jest utrudnione, niemniej jednak w wyniku uzyskania zaskoczenia przeciwnika oraz przez skupienie dużego potencjału rażenia ogniowego możliwe jest uzyskanie dużej efektywności działań śmigłowców przeciwpancernych w krótkim czasie (rys. 10).

Podstawową zasadą użycia lotnictwa wojsk lądowych do działań przeciwpancernych, obowiązującą w siłach zbrojnych Sojuszu, jest pełna integracja jednostek ze strukturami dowodzenia elementów naziemnych oraz wykorzystanie

wspólnych procedur i kanałów informacyjnych obowiązujących wszystkie jednostki pozostające pod jednolitym dowództwem.

W siłach zbrojnych NATO jednostki lotnictwa wojsk lądowych wykorzystane do działań przeciwpancernych są z reguły zorganizowane w samodzielne jednostki o strukturze dwu- lub trzybatalionowych pułków, pozostających pod dowództwem szczebla korpusu lub dywizji. Ponadto jednostki śmigłowców przeciwpancernych wchodzi w skład powietrznomanewrowych związków taktycznych¹. Przy czym dowodzenie siłami powietrznomanewrowymi w czasie prowadzenia działań odbywa się według zasad obowiązujących te siły, stąd też przedstawione rozwiązanie dotyczy tylko prowadzenia „samodzielných” działań przeciwpancernych przez śmigłowce.

Jednostki wchodzące w skład ogólnowojskowych związków operacyjnych i taktycznych mogą być także czasowo podporządkowane szczeblowi brygady lub równorzędnemu. Zasadą jest jednak, iż brygada jest najniższym szczeblem, jakiemu dla wykonania określonych zadań mogą być czasowo podporządkowane jednostki lotnictwa wojsk lądowych. W określonych sytuacjach, takich jak konieczność prowadzenia długotrwałych działań przez wydzielone zgrupowania bojowe, możliwe jest włączenie jednostek śmigłowców przeciwpancernych w skład określonych związków taktycznych zgrupowania jako ich organicznej części. Przy czym, ze względu na problemy zabezpieczenia logistycznego, nie może być to szczebel niższy niż dywizja.

Dowódcy korpusów, zwykle w stosunku do podległych im jednostek lotnictwa wojsk lądowych, posiadają uprawnienia dowodzenia operacyjnego (OPCOM). **Dowódcy dywizji** – zarządzania taktycznego (TACON), a niekiedy nawet zarządzania operacyjnego (OPCON). Także **dowódcy brygad**, jeżeli zostaną im przydzielone jednostki śmigłowców przeciwpancernych, będą posiadać delegowane uprawnienia zarządzania operacyjnego (OPCON), lecz tylko na czas prowadzenia działań i w zakresie umożliwiającym wykonywanie postawionych zadań.

Ze względu na integrację struktur dowodzenia wojsk lądowych planowanie użycia lotnictwa wojsk lądowych do działań przeciwpancernych odbywa się w ramach ogólnego procesu planowania, a sporządzony w jego wyniku plan użycia śmigłowców jest integralną częścią ogólnego planu. W przypadku szczebla dowodzenia posiadającego organiczne elementy dowodzenia lotnictwem wojsk lądowych, ich zadaniem jest planowanie działań, koordynacja przedsięwzięć lotnictwa wojsk lądowych ze wszystkimi współdziałającymi elementami (wojska rakietowe i artyleria, lotnictwo sił powietrznych, kontrola przestrzeni powietrznej itp.), postawienie zadań podległym jednostkom oraz kontrola ich realizacji. Zadaniem dowódców jednostek śmigłowców przeciwpancernych jest zorganizowanie działań podległych im sił i wykonanie postawionych zadań.

¹ Na przykład 1 Brygada Powietrznomanewrowa RFN lub 101 Dywizja Powietrznoszurmowa USA.

Zgodnie z zapisami dokumentów normatywnych NATO, w sytuacji gdy jednostka lotnictwa wojsk lądowych zostanie czasowo podporządkowana niższemu szczeblowi (brygadzie), który nie posiada etatowych organów kierowania lotnictwem wojsk lądowych, wówczas proces planowania ma nieco inny przebieg. Na szczeblu operacyjnym podejmuje się decyzję o przydzieleniu wysiłku, jego wielkości i przeznaczeniu oraz zapewnia koordynację przedsięwzięć przekraczających kompetencje szczebla podrzędnego (np. przeloty śmigłowców z rejonów bazowych do lądowisk wysuniętych w rejonie działań bojowych brygady, współdziałanie z OPL korpusu, współdziałanie z lotnictwem sił powietrznych, zabezpieczenie logistyczne na lądowiskach wysuniętych itp.). Szczegółowe planowanie działań, wybór stanowisk ogniowych, sposób wykonania ataków, koordynacja działań śmigłowców z wojskami lądowymi jest zazwyczaj realizowane na szczeblu brygady. Planowanie to odbywa się z udziałem dowódcy jednostki lotnictwa wojsk lądowych, obecnego na stanowisku dowodzenia brygady, a do jego podstawowych obowiązków należy dostarczanie informacji niezbędnych do szczegółowego zaplanowania działań lotnictwa sił lądowych. Pełni on w tym czasie rolę szefa doraźnie utworzonej komórki lotnictwa wojsk lądowych. Podjęcie decyzji o sposobie użycia lotnictwa wojsk lądowych oraz stawianie zadań jednostce odbywa się według zasad obowiązujących we wszystkich jednostkach podległych określonej dowódcy wojsk lądowych. Zadania dla jednostek lotnictwa wojsk lądowych są zamieszczone w rozkazie operacyjnym i przekazywane normalnymi kanałami dowodzenia.

Jednym z najistotniejszych problemów w czasie planowania działań przeciwpancernych jest koordynacja działań śmigłowców z przedsięwzięciami mającymi zapewnić wspólne, z innymi elementami bojowymi, prowadzenie działań oraz z przedsięwzięciami służącymi ich zabezpieczeniu. Z zasady koordynacja ta rozpoczyna się z chwilą podjęcia procesu planowania, a kończy wraz z dokonaniem oceny rezultatów działań. Zakres przedsięwzięć koordynacyjnych obejmuje informacje, które muszą być zgromadzone i przekazane jednostce śmigłowców przeciwpancernych wyznaczonej do prowadzenia działań.

Zakres potrzebnej informacji określa granice obszarów zainteresowania dowódców odpowiedzialnych za planowanie działań przeciwpancernych. Stopień uszczegółowienia koordynacji jest uzależniony od wielu czynników. I tak, jeżeli planuje się użycie śmigłowców do prowadzenia samodzielnych działań opóźniania przemieszczania się kolumn pancernych przeciwnika na oddzielnym kierunku, to koordynacji podlega mniejszy zakres przedsięwzięć niż w przypadku prowadzenia działań w ramach systemu rażenia ogniowego korpusu na głównym kierunku działań. Inna jest również koordynacja zwalczania celów pancernych i opancerzonych przez małe grupy śmigłowców z kolejnych rubieży, jak i inna w przypadku prowadzenia głębokich działań przeciwko zgrupowaniom pancernym przeciwnika, w ramach operacji połączonej. Należy jednak zaznaczyć, że rozwiązania każdora-

zowo są determinowane obowiązującymi, standardowymi procedurami operacyjnymi oraz regulaminami narodowymi.

W przypadku planowania walki z przeciwnikiem za pomocą zmasowanego oddziaływania wszystkich dostępnych dowódcy środków ogniowych precyzowane są rejony działań i określane pozycje bojowe umożliwiające użycie uzbrojenia z maksymalnego zasięgu i prowadzenie nieprzerwanej obserwacji celu. Badania wskazują, że **normą jest określenie linii rozgraniczeń, umożliwiających kierowanie ogniem**. W czasie działań lotnictwa wojsk lądowych istotne jest, aby linie te pokrywały się z liniami rozgraniczeń wojsk lądowych oraz były łatwe do rozpoznania przez załogi z powietrza, co ma poważny wpływ na proces planowania i organizowania działań przeciwpancernych.

Z reguły **dowodzenie grupami śmigłowców wykonujących zadania przeciwpancerne należy do oficerów realizujących funkcje naprowadzania z naziemnych lub powietrznych stanowisk dowodzenia**, znajdujących się w przedniej części rejonu działań bojowych lub wręcz na wysuniętych pozycjach bojowych. Zakres dowodzenia ograniczony jest zwykle do przekazywania informacji o sytuacji w rejonie działań i wskazania celu. Procedury wskazywania celów ustala się podczas planowania działań, tak aby informacje o nich dotarły do wszystkich zainteresowanych.

Podobny zakres ustaleń, jak w przypadku działań przeciwpancernych, ma miejsce w zakresie planowania przygotowania oraz prowadzenia **działań powietrznomanewrowych**. Zabezpieczenie i wsparcie działań powietrznomanewrowych to jedno z podstawowych zadań lotnictwa wojsk lądowych. Są to działania, w czasie których elementy naziemne wraz z ich wyposażeniem są przemieszczane nad polem walki za pomocą śmigłowców w celu wprowadzenia ich bezpośrednio do działań bojowych. Dla standaryzacji procedur stosowanych w trakcie planowania użycia oraz wykorzystania śmigłowców lotnictwa wojsk lądowych w działaniach powietrznomanewrowych przyjęto ogólne ustalenia i procedury z tym związane. Cechą charakterystyczną dla działań powietrznomanewrowych jest integracja wydzielonych oddziałów wojsk lądowych i lotnictwa w ramach jednego zgrupowania powietrzno-lądowego. Zadania LWL w działaniach powietrznomanewrowych obejmują przewozy drogą powietrzną elementów naziemnych wojsk lądowych, gotowych do natychmiastowego użycia oraz wsparcie działań tych sił, realizowane przez inne śmigłowce (np. uzbrojone, rozpoznawcze, minowania czy zabezpieczania dowodzenia). **Prowadzenie działań powietrznomanewrowych jest zdecydowanie odmienne od innych zadań wykonywanych przez lotnictwo wojsk lądowych, takich jak: przewóz wojsk i materiałów, prowadzenie zadań ogniowych, jakkolwiek zawiera w sobie elementy każdego z nich**. Jednak wymagania względem realizacji przerzutu powietrznego oraz zadań ogniowych w aspekcie potrzeb działań powietrznomanewrowych tworzą jakościowo odmienne pojęcie, wymagające osobnej kwalifikacji.

Podstawowym warunkiem efektywnego prowadzenia działań powietrzno-manewrowych jest pełna integracja śmigłowców z elementami naziemnymi, to znaczy: połączone planowanie działań według jednolitych procedur, określanie i utrzymywanie ścisłych relacji w dowodzeniu oraz stosowanie sprawdzonych (w czasie ćwiczeń i treningów) sposobów wykonywania zadań. **Działania powietrzno-manewrowe przybierają następujące formy**, wynikające z celu, jaki ma zostać osiągnięty poprzez ich realizację:

- działań rekonesansowych, prowadzonych w celu określenia rozmieszczenia kierunków przemieszczania sił przeciwnika, podchodzących z głębi jego terytorium. Ten rodzaj działań łączy w sobie gromadzenie informacji rozpoznawczych przez śmigłowce obserwacyjne z działaniami naziemnych patroli rozpoznawczych, przerzucanych drogą powietrzną;

- zwalczania środków pancernych i opancerzonych, z wykorzystaniem śmigłowców (obserwacyjnych, uzbrojonych), a także naziemnych grup (zespołów) przeciwpancernych przemieszczających się i zaopatrywanych z wykorzystaniem środków transportu powietrznego;

- działań przeciwdesantowych, przeciwpowietrzno-manewrowych oraz przeciwpartyzanckich;

- zwalczania, blokowania oraz powstrzymywania sił przeciwnika w określonych miejscach (rejonach)¹;

- zajęcia i utrzymania, na określony czas, kluczowych pozycji na terytorium przeciwnika;

- działań okrążających i obejść sił przeciwnika;

- działań rajdowych;

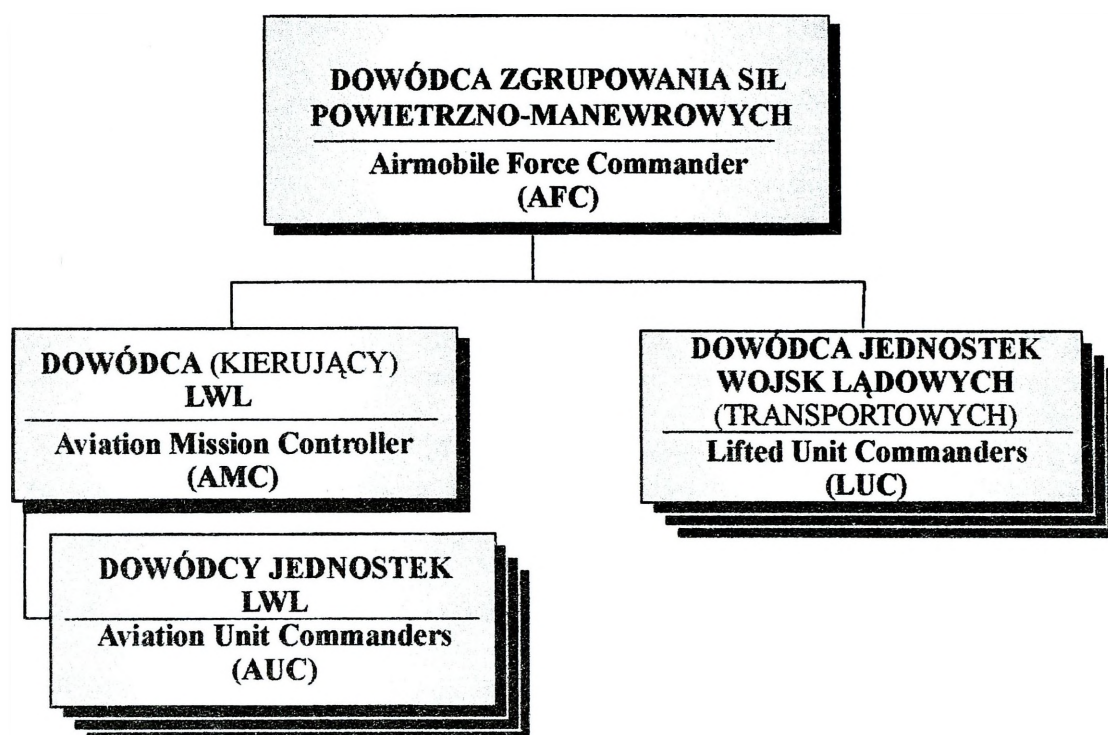
- patroli bojowych dalekiego zasięgu;

- pozoracji i działań demonstracyjnych.

Do zabezpieczenia wymienionych form działań powietrzno-manewrowych wydzielane są, adekwatne pod względem wielkości i składu, siły lotnictwa wojsk lądowych. Tworzą one zgrupowanie powietrzno-manewrowe, a ich skład oraz szczegółowa struktura organizacyjna są każdorazowo determinowane potrzebami wykonywanego zadania i celów przewidzianych do osiągnięcia. Lotnictwo wojsk lądowych, podobnie jak inne rodzaje wojsk, stanowi organiczną część sił wyznaczonych do prowadzenia działań powietrzno-manewrowych lub też jest im przydzielane na czas wykonywania zadania. Typową strukturę organizacyjną zgrupowania przeznaczonego do prowadzenia działań powietrzno-manewrowych przedstawiono na rys. 11.

Proces dowodzenia lotnictwem wojsk lądowych, wykorzystywanym w działaniach powietrzno-manewrowych, jest skomplikowany, przede wszystkim ze względu na różnorodny skład sił, różnorodność podejmowanych w ich trakcie przedsięwzięć, obszar działań oraz ich dynamikę. Stąd też jednym z podstawowych czyn-

¹ Uznawane za jedną z priorytetowych form działań powietrzno-manewrowych.

Rys. 11. Struktura organizacyjna zgrupowania powietrznomanewrowego

ników, warunkujących sukces w takich działaniach, jest ich pełna integracja na każdym etapie działań. Zakres tych obowiązków jest zróżnicowany i zgodnie z zapisami normatywnymi obejmuje następujące zakresy uprawnień decyzyjnych:

- **dowódca sił powietrznomanewrowych** (*Airmobile Force Commander* – AFC), którym jest z zasady dowódca jednostki wojsk lądowych, ponosi odpowiedzialność za przygotowanie i realizację działań, a do jego podstawowych obowiązków należy:

- przygotowanie planów i wydawanie niezbędnych rozkazów;
- kierowanie elementami naziemnymi i powietrznymi podległego mu zgrupowania sił powietrznomanewrowych;
- podejmowanie w czasie prowadzenia działań decyzji dotyczących użycia podległych mu sił;
- określanie priorytetów dotyczących wsparcia walczących sił (wprowadzenie odwodów, manewr sił, działania lotnictwa itp.);
- zapewnienie ochrony jednostkom lotnictwa wojsk lądowych (śmigłowców), bazującym w strefie działań bojowych;

– zapewnienie koordynacji i współdziałania podległych sił z elementami obrony powietrznej, systemu kontroli przestrzeni powietrznej oraz działania lotnictwa;

• **dowódca komponentu lotnictwa wojsk lądowych** (*Aviation Mission Controller* – AMC) podlega bezpośrednio dowódcy zgrupowania sił powietrznomanewrowych i jest jego doradcą w zakresie użycia lotnictwa wojsk lądowych w trakcie działań. Do jego podstawowych obowiązków należy:

– bezpośrednie dowodzenie powietrznymi elementami zgrupowania;

– zapewnienie współdziałania pomiędzy jednostkami lotnictwa wojsk lądowych i transportowanymi jednostkami wojsk lądowych;

– współudział w procesie planowania działań i sporządzaniu rozkazów;

– dostarczanie kalkulacji taktyczno-technicznych (zasięgi, możliwości transportowe, ogniowe itp.) dotyczących śmigłowców lotnictwa wojsk lądowych dla potrzeb planowania działań powietrznomanewrowych;

– koordynowanie przedsięwzięć wykrywania i wskazywania celów (obiektów) dla rażenia ogniowego;

– koordynowanie (wspólnie z dowódcą zgrupowania sił powietrznomanewrowych) przedsięwzięć zabezpieczenia logistycznego jednostek lotnictwa wojsk lądowych;

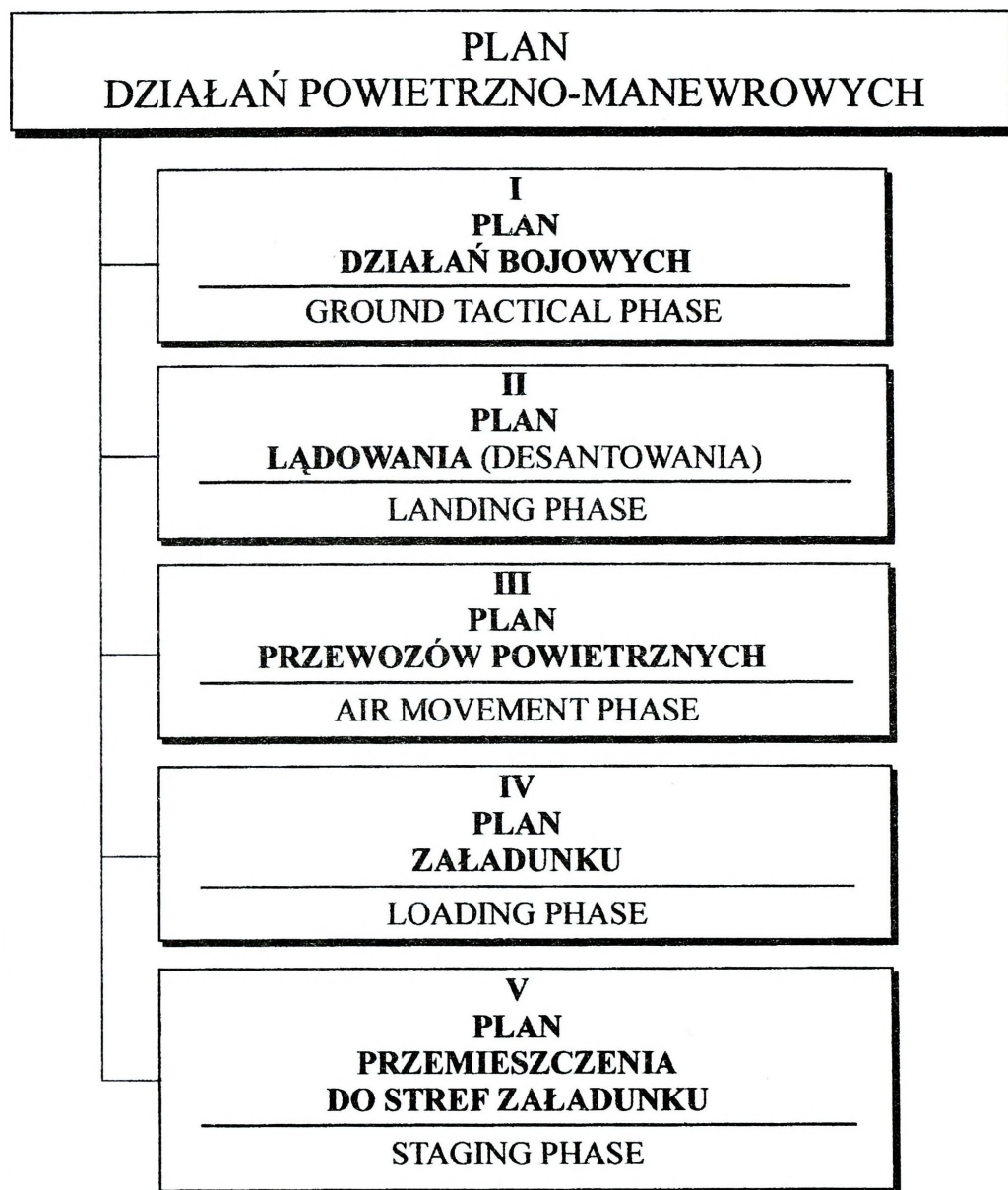
• **dowódcy transportowanych jednostek wojsk lądowych** (*Lifted Unit Commander* – LUC) podlegają bezpośrednio dowódcy zgrupowania sił powietrznomanewrowych. Zwykle nie posiadają oni uprawnień do dowodzenia wspierającymi ich elementami lotnictwa wojsk lądowych. Jednakże, na podstawie decyzji dowódcy zgrupowania sił powietrznomanewrowych, mogą mieć tymczasowo przydzielone kompetencje do zarządzania taktycznego (TACON) określonymi grupami śmigłowców.

• **dowódcy jednostek lotnictwa wojsk lądowych** (*Aviation Unit Commanders* – AUC) są podporządkowani dowódcy (komponentu) lotnictwa wojsk lądowych i dowodzą podległymi sobie jednostkami według ustalonych i obowiązujących zasad oraz standardowych procedur operacyjnych.

Planowanie działań powietrznomanewrowych jest procesem skomplikowanym, bowiem musi być w nim rozważony i uwzględniony szereg czynników wpływających na ich przebieg. Dlatego też w **połączonych siłach zbrojnych Sojuszu został ustalony jednolity sposób planowania działań i jest on obowiązujący dla wszystkich szczebli dowodzenia, odpowiedzialnych za przygotowanie i prowadzenie działań powietrznomanewrowych, bez względu na ich skalę i rozmach**. Planowanie to jest pięcioetapowe i z tyłu właśnie części składa się sporządzony w jego trakcie plan. Plan ten obejmuje następujące plany szczegółowe (rys. 12):

– **Część I. Plan działań bojowych wojsk lądowych** (*The Ground Tactical Phase*). Dotyczy działań sił uderzeniowych i wsparcia (w tym lotniczego) od chwili ich lądowania w rejonie działań do wykonania postawionego zadania.

– **Część II. Plan lądowania lub desantowania** (*The Landing Phase*). Obejmuje fazę wprowadzania sił powietrznomanewrowych do rejonu działań i wysadzania elementów naziemnych we właściwym miejscu oraz czasie, umożliwiającym prowadzenie przyszłych działań bojowych.

Rys. 12. Schemat planu działań powietrznomanewrowych

Najważniejszymi elementami tego planu są: wybór stref lądowania (miejsc desantowania) wojsk lądowych oraz rozmieszczenie i możliwości przeciwnika w tym rejonie.

– **Część III. Plan przewozów powietrznych** (*The Air Movement Phase*). Planowanie przewozów powietrznych odbywa się pod kątem potrzeb planu lądowania i taktycznych działań wojsk lądowych. Zawiera on rozliczenia czasowe przewozu poszczególnych grup, wyposażenia i zaopatrzenia do stref lądowania oraz dane koordynacyjne dotyczące tras lotu i procedur kontroli przestrzeni powietrznej. Ponadto plan ten zawiera dane dotyczące warunków atmosferycznych, warunków oświetleniowych (w działaniach nocnych), możliwości załadunkowych, koordynacji działań lotnictwa wojsk lądowych z obroną powietrzną i lotnictwem sił powietrznych. Informacje zawarte w planie są zazwyczaj zebrane i przekazywane do wykonawców w formie tabelarycznej.

– **Część IV. Plan załadunku** (*The Loading Phase*). W planie tym określone są strefy załadunku, wytyczne dotyczące zasad jego przeprowadzenia oraz priorytety i kolejność przebazowania żołnierzy, sprzętu i zaopatrzenia do stref załadunku. Konieczne jest zaplanowanie załadunku w taki sposób, aby umożliwić poszczególnym elementom ugrupowania bojowego możliwie najszerszą autonomię w rejonie działań bojowych. Plan załadunku musi być komplementarny w stosunku do planu przewozów powietrznych. Stanowi on także podstawę planowania przemieszczania do stref załadunku.

– **Część V. Plan przemieszczenia do stref załadunku** (*The Staging Phase*). Zawiera ustaloną kolejność przebazowania elementów naziemnych i śmigłowców do stref załadunku oraz harmonogram czasowy załadunku śmigłowców. Ujęte są w nim także ustalenia dotyczące organizacji stref załadunku, trasy dolotu śmigłowców lotnictwa wojsk lądowych z ich lądowisk oraz procedury i zasady dowodzenia śmigłowcami w strefach.

Charakterystyczną cechą planowania działań powietrznomanewrowych jest to, iż są one przygotowywane niejako w odwrotnej kolejności. Ten sposób ujmowania problemu jest korzystny ze względu na podporządkowanie kolejnych etapów działań ich głównym celom, stąd też umożliwia on skuteczne planowanie i wykorzystanie sił i środków wyznaczonych do prowadzenia działań powietrznomanewrowych, w tym sił i środków lotnictwa wojsk lądowych.

Użycie lotnictwa wojsk lądowych w działaniach powietrznomanewrowych jest jednym z najbardziej skomplikowanych i kompleksowych problemów. Wynika to z tego, iż zazwyczaj obejmuje wykorzystanie sił kilku państw i większości rodzajów sił zbrojnych oraz jest prowadzone w strefie działań bojowych (niekiedy w głębi ugrupowania bojowego przeciwnika). Powoduje to konieczność stosowania jednakowych procedur przez wszystkie siły biorące udział w działaniach powietrznomanewrowych, a także przez siły je wspierające i zabezpieczające.

W trakcie prowadzenia działań powietrznomanewrowych występują liczne problemy wynikające z konieczności koordynowania działań pomiędzy naziemnymi i powietrznymi elementami sił (ze składu zgrupowania oraz sąsiadujących), rozmieszczonych na dużym obszarze i działających w dynamicznie zmieniającej się sytuacji operacyjno-taktycznej. Przykładowo, jeżeli strefa działań powietrznomanewrowych znajduje się nad własnym terytorium lub w bezpośredniej bliskości własnych wojsk, to dla zapewnienia wzajemnego bezpieczeństwa, w planowaniu działań muszą być uwzględnione potrzeby oraz specyfika zadań wykonywanych zarówno przez własne siły powietrznomanewrowe, jak i sąsiadujące jednostki wojsk własnych. Koniecznością jest zatem ustalenie sposobów współdziałania między nimi.

Zakres przedsięwzięć koordynacyjnych pomiędzy jednostkami sił powietrznomanewrowych a sąsiadującymi jednostkami wojsk lądowych obejmuje zazwyczaj:

- wzajemną wymianę informacji, w tym danych rozpoznawczych;
- sporządzanie wspólnego planu wsparcia ogniowego;
- określenie linii rozgraniczenia ognia i sygnałów kierowania ogniem;
- ustalenie wspólnych procedur dotyczących prowadzenia rozpoznania.

W praktyce współdziałanie jest realizowane przez oficerów łącznikowych sił powietrznomanewrowych, oddelegowanych do sąsiednich, wspierających i wspieranych jednostek wojsk lądowych.

Kolejnym ważnym problemem jest organizacja współdziałania wewnętrznego pomiędzy poszczególnymi elementami ugrupowania sił powietrznomanewrowych, desantowanych i działających w różnych miejscach rejonu działań bojowych. Problem ten jest rozważany w procesie przygotowania do działań i rozwiązywany poprzez tworzenie i utrzymywanie odpowiedniej struktury dowodzenia, rozpoznania i łączności w celu utrzymania ciągłości dowodzenia i zapewnienia odpowiedniego poziomu koordynacji pomiędzy poszczególnymi elementami ugrupowania powietrzno-manewrowego w rejonie działań bojowych.

W czasie prowadzenia działań powietrznomanewrowych jednym z najważniejszych problemów dla lotnictwa wojsk lądowych jest zarządzanie przestrzenią powietrzną. Zapewnienie współdziałania z odpowiednimi elementami systemu zarządzania przestrzenią powietrzną uznaje się za jeden z priorytetów, czego dowodem może być fakt, iż odpowiedzialność za realizację tego przedsięwzięcia ponosi dowódca zgrupowania powietrznomanewrowego.

Niezwykle istotnym czynnikiem, warunkującym powodzenie działań powietrznomanewrowych jest ich wsparcie przez lotnictwo sił powietrznych. Szczególne znaczenie mają działania lotnictwa sił powietrznych prowadzone w głębi terytorium przeciwnika. Lotnictwo bojowe sił powietrznych realizuje zadania w ramach działań ofensywnych, w tym bezpośredniego wsparcia lotniczego (*Closse Air Support* – CAS) i izolacji lotniczej (*Air Interdiction* – AI). Z kolei lotnictwo transportowe sił powietrznych będzie realizowało zadania transportu powietrznego (*Air*

Transport) zabezpieczenia logistycznego sił powietrznomanewrowych poprzez dowódz zaopatrzenia materiałowego.

Ważną rolę w koordynacji wykorzystania lotnictwa wojsk lądowych w działaniach powietrznomanewrowych, wsparcia logistycznego sił powietrznomanewrowych i działań lotnictwa siły powietrznych **odgrywają ośrodki kierowania wsparciem ogniowym wojsk lądowych.**

Potrzeby w zakresie transportu powietrznego realizowanego przez lotnictwo wojsk lądowych niejednokrotnie przekraczają możliwości narodowych jednostek śmigłowcowych i dlatego są realizowane również przez śmigłowce transportowe innych państw. Z tych względów w połączonych siłach zbrojnych Sojuszu stosuje się jednolite zasady i procedury wykorzystywania transportu śmigłowcowego w działaniach bojowych.

Transport powietrzny, realizowany przez śmigłowce lotnictwa wojsk lądowych, obejmuje dwie grupy zadań:

1. Przewóz wojsk śmigłowcami, a w tym:

- przewóz wojsk wraz z ich wyposażeniem;
- ewakuację rannych, porażonych i chorych.

2. Przewóz ładunków, w tym:

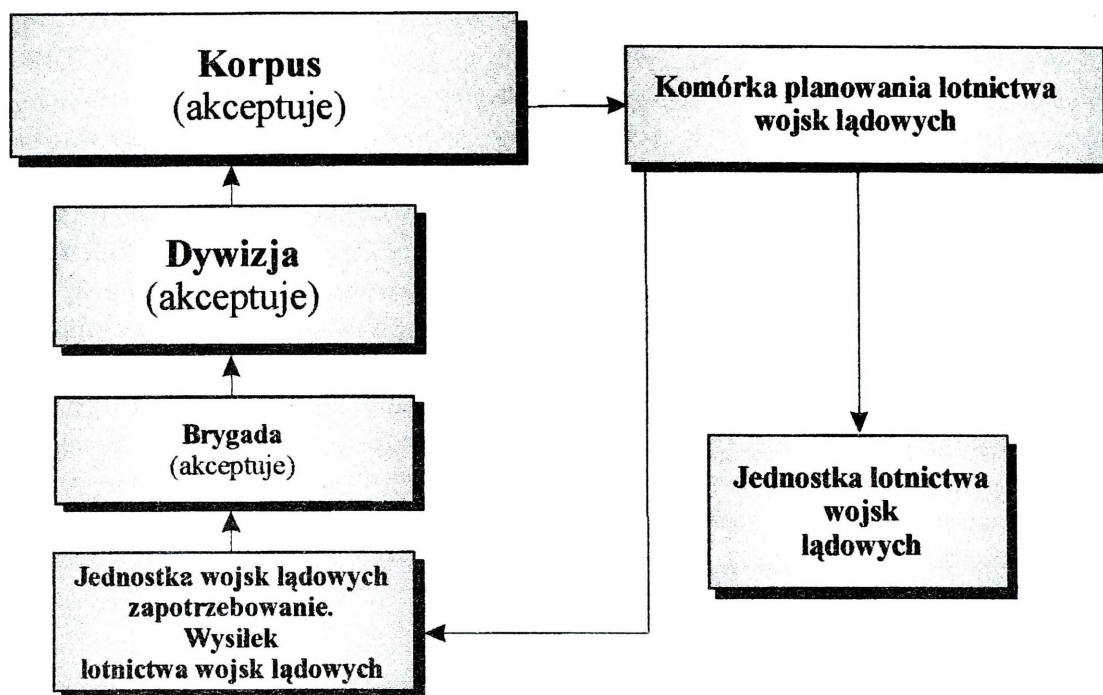
- przewóz ładunków na pokładzie śmigłowców;
- przewóz ładunków podwieszanych pod śmigłowcami.

Dla zabezpieczenia planowania użycia śmigłowców do zadań transportowych, w sekcji dowodzenia lotnictwa wojsk lądowych, znajdującej się na odpowiednim szczeblu dowodzenia (korpus, dywizja lub doraźnie utworzona na szczeblu brygady), pracują zespoły zajmujące się planowaniem działań śmigłowców transportowych. Do ich zadań należy: przyjmowanie zapotrzebowań na transport powietrzny, podejmowanie decyzji o jego przydzieleniu lub odmowie, koordynowanie przedsięwzięć pomiędzy naziemnymi jednostkami wojsk lądowych i lotnictwem wojsk lądowych oraz stawianie zadań jednostkom śmigłowców transportowych. Koordynacja przedsięwzięć wymaga wymiany informacji między poszczególnymi sekcjami stanowiska dowodzenia (rys. 13). Zakres uzgodnień, dokonywany między poszczególnymi sekcjami planistycznymi **dla potrzeb przewozów powietrznych wojsk z wyposażeniem**, obejmuje zazwyczaj ustalenie podstawowych elementów decyzyjnych związanych z czasem realizacji zadań, ich miejscem oraz wielkością przewożonych sił bądź ładunków. Należy podkreślić, że pomimo zróżnicowania struktur organizacyjnych LWL składanie zapotrzebowań na transport, przydział wysiłku oraz stawianie zadań odbywa się w sposób sformalizowany. Zarówno forma, jak i sposób wypełniania dokumentów dowodzenia LWL (HELQUEST, HELTASK oraz HELACK)¹ są normowane i ujednolicone w całych siłach zbrojnych Sojuszu.

¹ HELQUEST – sformalizowany wzór zapotrzebowania na przydzielenie wysiłku LWL.

HELACK – sformalizowany wzór potwierdzenia (odmowy) zapotrzebowania.

HELTASK – sformalizowany wzór zadania dla jednostki LWL.

Rys. 13. Obieg informacji przy składaniu zapotrzebowań i przydzielaniu wysiłku LWL w przewozach powietrznych

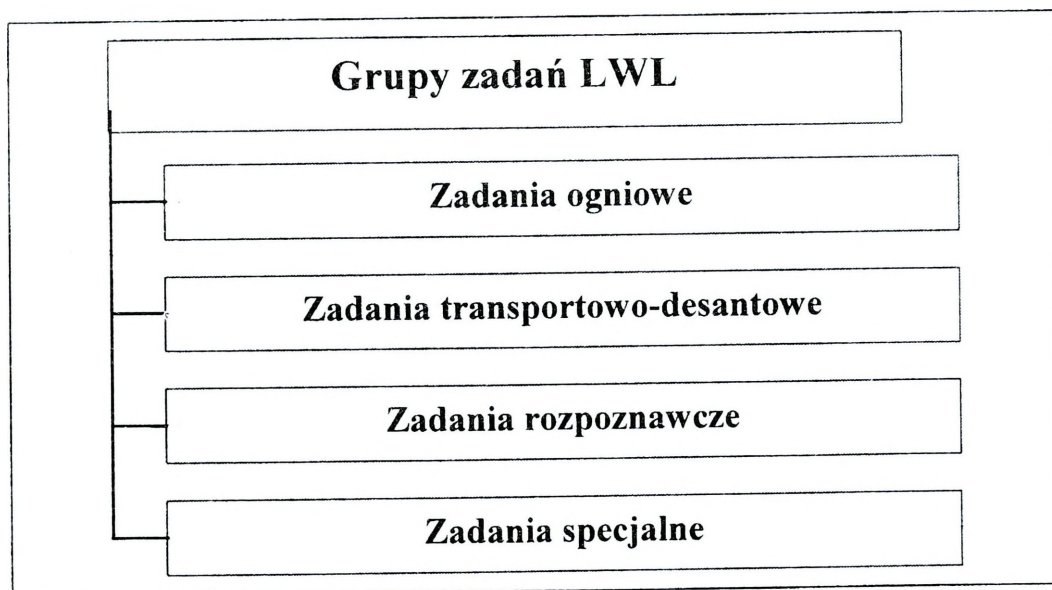
W odróżnieniu od planowania zadania przewozu wojsk z wyposażeniem, w **planowaniu transportu powietrznego ładunków** największą rolę odgrywa ścisła koordynacja działań lotnictwa ze służbami zabezpieczenia logistycznego. One bowiem są odpowiedzialne za rozmieszczenie i wyposażenie miejsc załadunku i wyładunku, a także za dystrybucję dostarczonego zaopatrzenia. Do wykonania zadań transportowych mogą być użyte samodzielne jednostki śmigłowców transportowych, wchodzące w skład korpusu wojsk lądowych lub też mogą je wykonywać oddziały lub pododdziały śmigłowców transportowych, wchodzące w skład sił powietrznomanewrowych. Zakres kompetencji dowodzenia tymi jednostkami nie odbiega od zakresów kompetencji dowodzenia lotnictwa wojsk lądowych w działaniach powietrznomanewrowych opisanych wcześniej. Niemniej jednak należy wyraźnie zaznaczyć, że podstawową różnicą jest odmienna organizacja dowodzenia. W przypadku realizacji zadań transportowych w zasadzie nie podporządkowuje się śmigłowców dowódcom elementów naziemnych, lecz zadania realizuje się dla wsparcia ich działań, nie tworząc połączonego ugrupowania powietrzno-lądowego.

3.2. Sposoby działań oraz ogólne założenia użycia lotnictwa wojsk lądowych w operacjach połączonych

Analiza zmian w prowadzeniu działań przez wojska lądowe wskazuje, że w przeważającej części przypadków LWL przeznaczone jest głównie do wspierania i zabezpieczania naziemnych elementów ugrupowania bojowego tych wojsk w trakcie prowadzenia operacji połączonych, w sposób umożliwiający osiągnięcie założonych celów działań lub realizację postawionych zadań. Warto jednak zauważyć, że coraz częściej LWL przeznacza się też do wsparcia działań innych rodzajów sił zbrojnych lub wojsk (np. sił powietrznych).

Biorąc pod uwagę powyższe założenia, należy przyjąć, iż z tak określonego przeznaczenia będą wynikały zadania realizowane przez LWL, których zakres nie ma charakteru stałego i będzie się zmieniał wraz z rozwojem śmigłowców, a zwłaszcza ich systemów uzbrojenia i awioniki. Przedstawiony podział ma zatem charakter ogólny, odzwierciedlający z jednej strony dotychczasowe założenia teoretyczne i praktyczne z użycia LWL w działaniach bojowych, z drugiej zaś wymogi powietrzno-lądowego pola walki i uwarunkowania standaryzacyjne obowiązujące w PSZ NATO. Opierając się na tych założeniach należy przyjąć za celowy podział zadań LWL w czasie kryzysu i wojny na następujące cztery grupy (rys. 14):

- zadania ogniowe;
- zadania transportowo-desantowe;
- zadania rozpoznawcze;
- zadania specjalne.

Rys. 14. Grupy zadań lotnictwa wojsk lądowych

Istotą zadań ogniowych LWL będzie użycie śmigłowców uderzeniowych i uzbrojonych w celu wzmocnienia potencjału rażenia ogniowego wykorzystywanego w walce. Najistotniejsze dla wykonywania zadań ogniowych są możliwości szybkiego i niemal nieograniczonego warunkami terenowymi użycia śmigłowców oraz prowadzenia precyzyjnego ognia na odległości przekraczające zasięg ognia naziemnych środków przeciwlotniczych.

Analiza nowych koncepcji prowadzenia działań bojowych w wymiarze powietrzno-ładowym oraz rosnące nasycenie wojsk śmigłowcami różnego przeznaczenia pozwalają zakładać, że w najbliższych latach nastąpi przewartościowanie zadań ogniowych LWL, realizowanych na współczesnym i przyszłym polu walki, w operacjach połączonych. Coraz większego znaczenia nabiera osłona ugrupowania wojsk własnych przed rozpoznaniem i uderzeniami z powietrza, a także wsparcie i osłona sił prowadzących działania powietrznoszurmowe i desantowo-szturmowe. Wobec tego za celowe uważa się ujęcie w tej grupie **zadań szczegółowych**, takich jak:

- osłona wojsk własnych przed rozpoznaniem i uderzeniami wolnolatających statków powietrznych przeciwnika;
- osłona i wsparcie ogniowe sił powietrznoszurmowych (desantowo-szturmowych);
- zwalczanie środków pancernych i opancerzonych przeciwnika oraz innych ważnych obiektów w ugrupowaniu bojowym przeciwnika;
- zwalczanie sił desantowo-szturmowych przeciwnika podczas desantowania;
- zwalczanie śmigłowców i bezpilotowych aparatów latających przeciwnika w powietrzu.

W grupie zadań transportowo-desantowych coraz rzadziej będą wykonywane klasyczne desanty, wzrastać natomiast będzie rola działań powietrznoszurmowych i desantowo-szturmowych. Równie ważne będzie wykorzystanie lotnictwa wojsk lądowych, zwłaszcza w czasie prowadzenia działań manewrowych, do transportu wojsk, sprzętu i środków materiałowych. Grupa zadań **transportowo-desantowych** obejmuje następujące zadania szczegółowe:

- transport wojsk, sprzętu bojowego i środków materiałowych;
- transport sił prowadzących działania powietrznomanewrowe;
- przewóz sił prowadzących działania specjalne;
- ewakuacja rannych, chorych i porażonych.

W operacjach połączonych coraz ważniejszą grupą zadań wykonywanych przez LWL staje się **prowadzenie rozpoznania i walki radioelektronicznej**. Wzrastające możliwości techniczne środków rozpoznawczych oraz zmieniający się charakter działań wskazują na potrzebę wyodrębnienia grupy zadań rozpoznawczych, do których zalicza się:

- rozpoznanie radioelektroniczne środków promieniujących fale radioelektromagnetyczne i ugrupowania bojowego przeciwnika;

– zakłócanie środków radioelektronicznych systemu rozpoznania i dowodzenia przeciwnika;

- obserwację pola walki i kierowanie ogniem;
- rozpoznanie skażeń promieniotwórczych i chemicznych;
- rozpoznanie inżynieryjne terenu.

W typologii zadań LWL, oprócz trzech zasadniczych grup, powinny zostać uwzględnione również **zadania o charakterze pomocniczym**, nazywane w literaturze przedmiotu również zadaniami **specjalnymi**, z których do najważniejszych zalicza się:

- minowanie z powietrza;
- maskowanie dymami;
- zabezpieczenie dowodzenia;
- bojowe poszukiwanie i ratownictwo.

Realizując powyższe zadania LWL będzie stosowało następujące sposoby działań:

1. Podczas wykonywania zadań ogniowych:

- uderzenia jednoczesne;
- uderzenia kolejne;
- samodzielne poszukiwanie i zwalczanie obiektów przeciwnika;
- towarzyszenie.

2. Podczas wykonywania zadań transportowo-desantowych:

- przewozy jednoczesne;
- przewozy kolejne.

3. Podczas wykonywania zadań rozpoznawczych i pomocniczych (specjalnych):

- jednoczesne wyloty większości sił;
- kolejne wyloty pojedynczych załóg i małych grup.

Podczas realizacji zadań ogniowych, w sytuacji gdy zamierzony cel działań należało będzie osiągnąć w jak najkrótszym czasie, celowe będzie wykonywanie **uderzeń jednoczesnych**, polegających na uderzeniu pododdziału lub oddziału śmigłowców (dwóch trzecich ogółu sił) na jeden lub kilka obiektów w tym samym czasie. Przerwa czasowa może mieć miejsce dla zachowania warunków bezpieczeństwa śmigłowców. Natomiast gdy celem działań będzie długotrwałe oddziaływanie na obiekty lub gdy dysponowanymi siłami śmigłowców nie można będzie osiągnąć zamierzonego celu działań w jednym locie, należy wykonać **uderzenia kolejne**, które polegają głównie na tym, że przerwa czasowa jest większa (niż w uderzeniach jednoczesnych). Podyktowane jest to zazwyczaj czasem potrzebnym na odtworzenie zdolności bojowej obiektów po pierwszym uderzeniu lub czasem potrzebnym na powtórne wykonanie uderzenia przez tę samą grupę śmigłowców. Uderzenia te mogą być stosowane podczas działań na wezwanie z pola walki.

Z kolei uważa się, że rzadko wystąpi sytuacja, kiedy wojska własne, posiadając przewagę w powietrzu (np. w rejonie działań), będą – przyjmując zasadę „wykryj i zniszcz” – stosowały **samodzielne poszukiwanie i zwalczanie obiektów naziemnych**, polegające na wyszukiwaniu i natychmiastowym niszczeniu określonych obiektów w wyznaczonej strefie. Natomiast o wiele częściej śmigłowce uderzeniowe będą osłaniały śmigłowce transportowe lub wielozadaniowe podczas działań desantowych lub desantowo-szturmowych. Wówczas stosowane będzie **towarzyszenie**, polegające na wspólnym locie śmigłowców uderzeniowych z osłanianymi na całej trasie lotu lub na poszczególnych jej odcinkach, w celu osłony śmigłowców przed przeciwdziałaniem naziemnych środków OPL lub przed atakami śmigłowców przeciwnika.

Podczas wykonywania zadań transportowo-desantowych, w czasie przerzutu taktycznych desantów powietrznych oraz sił powietrznoszturmowych lub desantowo-szturmowych, śmigłowce stosują **przewozy jednoczesne**, które polegają na wykonywaniu zadania przez pododdziały lub oddziały śmigłowców transportowych podczas jednego lotu w jak najkrótszym czasie. Śmigłowce transportowe podczas stosowania tego sposobu mogą wykonywać:

- przewozy na pełny taktyczny promień działania (przewóz taktycznych desantów powietrznych lub środków zaopatrzenia dla wojsk walczących na tyłach przeciwnika);

- przewozy na pełny zasięg lotu, jeżeli na lądowisku wyładowania istnieje możliwość zatankowania paliwa;

- przewozy na odległość przekraczającą zasięg śmigłowców, jeżeli mogą lądować na lądowiskach pośrednich w celu uzupełnienia paliwa.

W sytuacji gdy występuje potrzeba cyklicznego zaopatrywania wojsk w środki materiałowe czy sprzęt lub przy niedostatecznej ilości śmigłowców transportowych do wykonania określonego zadania, stosuje się **przewozy kolejne**, które polegają na wykonaniu określonego zadania małymi grupami lub pojedynczymi śmigłowcami, w różnych odstępach czasu. Najczęściej śmigłowce transportowe wykonują przewozy kolejne:

- dla wojsk lądowych walczących w okrążeniu lub dla zgrupowań walczących na odizolowanych kierunkach;

- na rzecz walczących desantów;

- na rzecz grup specjalnych działających w głębi ugrupowania przeciwnika;

- kiedy wykorzystanie innych środków transportu nie zapewnia dostarczenia na czas potrzebnych środków materiałowych lub terminowej ewakuacji rannych i chorych.

Podczas wykonywania **zadań specjalnych**, kiedy niezbędne jest jednoczesne uzyskanie dużej ilości informacji rozpoznawczych w krótkim czasie lub gdy potrzebne jest wykonanie dużej ilości zasłon dymnych, zapór minowych itp., stosuje się **jednoczesne wyloty większości sił**. Polegają one na wykonaniu lotu przez śmi-

głowce wielozadaniowe kilkoma grupami (kluczami) w tym samym czasie lub w niewielkich odstępach czasu, uwarunkowanych możliwościami działań śmigłowców lub grup w tych samych rejonach (strefach). Natomiast w sytuacjach, kiedy przy wykonywaniu zadań specjalnych występuje konieczność zachowania ciągłości wykonywania tych zadań, np. systematycznego dopływu informacji rozpoznawczych lub gdy z sytuacji operacyjno-taktycznej wynika doraźna potrzeba ich wykonania (np. minowanie, poprawianie ognia artylerii), wówczas stosowane są **kolejne wyloty pojedynczych załóg i małych grup (do klucza włącznie).**

Pierwszoplanowym zadaniem śmigłowców na polu walki w operacjach połączonych powinna być walka ze środkami obrony przeciwlotniczej, jako głównym przeciwnikiem lotnictwa w ogóle. Dopiero po osiągnięciu sukcesu w tej materii powinny przystąpić do realizacji kolejnych zadań. Walka ze środkami OPL staje się dla śmigłowców LWL zadaniem niemalże zasadniczym, przede wszystkim dlatego, że część wykonywanych przez nie zadań (desantowych, desantowo-szturmowych) powinna skupiać się po przeciwnej stronie rubieży styczności bojowej, gdzie nagromadzenie środków OPL jest największe. Natomiast obiektami ataku samobieżne zestawy przeciwlotnicze, bardzo trudne do zakłócenia i wykrycia wzrokowo przez lotnictwo uderzeniowe, przeciwko którym stosowanie przeciwradiolokacyjnych pocisków raketowych jest nieopłacalne.

Podobnie jak zwalczanie OPL, ważnym zadaniem LWL w operacjach połączonych będzie rozpoznanie oraz współpraca ze śmigłowcami uderzeniowymi. Brak informacji o tym, co się dzieje po stronie przeciwnika, będzie zawsze zmuszał dowódców do wysyłania tam pododdziałów rozpoznawczych w celu uzyskania potrzebnych informacji. Obecnie takie działania wojsk zmechanizowanych mogą być zastępowane przez działania lekkich śmigłowców wielozadaniowych. Sposób realizacji tych działań zależy od warunków, w jakich są prowadzone. Podkreśla się, że rozpoznanie i obserwacja pola walki powinny być prowadzone również nad własnym terenem. W takim przypadku zasięg rozpoznania będzie ograniczony możliwościami środków będących w wyposażeniu śmigłowców rozpoznawczych oraz możliwościami wzrokowego wykrywania przez ich załogi. Ogólnie zakłada się, że **zadania rozpoznawcze powinny być prowadzone przez parę śmigłowców,** po części dla obopólnego wsparcia, jednak przede wszystkim dlatego, aby w przypadku zestrzelenia jednego z nich (zwłaszcza nad terenem przeciwnika), drugi mógł przekazać wiadomość o tym, co się stało. Zadania rozpoznawcze wykonywane przez jeden śmigłowiec mogą się stać zupełnie bezużyteczne, w przypadku gdy załoga zostanie zestrzelona, zanim zdąży zameldować wyniki działań. Jeżeli śmigłowce rozpoznawcze będą współpracować w składzie zespołu ze śmigłowcami uderzeniowymi, przede wszystkim przeciwpancernymi, to do ich zadań będzie należało głównie wskazywanie i w przyszłości ewentualne podświetlanie celów dla pocisków przeciwpancernych.

W działaniach LWL coraz większe znaczenie ma wykorzystanie śmigłowców jako **wysuniętych punktów naprowadzania lotnictwa** wykonującego bezpośrednie wsparcie ogniowe. Do niedawna sądzono, że tę rolę przejmą z powodzeniem środki bezpilotowe, jednak żaden z nich nie był w stanie wypełnić zadania związanego z naprowadzaniem lotnictwa, śmigłowców czy kierowaniem ogniem artylerii w takim stopniu, w jakim to wykonuje człowiek. Podstawową zaletą naprowadzania lotnictwa przez człowieka jest to, że potrafi on dowiązać naprowadzanie do określonego, charakterystycznego punktu orientacyjnego, który załogi mogą zidentyfikować z powietrza (np.: „2 km na zachód od wzgórza z domem na szczycie”). Jedynie człowiek może również wydawać komendy załodze, widząc jednocześnie manewrujący śmigłowiec czy samolot i cel, lub odwołać atak w przypadku niebezpieczeństwa dla sił własnych. Z rozpoznaniem nierozzerwalnie związane jest **prowadzenie walki radioelektronicznej** na korzyść wojsk lądowych lub innych rodzajów lotnictwa.

Działania ogniowe (przeciwpancerne) śmigłowców LWL będą prowadzone zarówno na terytorium przeciwnika, jak i własnym. Obecnie dąży się jednak do przeniesienia ciężaru walki przeciwpancernej możliwie najdalej od własnych pozycji. W obydwu przypadkach działania prowadzone będą w większości z zasadzek, a w szczególnych okolicznościach z lotu poziomego lub nurkowego. Ten drugi sposób wydaje się jednak zbyt ryzykowny w terenie nasyconym środkami OPL. W przypadku współdziałania z lotnictwem sił powietrznych zadaniem śmigłowców będzie zwalczanie środków OPL, natomiast czołgi będą niszczone przez samoloty. Najważniejszym elementem jest właściwy wybór miejsca zasadzki lub punktu wyjściowego do ataku. Poważnym problemem podczas walki z czołgami jest to, że śmigłowce muszą wyjść z ukrycia. Poprawę sytuacji mogą przynieść dopiero naprowadzane laserowo pociski, np. HELLFIRE, oraz celowniki montowane na głowicy wirnika. **Wprowadzenie broni typu „odpal i zapomnij” umożliwia atakowanie większej liczby celów w krótszym czasie.** Dzięki stosowaniu podświetlenia z innych śmigłowców lub przez wojska lądowe można uniknąć możliwości ujawnienia śmigłowca na pozycji ogniowej przed odpaleniem pocisku. Wszystkie te środki są jednak uzależnione od wzrokowej widzialności celu, dlatego uważa się, że prawdziwego przełomu w taktyce dokona dopiero wprowadzenie radarów milimetrowych niezależnych od warunków atmosferycznych, zadymienia i pory doby.

Chociaż walka ze środkami pancernymi jest zadaniem najbardziej eksponowanym w LWL, znaczenia nabiera również wsparcie ogniowe wykonywane przez śmigłowce, w tym walka z piechotą i BWP. Działania takie są o tyle proste, że nie wymagają użycia skomplikowanego uzbrojenia kierowanego. Za najefektywniejsze dla tego typu zadań uważa się niekierowane pociski raketowe oraz uzbrojenie artyleryjskie – działka i karabiny maszynowe. Zagrożeniem dla śmigłowca jest jednak to, że aby odpalić rakietę lub strzelać z działka, musi on „wyjść z ukrycia” i zbliżyć się na stosunkowo niewielką odległość do atakowanego obiektu.

We współczesnych, dynamicznych działaniach bojowych wielkiego znaczenia nabrały działania powietrznomanewrowe. Zadania lotnictwa wojsk lądowych w takich działaniach obejmują przede wszystkim transport wojsk i ładunków oraz – w przypadku sił powietrznoszurmowych – ich osłonę i wsparcie ogniowe. Działania takie często będą prowadzone na terytorium przeciwnika i w takiej sytuacji rola śmigłowców będzie nieoceniona. Są one w stanie przewieźć wojska, wysadzić je dokładnie tam, gdzie się znaleźć powinny, zapewnić im wsparcie ogniowe (w tym przeciwpancerne), zaopatrywać je, a na koniec ewakuować lub wzmocnić kolejnymi siłami. Śmigłowce mogą realizować te zadania dzięki takim zaletom, jak:

- możliwość działania bez zabezpieczenia radiolokacyjnego;
- lepsze, w porównaniu z samolotami, możliwości nawigacyjne, zwłaszcza w TWA;
- duża manewrowość i związana z tym możliwość wykonywania lotów w niedostępnym terenie;
- zwiększenie bezpieczeństwa desantowania, a także mniej skomplikowane przygotowanie ludzi i sprzętu (w stosunku do desantu spadochronowego);
- zwiększenie możliwości skrytego przygotowania, wykonania lotu i desantowania z wykorzystaniem maskujących właściwości terenu, martwego pola obserwacji radiolokacyjnej, przy zachowaniu swobody manewrowania;
- wzrost precyzji desantowania, a tym samym skrócenie czasu osiągania gotowości bojowej i przejścia desantu do działań;
- możliwość natychmiastowej ewakuacji w przypadku silnego przeciwdziałania przeciwnika.

Dynamika współczesnych działań bojowych, duża manewrowość oraz prędkość przemieszczania wojsk zmechanizowanych i pancernych powodują zmiany sytuacji w takim tempie, że dowódcy nie będą pewni co do jej obrazu. W takich sytuacjach **działania śmigłowców po drugiej stronie rubieży styczności bojowej znacznie pogłębią zamieszanie i dezinformację w siłach przeciwnika.** Pododdziały zaatakowane z niespodziewanego kierunku, a zwłaszcza od tyłu, będą dezorganizowane, a żaden z nich nie uzyska powodzenia, jeżeli zostanie odcięty od źródeł zaopatrzenia. Wykształciły się dwa sposoby realizacji takich działań. Są to: **szturm powietrzny** – czyli uderzenie z powietrza, z użyciem broni pokładowej śmigłowców i uzbrojenia desantu (bez jego wysadzania), oraz **rajd powietrzny** – w formie lądowania desantu, a następnie wykonania ataku z ziemi, wspartego ogniem śmigłowców. Realizacja tych zadań wiąże się z wykonaniem lotu poza rubież styczności bojowej. Wybór miejsca przelotu jest uwarunkowany posiadanymi informacjami, czyli skutecznym rozpoznaniem przeciwnika. Należy dążyć do tego, aby wykorzystać luki w ugrupowaniu lub fragmenty niedostępnego dla wojsk lądowych terenu, a dopiero w ostateczności wykorzystywać korytarze „wyrąbane” przez artylerię i lotnictwo. Obecnie dąży się do przeniesienia działań desantowo-

-szturmowych na porę nocną w celu zwiększenia odporności śmigłowców na ogień środków OPL naprowadzanych optycznie (artyleria lub przenośne zestawy rakietowe). Lecące wyżej śmigłowce zostają wystawione na ogień środków kierowanych radiolokacyjnie, nie mogą stosować przeciwko nim zakłóceń ani wykorzystać ukształtowania terenu. Również w dzień poważnym dylematem jest wybór najlepszego sposobu pokonania rubieży styczności bojowej, czyli zachowania kompromisu pomiędzy prędkością a wysokością lotu.

Działania powietrznomanewrowe, których podstawę stanowi szybkość i manewrowość śmigłowców, zapewniają również krótki czas reakcji. Utrudnieniem jest jednak konieczność wyjątkowo precyzyjnego planowania. Każda załoga musi znać dokładnie miejsce lądowania (wysadzenia desantu lub wyładunku), tak aby przewożony desant lub ładunek mógł być gotowy do wykorzystania. Dąży się również do ustalenia, z reguły stałych, zasad dowodzenia na wypadek braku łączności. Zakłada się oczywiście wykonywanie zadań w ciszy radiowej, jednak należy przewidzieć sposób przekazywania danych o ewentualnych zmianach w realizacji zadania. Niemniej dokładność planowania nie może wpłynąć na wydłużenie czasu reakcji, a tym samym doprowadzić do utraty **zaskoczenia** – najważniejszej zalety, którą wojskom lądowym oferują śmigłowce, czyli tego, co wyróżnia działania powietrznomanewrowe od innych form walki wojsk lądowych.

W działaniach bojowych połączonych sił zbrojnych dużego znaczenia nabrało również minowanie ze śmigłowców. Stało się tak przede wszystkim dzięki ich naturalnym cechom, takim jak prędkość i manewrowość, oraz stworzeniu efektywnych systemów minowania narzutowego. Stosowanie narzutowych pól minowych sprzyja wymuszaniu ruchu przeciwnika w kierunku najbardziej odpowiadającym prowadzącemu działania. Stworzenie pola minowego, często złożonego z min niewykrywalnych i nieusuwalnych klasycznymi metodami, powoduje konieczność jego obejścia lub wstrzymania marszu do czasu sprowadzenia specjalistycznego sprzętu (np. ładunków wydłużonych). Za jedno z najlepszych urządzeń tego typu uznaje się włoski system DAT, podwieszany na zewnątrz śmigłowca, zawierający 1536 min przeciwpiechotnych TS/50 lub 128 min przeciwpancernych MATS/2, ewentualnie kombinację obu typów.

Zapewnienie ciągłości dowodzenia w wojskach lądowych jest kolejnym ważnym zadaniem śmigłowców. Dzięki powietrznym stanowiskom dowodzenia dowódcy ogólnowojskowi zyskują możliwość wglądu w sytuację na większą głębokość oraz utrzymywania łączności radiowej o zwiększonym zasięgu. Zapewnia to o wiele szybsze reagowanie na zmieniającą się sytuację oraz płynniejsze dowodzenie wojskami poprzez bezpośrednie kierowanie walką.

Wsparcie logistyczne wojsk na polu walki jest nieodłącznym elementem działań śmigłowców LWL. Wynika to z tego, że w dzisiejszych warunkach śmigłowce mogą przewozić praktycznie wszystko. Jedynym ograniczeniem jest tylko

to, czy dany ładunek może być transportowany drogą powietrzną, z racji własnych charakterystyk i właściwości konstrukcyjnych.

We współczesnych armiach problem **ewakuacji medycznej** ma szczególne znaczenie i przywiązuje się do niego ogromną wagę. Należy zauważyć, że cały system zabezpieczenia medycznego wojsk NATO jest dostosowany do działań z użyciem śmigłowców, ale jednocześnie transportują one najbardziej poszkodowanych, którym pomoc musi być udzielona w odpowiednio wyposażonych punktach. Praktycznie zrezygnowano już z ewakuacji i dowozu rannych do punktów medycznych transportem samochodowym, gdyż powoduje to zbyt dużą śmiertelność wśród poszkodowanych i opóźnia udzielenie pomocy. W ramach wsparcia medycznego skonstruowano również kontenerowe sale operacyjne, które mogą być przenoszone przez śmigłowce w rejon walk, aby zapewnić jak najefektywniejszą pomoc już na miejscu.

O ile ewakuacja i wsparcie medyczne są prowadzone na własnym terytorium, o tyle ratownictwo zestrzelonych załóg jest prowadzone przede wszystkim po stronie przeciwnika. **Skuteczność systemu poszukiwania i ratownictwa ma ogromne znaczenie dla morale załóg wykonujących zadania bojowe.**

Szerokie zastosowanie śmigłowców, a przede wszystkim wzrost ich znaczenia bojowego spowodowały, że stały się one nie tylko **obiektem ataku naziemnych środków OPL, ale także lotnictwa.** Do zwalczania śmigłowców wykorzystywane będą głównie śmigłowce eskortowe (myśliwskie).

Postępujące zmiany w uzbrojeniu śmigłowców doprowadziły do zwiększenia możliwości prowadzenia między sobą walk powietrznych. Walka taka najprawdopodobniej będzie przypominała walkę dwupłatowców z okresu pierwszej wojny światowej, z powodu zbliżonej prędkości i zwrotności oraz stosowanych manewrów. Uważa się, że największe zastosowanie będą miały działka i karabiny maszynowe, jednak w ostatnich latach położono duży nacisk na wyposażenie śmigłowców w lekkie pociski „powietrze-powietrze” (STINGER, MISTRAL lub STRZAŁA-2), znacznie zwiększające możliwości w walce powietrznej. Pomimo tego że najnowsze konstrukcje śmigłowców mają możliwości wykonywania pełnej akrobacji, porównywalnej z samolotową, uważa się, że walka powietrzna śmigłowców będzie przebiegała w dwóch płaszczyznach z wykorzystaniem pełnej zwrotności i gwałtownych zmian parametrów lotu. Podobnie jak w walkach samolotów, atakujący będzie dążył do wykonania ataku z zaskoczenia, z tyłu, w miarę możliwości z przewyższeniem, aby uniknąć ognia ewentualnych bocznych stanowisk strzeleckich. Jeżeli nie uda się uzyskać zaskoczenia, obie strony będą dążyły do zajęcia lepszej pozycji przez wykonywanie wszelkich możliwych manewrów, unikając jednocześnie możliwości ostrzału z ziemi. Prawdziwe walki powietrzne śmigłowców są jeszcze sferą teoretyczną i pomimo opracowania założeń taktycznych musiałyby one zostać sprawdzone w prawdziwej walce z użyciem ostrej amunicji, tak jak to było w przypadku samolotów. Można jednak założyć, że będą one zbli-

zone do działań przeciwpancernych, składających się z zasadzek, wypadów i pracy zespołowej kilku śmigłowców.

Na podstawie przeprowadzonych analiz i badań przyjmuje się, że charakter i skala sytuacji kryzysowych, które wymagają podejmowania działań bojowych przez siły zbrojne, są zróżnicowane i mogą obejmować destabilizację i kryzysy o charakterze ekonomicznym, społecznym i politycznym. Uważa się, że rywalizacja etniczna i religijna, roszczenia terytorialne, naruszenia praw człowieka oraz rozpad państw mogą prowadzić do lokalnej, a nawet regionalnej destabilizacji, a w konsekwencji kryzysów mogących przekształcić się konflikty wpływające na bezpieczeństwo innych państw, w tym członków Sojuszu. Z doświadczeń ostatnich lat wynika również, że niektóre formy przestępczości zorganizowanej oraz terroryzm, zarówno międzynarodowy jak i wewnątrz poszczególnych państw, mogą wymagać bojowego użycia wydzielonych sił wojskowych.

Ze względu na charakter potencjalnych zagrożeń militarnych mało prawdopodobne wydaje się natychmiastowe angażowanie do działań bojowych ciężkich jednostek pancernych i zmechanizowanych bądź wojsk rakietowych i artylerii. Bardziej celowe jest tworzenie lekkich, wysoce manewrowych zgrupowań wojsk dysponujących etatowymi środkami rozpoznania i precyzyjnego rażenia ogniowego. Analiza ćwiczeń, a także założeń użycia śmigłowców w ostatnich konfliktach zbrojnych wskazuje, że **LWL w operacji połączonej powinno realizować zadania, obejmujące między innymi:**

- pokaz sił w celu odstraszania militarnego;
- izolację rejonu kryzysowego;
- prowadzenie rozpoznania i działań osłonowych;
- zabezpieczenie manewru w skali taktycznej i operacyjnej sił zaangażowanych w prowadzenie operacji reagowania kryzysowego;
- zapewnienie wysoce mobilnego i elastycznego systemu precyzyjnego wsparcia ogniowego;
- uzupełnienie lub wsparcie istniejącego systemu dowodzenia.

Można założyć, że większość zadań LWL będzie realizowało w ograniczonym obszarze, we współdziałaniu z innymi rodzajami wojsk lądowych oraz siłami powietrznymi, a niekiedy również z siłami morskimi. Charakterystyczna dla użycia LWL w operacjach połączonych będzie łatwość wykorzystania infrastruktury logistycznej zarówno wojsk lądowych, jak i innych rodzajów sił zbrojnych, a także infrastruktury cywilnej. Na podstawie dotychczas formułowanych założeń użycia LWL można założyć, że również w trakcie przyszłego konfliktu zbrojnego będzie ono wykorzystywane do:

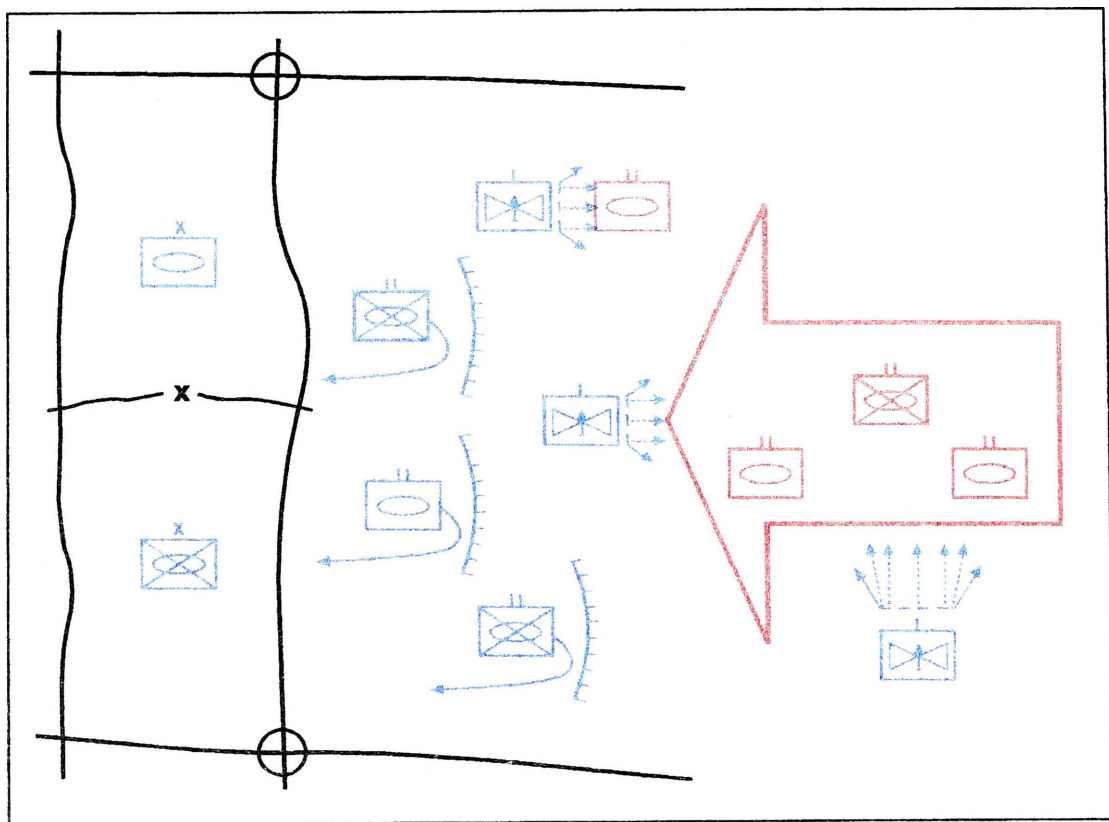
- wsparcia działań lądowego komponentu jednostek sił szybkiego reagowania blokujących i powstrzymujących agresora, także podczas utrzymania rubieży zapewniającej osłonę rozwinięcia sił głównych;

- zwalczania desantów powietrznych i sił prowadzących działania rajdowe lub dywersyjne;
- izolacji rejonu działań bojowych, wspólnie z siłami powietrznymi, od dopływu świeżych sił;
- zwalczania obiektów o szczególnie ważnym znaczeniu oraz wykonywania uderzeń na skrzydła i tyły wojsk agresora.

3.3. Właściwości użycia lotnictwa wojsk lądowych w operacjach połączonych

W obecnych uwarunkowaniach, podstawowym rodzajem działań bojowych, przynajmniej w początkowym ich okresie, będą działania obronne. Podstawowym celem działań sił w strefie osłony będzie, przede wszystkim **opóźnianie działań przeciwnika** poprzez obronę kluczowego dla niego terenu, kanalizowanie ruchu jego wojsk oraz wykonywanie kontrataków. Rozwiązania stosowane w armiach państw NATO zakładają wykorzystanie w strefie osłony niewielkich sił, z reguły kilku batalionów bądź brygady zmechanizowanej lub pancernej wspieranej przez śmigłowce LWL i lotnictwo sił powietrznych. Bezpośrednim tego wynikiem będzie znaczne rozproszenie pododdziałów lądowych, a co za tym idzie ograniczenie ich zdolności ogniowych. Stąd też uważa się za **pożądane, aby LWL, a w szczególności śmigłowce uderzeniowe, w strefie taktycznej były wykorzystywane do wsparcia ogniem naziemnego komponentu wojsk lądowych**, w miejscu i czasie wynikającym z koncepcji działań obronnych (rys. 15). Specyficznym, rzadko dotychczas stosowanym, a niezbędnym w obronie manewrowej rozwiązaniem będzie realizacja zadań ogniowych wspólnie z pododdziałami wojsk lądowych bądź też samodzielnie. Wymusi to przyjęcie takich ustaleń koordynacyjnych, które z jednej strony zapobiegają wzajemnemu ostrzelaniu się przez siły własne, ale również umożliwią koncentrację oddziaływania ogniowego na siły przeciwnika, co najmniej na głębokość drugorzutowych oddziałów. W dużym uproszczeniu można przyjąć, że potrzebne byłoby, aby LWL, zwłaszcza pododdziały, a nawet oddziały śmigłowców bojowych, uderzając jednocześnie w newralgiczne elementy ugrupowania pierwszorzutowych związków taktycznych przeciwnika, potęgowały efekty działań lotnictwa sił powietrznych realizującego zadania izolacji lotniczej, w efekcie wyhamowując powodzenie przeciwnika i kanalizując ruchy jego wojsk.

Z analizy warunków działań w strefie osłony wynika, że **niecelowe będzie wykorzystywanie tam nieopancerzonych śmigłowców obserwacyjnych czy łącznikowo-rozpoznawczych**. Ze względu na duże zagrożenie śmigłowców ze strony samolotów i środków przeciwlotniczych przeciwnika celowe jest, aby zadania rozpoznawcze realizowały śmigłowce uderzeniowe, tworząc swego rodzaju zespoły rozpoznawczo-uderzeniowe.

Rys. 15. Wariant użycia lotnictwa wojsk lądowych w działaniach w strefie osłony

Istotną rolę w działaniach w strefie osłony odgrywać będą śmigłowce transportowe. Ich działania powinny być jednak ściśle podporządkowane zadaniom pododdziałów rozpoznawczych, zaporowych, przeciwpancernych i niszczeń. Niecelowe jest natomiast, ze względu na warunki działań, wykorzystanie ich do działań desantowo-szturmowych w głębi ugrupowania bojowego przeciwnika. Czynnikiem wpływającym na użycie LWL w strefie osłony będą **możliwości czasowe i przestrzenne śmigłowców**. Ze względu na dynamicznie zmieniającą się sytuację w strefie osłony, współczesnych i przyszłych operacji połączonych, nieliniarną polą walki oraz wysokie tempo działań, racjonalnym rozwiązaniem będzie głębsze, niż zakładano dotychczas, rozmieszczenie nie tylko lądowisk wysuniętych, ale i lądowisk wyczekiwania. **Zwiększenie odległości od lądowisk do rejonu realizacji zadań będzie się przekładać na wydłużenie czasu wykonania uderzeń na wezwanie z pola walki oraz skrócenie czasu dyżurowania w strefach i towarzyszenia wspieranym wojskom.** Logicznym rozwiązaniem tego problemu jest zatem doraźne rozwijanie mobilnych punktów tankowania i uzbrajania w strefie osłony.

W zależności od przyjętej koncepcji prowadzenia obrony manewrowej lub pozycyjnej, właściwości użycia LWL w operacjach połączonych będą zróżnicowane. W dotychczasowych założeniach prowadzenia manewrowych działań obronnych kwestie manewru w wymiarze powietrzno-lądowym traktowano w sposób marginalny i pomimo lansowania koncepcji obrony manewrowej, de facto „przykrawano” rozmach czasowo-przestrzenny działań lotnictwa wojsk lądowych do analogicznych możliwości wspieranych związków operacyjnych i taktycznych wojsk lądowych.

Lotnictwo wojsk lądowych – ze względu na możliwości manewrowe, kilkakrotnie przewyższające mobilność sił naziemnych, oraz możliwość precyzyjnego oddziaływania ogniowego – jest predestynowane do odgrywania znaczącej, a w niektórych przypadkach decydującej roli w operacji połączonej. Dlatego też uważa się za niezbędne, by oddziały i pododdziały śmigłowców uderzeniowych LWL miały możliwość samodzielnego działania w celu powstrzymywania przeciwnika na newralgicznych kierunkach, kanalizowania jego ruchów oraz niszczenia elementów wrogiego ugrupowania samodzielnie lub wspólnie z innymi środkami wsparcia ogniowego we wcześniej wybranych rejonach. Ze względu na zasadnicze znaczenie mobilności w obronie manewrowej zasadne będzie wykorzystanie śmigłowców transportowych do przerzutu pododdziałów rozpoznawczych, przeciwpancernych lub zaporowych w celu utrzymania kluczowych obiektów terenowych, wzmacniania obrony na zagrożonych kierunkach oraz zwiększania tempa działań oddziałów i pododdziałów śmigłowców uderzeniowych. Istotną rolę w obronie manewrowej odgrywać powinny także śmigłowce przystosowane do prowadzenia minowania narzutowego, które obok rakietowych środków minowania narzutowego wojsk lądowych będą, we współdziałaniu z siłami i środkami wsparcia ogniowego, odgrywać zasadniczą rolę w ograniczeniu swobody manewru przeciwnikowi.

Potrzeby w zakresie koordynacji działań wymuszają szerokie zastosowanie powietrznych punktów dowodzenia oraz śmigłowców rozpoznawczych i obserwacyjnych. Na możliwości wykorzystania LWL w działaniach obronnych istotny wpływ mieć będzie dostępność, ilość i charakter środków kontroli przestrzeni powietrznej, w tym korytarzy przelotu i stref działań.

Przewartościowaniom powinny ulec także założenia **użycia LWL w działaniach zaczepnych.** W obecnych uwarunkowaniach mało prawdopodobne wydaje się prowadzenie przełamania rozbudowanej obrony przeciwnika przez wojska pancerne wspierane przez wojska raketowe i artylerię, śmigłowce i samoloty szturmowe. Można natomiast z dużym prawdopodobieństwem założyć wykonywanie nagłych zwrotów zaczepnych, wykorzystywanie luk w ugrupowaniu przeciwnika, łączenie obrony kluczowych obiektów i obszarów z jednoczesnym atakowaniem pierwszych i drugich rzutów przeciwnika. Analiza założeń użycia LWL w działaniach zaczepnych wskazuje, że **pożądane będzie włączenie pododdziałów śmi-**

jowego przeciwnika, z wykorzystaniem danych rozpoznawczych pozyskiwanych (niemal w czasie realnym) od innych środków rozpoznawczych, takich jak powietrzne systemy rozpoznawcze lub bezpilotowe aparaty latające. Uderzenia śmigłowców będą skoordynowane z ogniem artylerii oraz atakami samolotów lotnictwa szturmowego. Nie można też wykluczyć sytuacji, gdy **LWL, wykorzystując wyjątkowo korzystną sytuację, będzie mogło prowadzić działania bojowe w głębi ugrupowania potencjalnego przeciwnika, realizując zadania w ramach izolacji lotniczej bądź obrony przeciwrakietowej na teatrze**. Specyfika tych działań będzie się odzwierciedlała w niemal samodzielnym realizowaniu zadań przez współdziałające z sobą LWL i lotnictwo sił powietrznych.

Przedstawiając właściwości użycia LWL w operacjach połączonych nie sposób pominąć **jego technikę, a zwłaszcza systemy uzbrojenia i kierowania oraz jej wpływ na taktykę działań**. Podkreślić należy, że coraz większa część zadań będzie realizowana przez LWL w nocy i trudnych warunkach atmosferycznych. **Kolejnym czynnikiem w zasadniczy sposób wpływającym na właściwości użycia LWL będzie zakres i charakter uzyskiwanej informacji rozpoznawczej**. Analizując doświadczenia z wykorzystania powietrznych systemów rozpoznania i wskazywania celów, a także bezpilotowych środków rozpoznawczych¹, należy przyjąć, że osiągnięcie kompatybilności w zakresie zdobywania, przetwarzania i dystrybucji informacji taktycznej wpłynie na przewartościowania w sposobach działań lotnictwa wojsk lądowych, zwłaszcza w odniesieniu do zadań ogniowych. Można zakładać, że możliwe będzie wykonywanie uprzedzających uderzeń, przez śmigłowce dyżurujące na lądowiskach, na wykryte wystarczająco wcześniej siły przeciwnika pozostające jeszcze w ugrupowaniu marszowym. Poprawią się również możliwości w zakresie koordynowania działań poszczególnych grup taktycznego przeznaczenia w czasie wykonywania uderzeń jednoczesnych, ciągłych i kolejnych, prowadzonych w operacjach połączonych.

¹ Początki wykorzystania powietrznych systemów rozpoznania i dowodzenia w działaniach bojowych datuje się na wczesne lata 90. gdy w operacji Desert Storm wykorzystano śmigłowce HORIZON oraz samoloty E-8 JSTARS. Prekursorem bojowego wykorzystania bezpilotowych środków rozpoznawczych dla zabezpieczenia działań śmigłowców był Izrael, który w trakcie interwencji w Libanie prowadził rozpoznanie wstępne i bezpośrednie, wykorzystując BSR dla zabezpieczenia przelotu grup uderzeniowych śmigłowców.

ZAKOŃCZENIE

Współczesna sztuka wojenna w coraz większym stopniu wymaga jednoczenia wysiłków różnych rodzajów sił zbrojnych w celu osiągnięcia wyższych efektów działań niż podczas ich samodzielnych działań. Dzięki temu we współczesnych i przyszłych działaniach bojowych nowy wymiar otrzymuje zasada ekonomii sił. Wynika to głównie z tego, że nakazany efekt osiągnąć jest przy niższych nakładach.

Współczesne siły zbrojne charakteryzują się wysokim stopniem skomplikowania, a ponieważ mogą być użyte w szczególnie trudnych warunkach, to uzyskanie wyższej efektywności będzie miało bezpośrednie przełożenie na niższe straty w ludziach i sprzęcie.

Analizując ostatnie konflikty, np. wydarzenia w rejonie Zatoki Perskiej czy działania sił zbrojnych w ramach operacji pokojowych w Jugosławii, można wyciągnąć wniosek, że w Sojuszu Północnoatlantyckim bardzo duży nacisk położono na to, aby w takich działaniach minimalizować własne straty. Osiąga się to między innymi przez łączenie wysiłków rodzajów wojsk różnych rodzajów sił zbrojnych dla osiągnięcia postawionych celów militarnych.

Niniejszy podręcznik przedstawia podstawowe informacje dotyczące użycia lotnictwa wojsk lądowych w operacji połączonej, organizowanej i prowadzonej według zasad obowiązujących w NATO oraz z uwzględnieniem kierunków zmian w obszarze taktyki. Przedstawione propozycje nie są jedyne i ostateczne.

BIBLIOGRAFIA

1. *AAP-6U. NATO Glossary of Terms and Definitions*, MAS 1999.
2. *AJP-1A. Allied Joint Doctrine*, MAS 1997.
3. *AJP-01. Allied Joint Publication*, MAS 1998.
4. *ATP-33B. NATO Tactical Air Doctrine*, 1993.
5. *ATP-42B. NATO Counter Air Operations*, 1993.
6. *ATP-63/AJP-3.3.2.1. Tactics, Techniques and Procedures for Close Air Support Operations*, MAS 1999.
7. *ATP-27(C)/AJP-3.2.2. Air Interdiction and Close Air Support*, MAS 1999.
8. *AIRCENT. Interoperability Handbook (AAIH)*, AIRCENT HQ, Ramstein 1997.
9. *Air Force Manual 1-1. Volume I, Basic Aerospace Doctrine of the United States Air Force*.
10. *Battle All Press*, Maxwell, AFB 1999.
11. Biziewski J., *Pustynna Burza. Największe bitwy XX wieku*, Altair, Warszawa 1994.
12. Clancy T., *Samoloty myśliwskie*, Gdański Dom Wydawniczy, Gdańsk 1998.
13. Cardwell III T.U., *Airland Combat An Organisation for Joint Warfare*, An. Press, Maxwell AFB 1992.
14. *Final BDA Status Report*, DIA, Washington 1999.
15. *Final Report to Congress Conduct of The Persian Gulf War*, DOD, Washington 1992.
16. *FM-1-100, Army Aviation Operation*.
17. Gruszczyński J., Rybak M., *Ogień nad bałkanami*, „Lotnictwo Wojskowe” 1999, nr 4.
18. *Gulf War Air Power Summary Report*, US Goy Office, Washington 1999.
19. Hewson R., *Operation Allied Force. The first 30 days*, *World Air Power Journal*, rol. 38, Autumn 1999.
20. *Jane's Air – Launched Weapons 1998/1999*.
21. Janicki A., Nowak J., Cieślak E., *Dowodzenie lotnictwem sił lądowych według poglądów NATO*, AON, Warszawa 1997.
22. *Katalog sprzętu lotniczego państw NATO. Uzbrojenie samolotów i śmigłowców*, Warszawa 1985.
23. Keaney T.A., Cohen E.A., *Revolution in Warfare? Air Power in the Persian Gulf*, Naval Institute Press, Annapolis 1995.
24. Kozub M., *Użycie lotnictwa WLOP w połączonych działaniach powietrznych NATO*, AON, Warszawa 1998.
25. Kozub M., *Rozpoznanie powietrzne w działaniach bojowych*, AON, Warszawa 2001.
26. Kozub M., *Lotnictwo sił zbrojnych w działaniach bojowych. Synteza wyników zadania badawczego*, AON, Warszawa 2001.
27. Kozub M., *Lotnictwo sił zbrojnych w operacjach*, AON, Warszawa 2001.
28. Kozub M., *Lotnictwo sił zbrojnych w operacjach połączonych*, AON, Warszawa 2001.
29. Kozub M., *Lotnictwo SP w operacjach połączonych – zbiór materiałów z sympozjum naukowego*, AON, Warszawa 2001.
30. Kozub M., Cieślak E., Szustek R., *Lotnictwo wojsk lądowych w operacjach połączonych*, AON, Warszawa 2000.
31. Królikiewicz T., *Współczesne samoloty wojskowe*, t.1, Warszawa 1995.
32. Laughbaum R.K., *Synchronizing Airpower and Firepower in the Deep Battle*, AU Press, Maxwell AFB, 1999.

33. *Lotnictwo taktyczne państw NATO. Zasady użycia i prowadzenia walki*, Warszawa 1989.
34. *Luftdienstvorschrift (LDv) 100/I, Führung und Einsatz von Luftstreitkräften*, BMVg, Bonn 1993.
35. *Podręcznik interoperacyjności w zakresie działań sił powietrznych*, Warszawa 1998.
36. *Report to Congress Kosovo/ Operation Allied Force After-Action*.
37. Ripley T., *Operation Deliberate Force*, *World Air Power Journal*, Vol. 24, Spring 1996.
38. Rybak E., Gruszczyński J., *Desert Fox-czyli Irak w ogniu*, „Nowa Technika Wojskowa”, 1999, nr 3.
39. Schwarz K., *Luftkrieg am Golf*, Flugreue 1991.
40. Szpyra R., *Amerykańska doktryna powietrzna*, AON, Warszawa 1999.
41. *Taktyka lotnictwa myśliwsko-bombowego*, DWL, Poznań 1991.
42. *The Military Balance 1999/2000*, Londyn 1999.
43. *The NATO Alliance Strat Concept April 24*, *World Aircraft and System Dictory 1999/2000*.
44. Wiatr M., *Operacje połączone*, AON, Warszawa 1999.
45. Wiatr M., *Teoria operacji połączonych*, AON, Warszawa 1999.
46. Wiatr M., *Dowodzenie operacyjne w sztuce wojennej*, AON, Warszawa 1999.
47. Wiatr M., *Prawdopodobny charakter współczesnych operacji*, „Myśl Wojskowa” 2000, nr 4.
48. Zajas S., Kozub M., Nowak J., *Dowodzenie siłami powietrznymi NATO. Wybrane problemy*, AON, Warszawa 1998.
49. Zajas S. i in., *Wybrane aspekty doktryny sił powietrznych NATO*, AON, Warszawa 1996.

PUBLIKACJE

AKADEMII OBRONY NARODOWEJ

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa, tel./faks 681 37 52

- H. Binkowski, A. Ciupiński – **Polityka obronna i siły zbrojne partnerów Polski z Grupy Wyszehradzkiej**
- R. Bojarski – **Operacja obronna**
- R. Bojarski – **Główne problemy działań operacyjnych**
- J. Brzozowski – **Metodyka zajęć grupowych**
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – **Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych**
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – **Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- J. Czaja – **Stolica apostolska wobec integracji europejskiej**
- A. Dawidczyk – **Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w.**
- W. Drażczyk – **Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych**
- **Działania (operacje) połączone.** Materiały z konferencji naukowej
- M. Gaska, A. Ciupiński – **Międzynarodowe prawo humanitarne**
- M. Gaska – **Obronność w aktach prawnych RP**
- J. Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- J. Groskrejc – **Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów**
- J. Groskrejc – **Nauczyciel w edukacji. Funkcje – kompetencje – koncepcje kształcenia**
- J. Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- H. Herman – **Działania specjalne w wojnach i konfliktach zbrojnych po II wojnie światowej**
- M. Huzarski (red.) – **Taktyka ogólna wojsk lądowych**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm antyizraelski**
- K. Jałoszyński – **Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?**
- K. Jałoszyński – **Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych**
- J. Janczak – **Zakłócanie informacyjne**
- T. Jemioło – **Globalizacja. Szanse i zagrożenia**
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – **Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych**
- J. Kardas, K. Loranty – **Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej**
- J. Kardas – **Edukacja kadr administracji publicznej na Wyższych Kursach Obronnych**
- W. Kitler (red.) – **Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP**
- W. Kitler – **Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych**
- Z. Klawitter – **Wybrane aspekty systemu dowodzenia brygady zmechanizowanej (pancernej) w działaniach taktycznych**
- S. Korzeniowski – **Żandarmeria wojskowa**
- M. Kosiński – **Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym**
- M. Kozub – **Lotnictwo w operacjach połączonych**
- S. Kurinia – **Współczesna brytyjska myśl obronno-ekonomiczna**
- R. Kwečka – **Informacja w walce zbrojnej**

- Z. Lach, J. Skrzyp, A. Łaszczyk – **Wojskowo-geograficzna charakterystyka Niemiec**
- L. Łukaszyk – **Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- J. Marczak (red.) – **Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP**
- Z. Maślak, K. Kozłowski, P. Krawczyk – **Podstawy użycia lotnictwa myśliwskiego**
- W. Michałak – **Dominacja z powietrza**
- J. Michniak (red.) – **Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej)**
- G. Nowacki – **Strategiczne siły jądrowe wybranych państw**
- I. Nowak – **Wybrane problemy historii polskiej techniki wojskowej XX wieku. Sprzęt i środki wojsk chemicznych**
- M. Obrusiewicz – **Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF**
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – **Umiędzynarodowiony konflikt wewnętrzny**
- J. Płaczek – **Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000**
- J. Płaczek (red.) – **Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia**
- K. Przeworski – **Ewakuacja jako sposób ochrony ludności**
- A. Radomyski – **Zagrożenie śmigłowcowe dywizji zmechanizowanej**
- A. Rejmak – **Ratownictwo lotnicze**
- S. Sadowski – **Podstawowe zagadnienia teorii walki zbrojnej**
- P. Sienkiewicz – **5 wykładów**
- A. Skrabacz – **Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w.**
- Z. Skwarek – **Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania**
- K. Słaboń – **Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980–1988)**
- J. Słowik – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w natarciu**
- **Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa)**
- M. Sołoduha, P. Malinowski – **Użycie artylerii w szczególnych rodzajach działań bojowych**
- H. Spustek – **Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego**
- Z. Stachowiak – **Metodyka i metodologia pisanie prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)**
- R. Stępień (red.) – **Edukacja w wyższych szkołach wojskowych**
- M. Strzoda, N. Prusiński – **System dowodzenia. Terminologia. Część I**
- R. Szpyra – **Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw**
- B. Szulc, T. Majewski (red.) – **Rozwój kompetencji kierowniczych. Pomiar motywacji studentów i absolwentów AON do rozwoju kompetencji kierowniczych**
- E.A. Wesołowska, A. Szerauc (red.) – **Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo**
- J. Wolejszo, Z. Fiołna – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie**
- J. Wolejszo – **Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia stanowiska dowodzenia brygady zmechanizowanej**
- **Wojsko wobec polskiego października'56. Rezolucje, uchwały, listy** (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa)
- J. Wojtasik (red.) – **Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku**
- W. Zawadzki, T. Majewski, N. Prusiński – **Informacyjne uwarunkowania procesu decyzyjnego**
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – **Operacje pozawojenne sił powietrznych**
- J. Zieliński (red.) – **Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej**
- J. Zuziak – **Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997**

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie
